

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Διπλωματική Εργασία

*Τα Προστατευόμενα Πρόσωπα στις Εμφύλιες Συρράξεις
και
η Πρόσφατη Νομολογία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου
για το Κονγκό και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία*

Συμσίρη Κωνσταντίνα

ΑΜ: 1215Μ015

Επιβλέπων Καθηγητής

Επίκουρη Καθηγήτρια Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Επιβλέπουσα

Αθήνα, Νοέμβριος 2016

Copyright © Συμσίρη Κωνσταντίνα, 2016.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Δε μπορείς να ξεφύγεις από τον τρόμο....

Αυτή η ιστορία της 15άχρονης Elise είναι μία από τις πολλές στο Ituri. Διέφυγε από τη μια επίθεση μετά την άλλη και έγινε μάρτυρας ανατριχιαστικών θηριωδιών. Έχοντας περπατήσει πάνω από 300 μίλια προς αναζήτηση ασφάλειας, η Elise επιβίωσε για να πει την ιστορία της. Πολλοί άλλοι δεν κατάφεραν να κάνουν το ίδιο.

«Είμαι 15 ετών και ο πατέρας μου είναι Hema ενώ η μητέρα μου είναι Nande. Ήμουν στην Komanda τον Αύγουστο του 2002 όταν μαχητές Ngiti επιτέθηκαν στην πόλη. Σκότωναν ανθρώπους, ειδικά Hema. Κρύφτηκα με την οικογένειά μου στο δάσος αλλά μας ανακάλυψαν. Ήταν έξι από εκείνους, με πολιτικά ρούχα, με τσεκούρια και μασέτες.

Είδα ανθρώπους να δολοφονούνται, άντρες, γυναίκες και παιδιά. Στη συνέχεια ήταν η σειρά μας. Μας ρώτησαν τι εθνικότητας ομάδα ήμασταν. Είπαμε Nande. Δε μας πίστεψαν και είπαν ότι θα μας σκοτώσουν. Μας πήραν έναν έναν. Σκότωσαν τη μητέρα μου, τον πατέρα και τον αδερφό μου. Στη συνέχεια, με πήραν και έκοψαν τους καρπούς μου, το λαιμό μου και τους δύο ώμους. Νόμιζαν ότι ήμουν νεκρή, έτσι με άφησαν. Νομίζω ότι πάνω από 200 άνθρωποι σκοτώθηκαν εκείνη την ημέρα, ως επί το πλείστον Hema και Gegere.

Κατάφερα να σηκωθώ και να βρω ένα νοσοκομείο στην Komanda. Μου πήρε περίπου πέντε ώρες. Έπρεπε να περπατήσω έξι μίλια για να φτάσω εκεί. Ήμουν ολομόναχη. Στο νοσοκομείο που περιποιήθηκαν το χέρι και το λαιμό μου. Πέρασα αρκετό καιρό στο νοσοκομείο πριν η πολιτοφυλακή Hema αποφασίσει να με πάει στο μεγαλύτερο νοσοκομείο της Nyakunde. Πέρασα ένα μήνα περίπου εκεί, και στη συνέχεια, στις 5 Σεπτεμβρίου οι Ngiti επιτέθηκαν και σε εκείνη την πόλη. Σκότωσαν πολλούς ανθρώπους. Αυτή τη φορά ήταν οι Ngiti, Lendu, και οι στρατιώτες της APC. Κρύφτηκα στο χειρουργείο με άλλους ανθρώπους Hema. Τους σκότωναν όλους αφήνοντας μόνο Nande και εκείνους που δεν ήταν Hema. Δεν ήξερα τι να κάνω. Τους είπα ότι ήμουν Nande και κατάφερα να διαφύγω. Μαζί με περίπου 50 άλλους μπορέσαμε να τρέξουμε μακριά.

Ήθελα να φύγω μακριά από τους θανάτους και έτσι μπήκα στο Μαμπάσα (περίπου 200 μίλια μακριά). Πήγα στο λευκό ιερέα, που κανόνισε για μένα να λάβω θεραπεία στο

νοσοκομείο της Μαμπάσα. Άλλες γυναίκες βοήθησαν επίσης στην περίθαλψή μου. Στη συνέχεια, όμως, τον Οκτώβριο, η Μαμπάσα επίσης δέχθηκε επίθεση από τους Effaceurs (MLC και RCD-N στρατεύματα). Πυροβολούσαν ασταμάτητα από το πρωί μέχρι το βράδυ. Εμείς καταφύγαμε στο δάσος. Λεηλάτησαν τα πράγματα μας. Βίασαν πολλά κορίτσια. Πέρασα ένα μήνα περίπου στο δάσος. Σκότωσαν τέσσερις ανθρώπους στην Μαμπάσα. Αυτοί έχασαν τη ζωή τους κάτω από ένα δέντρο κοντά στο σπίτι του commissaire. Θάφτηκαν σε ομαδικό τάφο. Βρήκα τα πτώματα σε αποσύνθεση. Έφυγα ξανά για το Μαγουανο, περίπου 20 μίλια μακριά, αλλά οι Effaceurs έφτασαν εκεί πολύ σύντομα. Έτσι πήγα στο Teturi όπου επίσης επιτέθηκαν και στη συνέχεια στο Byakato. Συνέχισα για τη Mangina όπου και έμεινα.

Θα σταματήσουν κάποτε αυτοί οι σκοτωμοί;

(Human Rights Watch συνέντευξη, Mangina, Φεβρουάριος 2003)

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της διπλωματικής αυτής σηματοδοτεί το τέλος ενός ακαδημαϊκού ταξιδιού γεμάτο από εμπειρίες, γνώσεις, ερεθίσματα, αλλά και στιγμές δυσκολίας μα και χαράς και πρόκλησης. Ένα ταξίδι που μου προσέφερε την επαφή με αξιόλογους ανθρώπους, συμφοιτητές και συναδέλφους, κάνοντας το μοναδικό.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να αδράξω την ευκαιρία να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια και επιβλέπουσα της εργασίας μου, την Επίκουρη Καθηγήτρια κ. Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, η οποία μέσα από τις δικές της εμπειρίες και γνώσεις, με οδήγησε να αγαπήσω και να ασχοληθώ ιδιαίτερα με το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, διαλέγοντας και το συγκεκριμένο θέμα διπλωματικής.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον Καθηγητή και Πρέσβη κ. Στέλιο Περράκη, ο οποίος μας συνόδευσε με τις γνώσεις και τις εμπειρίες του, όχι μόνο θεωρητικά, αλλά και πρακτικά, προσφέροντάς μας την ευκαιρία να βρεθούμε πραγματικά στην πηγή της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Συμβούλιο της Ευρώπης.

Ευχαριστώ την οικογένειά μου, τους γονείς μου και τα αδέρφια μου, οι οποίοι βρίσκονται δίπλα μου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μου και με στηρίζουν σε ότι και αν κάνω, ο καθένας με τον δικό του μοναδικό τρόπο.

Τέλος, και πάνω από όλα θέλω να εκφράσω την απέραντη ευγνωμοσύνη μου στον αγαπημένο μου σύζυγο, ο οποίος με στηρίζει σε κάθε στιγμή.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AJIL	American Journal of International Law
CNDP	Congress for the Defense of the People)
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo
FLC	Front de Libération du Congo
FNI	Lendu-dominated Front Nationaliste Integriationniste
FPLC	Forces patriotiques pour la liberation du Congo
FRPI	Force de Résistance Patriotique en Ituri
ICC	International Criminal Court
ICRC	International Committee of the Red Cross
RCD-K/ML	Rassemblement Congolais pour la Démocratie – Kisangani Mouvement de Libération
UPC	Union des patriots congolais
YrbkIHL	Yearbook of International Humanitarian Law
ΑΕ	Αφρικανική Ένωση
ΓΓ	Γενικός Γραμματέας
ΓΣ/ΗΕ	Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών
ΔΑΔ	Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο
ΔΔ	Διεθνές Δικαστήριο
ΔΕΕΣ	Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού
ΔΠΔ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο
ΔΠΔΓ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία
ΔΠΔΡ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΠΠ	Πρόσθετο Πρωτόκολλο (I/II) 1977
ΣΑ	Συμβούλιο Ασφαλείας
ΣΓ	Συμβάσεις Γενεύης (1949)

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
Υπόθεση και στόχοι της εργασίας	11
Περιγραφή πλάνου.....	12
ΜΕΡΟΣ Α΄ : Η Δυναμική Προστασίας των Προσώπων στις Συρράξεις μη Διεθνούς Χαρακτήρα.....	14
Κεφάλαιο 1: Συμβατικό και εθιμικό πλαίσιο προστασίας στις συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα.....	14
1.1 Συμβάσεις Γενεύης (1949) / Κοινό Άρθρο 3	14
1.2 Το Δεύτερο Πρωτόκολλο (1977) για προστασία των θυμάτων στις συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα.....	15
1.3 Προστασία υπό το πρίσμα του Εθίμου	16
I. Εθιμική προστασία αμάχων.....	19
II. Εθιμικές Ρυθμίσεις για το έργο του ιατρικού και θρησκευτικού προσωπικού.....	20
Κεφάλαιο 2: Εννοιολογική Προσέγγιση του ‘΄Προστατευόμενου Προσώπου΄’.....	22
2.1 Η έννοια του Προστατευόμενου Προσώπου και οι έμφυτες αδυναμίες ορισμού του.....	22
2.2 Περιγραφή αντί ορισμού των πρόσωπων των εμφύλιων συρράξεων στα οποία απευθύνεται η προστασία / Εξελιξίσεις της προστασίας από το 1949 και έπειτα	26
2.2.1 Τα πρόσωπα μη μετέχοντα σε εχθροπραξίες	26
2.2.1.1 Το ζήτημα της Άμεσης/Ενεργής συμμετοχής στις εχθροπραξίες.....	28
2.2.1.2 Η αμφίβολη πραγματική και νομική σχέση πολιτών και μελών των οργανωμένων ενόπλων ομάδων.....	31
2.2.2 Όσοι εγκατέλειψαν τα όπλα ή τέθηκαν εκτός μάχης.....	33
2.3 Τα μέρη σε μία εμφύλια σύρραξη ως υπόχρεοι θεματοφύλακες της τήρησης των κανόνων προστασίας.....	35
2.3.1. Τα μέρη των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων.....	35
2.3.2. Η δίκαιη και ίση δεσμευτική ισχύς των διατάξεων απέναντι στα Μέρη... ..	37
2.3.3. Τοπικό και Χρονικό Πλαίσιο Προστασίας	39
2.4 Η έννοια του ‘΄αντίπαλου μέρους΄’ και η εξουσία υπό την οποία πρέπει να βρίσκονται τα θύματα των εμφύλιων ενόπλων συρράξεων ως προϋπόθεση υπαγωγής σε καθεστώς προστασίας	41
2.4.1. Το καθεστώς προστασίας στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων στα πλαίσια των διεθνών ενόπλων συρράξεων.....	44
2.4.2 ... και στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις.....	45
2.4.3 Η πρόσφατη νομολογία για την έννοια ‘΄στα χέρια του αντίπαλου μέρους΄’ εντός των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων.....	46

2.5 Η διεξαγωγή των εχθροπραξιών από τα Μέρη σε σχέση με τα προστατευόμενα πρόσωπα/ Εκτιμήσεις προόδου ή βήματος προς τα πίσω;.....	49
Κεφάλαιο 3: Περιπτώσεις προσώπων υπό καθεστώς προστασίας στις εμφύλιες συρράξεις	51
3.1 Τραυματίες, Ασθενείς, Ναυαγοί	51
3.2 Ιατρικό, Θρησκευτικό Προσωπικό	53
3.3 Αστικός Πληθυσμός.....	54
Κεφάλαιο 4: Καθεστώς προστασίας των Ευάλωτων Ομάδων στο πλαίσιο των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, με έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά.....	56
4.1 Γενική Προστασία ευάλωτων ομάδων.....	56
4.2 Τα παιδιά ως ειδικώς προστατευόμενα πρόσωπα	57
4.2.1 Περαιτέρω συμβατικό πλαίσιο προστασίας.....	61
I. Η Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του παιδιού (1989).....	61
II) Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμειξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη (2000).....	62
III) Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (1998)	63
4.2.2. Αρχές Παρισιού (2007).....	64
4.2.3 Ειδικός Αντιπρόσωπος Γενικού Γραμματέα για τα παιδιά και τις ένοπλες συρράξεις	65
4.3 Οι γυναίκες ως προστατευόμενα πρόσωπα.....	66
4.3.1 Ειδική προστασία και για τις γυναίκες	67
ΜΕΡΟΣ Β: Οι προκλήσεις της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης απέναντι στα ζητήματα προστασίας των ατόμων στις εμφύλιες συρράξεις υπό το πρίσμα των περιπτώσεων του Κονγκό και της CAR.....	68
1. Οι ένοπλες συρράξεις στο Κονγκό και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία	68
1.1 Η κατάσταση στο Κονγκό (DRC)/ Σύρραξη ανάμεσα σε Lendu και Hema	68
1.1.1 Χαρακτηρισμός της σύρραξης από το 2002-2003.....	69
1.1.2 Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την κατάσταση στο Κονγκό.....	71
I. Υπόθεση Εισαγγελέως κατά Thomas Lubanga Dyilo.....	71
II. Υπόθεση Εισαγγελέως κατά Germain Katanga	72
III. Υπόθεση Εισαγγελέως κατά Bosco Ntaganda.....	74
1.2 Η Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (CAR)	75
1.2.1 Υπόθεση Εισαγγελέως v. Jean-Pierre Bemba.....	76
2. Η Στρατολόγηση των παιδιών και η επέκταση της έννοιας του προστατευόμενου προσώπου σύμφωνα με το ΔΠΔ στην υπόθεση Lubanga. Τομή ή περιορισμός στην εξειδίκευση της έννοιας;	77
2.1 Οι πρώτες παρατηρήσεις της καταδικαστικής απόφασης.....	77
2.2 Υπόσταση του εγκλήματος της στρατολόγησης και χρησιμοποίησης παιδιών κάτω των 15 χρονών στις εχθροπραξίες, ως έγκλημα πολέμου.	78

2.3 Η εθελοντική ένταξη των παιδιών στην ομάδα και οι συνέπειες της στο καθεστώς προστασίας.....	79
2.4 Η έννοια του προστατευόμενου προσώπου, και κατ' επέκταση της προστασίας των παιδιών με βάση την άμεση(direct) ή ενεργό (active) συμμετοχή στις εχθροπραξίες.....	81
2.5 Η σεξουαλική βία των παιδιών μαχητών ως χρησιμοποίηση τους για συμμετοχή στις εχθροπραξίες. Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος;.....	85
3. Η έννοια του προστατευόμενου προσώπου, ως θύμα της σεξουαλικής βίας από μέλη της ίδιας ένοπλης ομάδας. Συγκλίσεις, αποκλίσεις και προκλήσεις του ΔΠΔ στις υποθέσεις Lubanga και Ntaganda και η επέκταση προστασίας των παιδιών μαχητών	89
3.1 Ο διαφορετικός τρόπος γέννησης του ζητήματος μέσα στις δύο υποθέσεις	89
3.2 Θεμελιώνοντας το έγκλημα της σεξουαλικής βίας, όπως διαμορφώθηκε στην υπόθεση Ntaganda	89
I. Βιασμός.....	90
II. Σεξουαλική Δουλεία.....	90
3.4. Μία χαμένη ευκαιρία για το ΔΠΔ στην υπόθεση Lubanga	91
3.5 Το καθεστώς προστασίας μελών μίας ομάδας από παραβιάσεις άλλων μελών της ίδιας ομάδας, με αφορμή τη διάπραξη σεξουαλικής βίας... Μία ακόμη πρόκληση για το ΔΠΔ.....	92
3.5.1 Η Προστιθέμενη αξία της προδικαστικής απόφασης	95
3.6 Υπόθεση Katanga.. και η αμφίβολη ισορροπία ανάμεσα στην απόδοση δικαιοσύνης και την προστασία των θυμάτων της σεξουαλικής βίας	97
4. Η συμβολή της απόφασης στην υπόθεση Bemba απέναντι στην προστασία των θυμάτων της σεξουαλικής βίας.....	99
4.1 Επέκταση της προστασίας των θυμάτων απέναντι στη σεξουαλική βία, μέσα από την αναγνώριση του ανδρικού βιασμού	99
4.2 Η εξέταση της σχέσης ανάμεσα στο έγκλημα του βιασμού, του βασανισμού και της προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως προς τη δυνατότητα παροχής προστασίας.....	100
Συμπεράσματα	102
Βιβλιογραφία	104

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προστασία που παρέχεται στα άτομα από το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο ποικίλλει ανάλογα με το αν μία ένοπλη σύρραξη χαρακτηρίζεται ως διεθνούς ή μη διεθνούς χαρακτήρα.¹ Σκοπός του ΔΑΔ είναι η προστασία των προσώπων τα οποία για οποιοδήποτε λόγο έχουν βρεθεί στα χέρια του εχθρού. Στο παρελθόν, οι συρράξεις ήταν κατά κύριο λόγο διεθνούς χαρακτήρα. Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών, όμως, έχουν να παρουσιάσουν το ξέσπασμά όχι τόσο διεθνών συρράξεων όπως συνέβαινε στο παρελθόν, αλλά μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, στις οποίες τουλάχιστον το ένα μέρος της σύρραξης είναι ένας μη κρατικός δρώντας, δηλαδή μία οργανωμένη ένοπλη ομάδα.² Στην περίπτωση αυτή προστατεύονται τα άτομα που δε συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες ή έπαυσαν να συμμετέχουν επειδή τέθηκαν εκτός μάχης για οποιοδήποτε λόγο, όπως λόγω τραύματος, αρρώστιας ή κράτησης.³ Οι προβληματισμοί απέναντι στην προστασία των προσώπων, στο πλαίσιο των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, ξεκινάνε από τα σύγχρονα γεγονότα, τα οποία παρουσιάζουν την ύπαρξη βίας ανάμεσα και στα μέλη των ενόπλων ομάδων μεταξύ τους. Συγκεκριμένα τα μέλη των ενόπλων ομάδων που αποτελούν μέρη των εμφύλιων συρράξεων, πέρα από τα εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που διαπράττουν με κυριότερα θύματα τον άμαχο πληθυσμό, προβαίνουν και σε άλλες παραβιάσεις του ΔΑΔ. Οι ένοπλες ομάδες προκειμένου να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητά τους στρατολογούν μέρος του άμαχου πληθυσμού, τόσο αγόρια όσο και κορίτσια, και τα εκπαιδεύουν ώστε να τα χρησιμοποιούν στη διεξαγωγή των εχθροπραξιών. Πολλά από τα παιδιά που στρατολογούνται στις ένοπλες ομάδες είναι κάτω των δεκαπέντε ετών. Επιπλέον, πολλά από τα παιδιά αυτά δε χρησιμοποιούνται μόνο για τη διεξαγωγή των εχθροπραξιών, αλλά χρησιμοποιούνται και σε άλλους ρόλους. Στα πλαίσια αυτά, γίνονται θύματα σεξουαλικής βίας από τα ίδια τα μέλη των ενόπλων ομάδων στις οποίες ανήκουν. Πολλές από αυτές τις περιπτώσεις έχουν περάσει το κατώφλι του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Οι συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα που έλαβαν χώρα τα τελευταία έτη στο Κονγκό και την

¹ Joanna Nicholson , *Can War Crimes Committed by Military Personnel Against Members of Non- Opposing Forces?*, pg. 4, www.internationalcrimesdatabase.org

² Κοινό άρθρο 3, Συμβάσεων Γενεύης 1949

³ Κοινό άρθρο 3 των ΣΓ και άρθρο 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II (1977)

Κεντροαφρικανική Δημοκρατία έχουν να επιδείξουν πολλά περιστατικά με θύματα μέλη ενόπλων ομάδων από πράξεις βίας

Υπόθεση και στόχοι της εργασίας:

Δεδομένου του γεγονότος ότι η παραδοσιακή αντίληψη “θέλει” το ΔΑΔ να προστατεύει τα πρόσωπα που έχουν βρεθεί στα χέρια του εχθρού, το βασικό ερώτημα που διέπει την συγκεκριμένη εργασία είναι το αν προστατεύονται τα πρόσωπα που είναι θύματα πράξεων που παραβιάζουν τις διατάξεις του ΔΑΔ και οι οποίες πράξεις διαπράττονται από μέλη της ίδιας ομάδας στην οποία ανήκουν τα θύματα. Η νομολογία του ΔΠΔ όπως προκύπτει από την εκδίκαση υπεύθυνων των παραβιάσεων που διαπράχθηκαν στο Κονγκό και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, τείνει στην επέκταση της έννοιας του προστατευόμενου προσώπου, ακόμα και στην περίπτωση που το πρόσωπο αυτό δε βρίσκεται στην εξουσία του αντίπαλου μέρους. Και αυτό διότι από το ΔΑΔ προστατεύονται όλα τα πρόσωπα που δε λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες.

Στόχος της εργασίας είναι η έρευνα της έννοιας του προστατευόμενου προσώπου όταν πρόκειται για σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα. Ως προστατευόμενα πρόσωπα ορίζονται από την Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης (1949), εκείνα τα οποία βρίσκονται, σε περίπτωση σύρραξης ή κατοχής, στα “χέρια” ενός μέρους της σύρραξης ή της κατέχουσας δύναμης αντίστοιχα, και των οποίων δε τυγχάνουν να είναι πολίτες. Σε κάθε περίπτωση, όμως, είναι γεγονός ότι ο όρος “προστατευόμενα πρόσωπα” δεν υπάρχει ούτε στο κοινό άρθρο 3, ούτε και στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο για τις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις. Και ενώ στην πρώτη και δεύτερη Σύμβαση της Γενεύης δεν απαιτείται η προϋπόθεση, τα πρόσωπα να είναι στα χέρια του εχθρού προκειμένου να προστατευθούν, τόσο η Τρίτη όσο και η τέταρτη σύμβαση, προβλέπουν την εφαρμογή των διατάξεων τους για τα πρόσωπα που βρίσκονται στην εξουσία του αντίπαλου μέρους. Παρόλο που αυτή η ιδεοληψία παραμένει ακόμα, ωστόσο η ίδια μεταλλάσσεται από την ίδια την εξέλιξη των καταστάσεων, σε συνδυασμό με την εξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ευθύνη των κυβερνήσεων απέναντι στους πολίτες, ανεξάρτητα από την εθνικότητα.⁴ Από νομολογιακής άποψης,

⁴ T. Meron, *The Making of International Criminal Justice, A View from the Bench: Selected Speeches*, Oxford University Press, 2011, pg 53-54.

Επίσης, η εργασία αυτή, στοχεύει να ερευνήσει ποιο είναι το καθεστώς προστασίας των προσώπων αυτών στις εμφύλιες συρράξεις και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορούν και πρέπει να προστατεύονται. Εφόσον το ΔΑΔ απευθύνει την προστασία του στα πρόσωπα που δε συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες, παρεπόμενο ζήτημα και αντικείμενο έρευνας είναι η έννοια της ενεργούς και άμεσης ή έμμεσης συμμετοχής στις εχθροπραξίες.

Ο λόγος της επιλογής του συγκεκριμένου θέματος της εργασίας και αφορμή συγγραφής της, είναι τα γεγονότα που συνέβησαν στο Κονγκό και στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και εν συνεχεία η σύγχρονη νομολογιακή εξέλιξη πάνω στην έννοια των προστατευόμενων προσώπων των εμφύλιων συρράξεων. Πρόκειται για ένα ζήτημα το οποίο εξακολουθεί να είναι ανοιχτό νομικά και σίγουρα αποτελεί αντικείμενο εξελίξεων.

Περιγραφή πλάνου:

Στο πρώτο μέρος, θα αναλυθεί η έννοια των προστατευόμενων προσώπων με έμφαση στις συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα. Θα γίνει μία εννοιολογική προσέγγιση της έννοιας του προστατευόμενου προσώπου στις εμφύλιες συρράξεις, θα οριστεί το δικαϊκό πλαίσιο προστασίας τους και θα ερευνηθούν οι προϋποθέσεις υπαγωγής στο σχετικό καθεστώς. Σε συνέχεια του ίδιου Μέρους, θα κατηγοριοποιηθούν τα προστατευόμενα πρόσωπα, ενώ έμφαση θα δοθεί στην προστασία των ευάλωτων ομάδων, δηλαδή των παιδιών και των γυναικών. Οι τελευταίοι αποτέλεσαν, όχι τα μοναδικά, αλλά τα κυριότερα θύματα των εμφύλιων συρράξεων στο Κονγκό και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, ενώ με αφορμή την έρευνα και τη νομολογία εκ των προαναφερθέντων περιπτώσεων από το ΔΠΔ, οδήγησε σε μία νέα διάσταση της έννοιας των προστατευόμενων προσώπων.

Το τελευταίο αποτελεί αντικείμενο ανάλυσης του Δεύτερου Μέρους. Στο πρώτο κεφάλαιο θα καταγραφεί η κατάσταση στο Κονγκό και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και η εκδίκαση από το ΔΠΔ των υποθέσεων των υπευθύνων για τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν. Στη συνέχεια, θα γίνει μία έρευνα και μία κριτική της νομολογίας του Δικαστηρίου ως προς τον τομέα της προστασίας των προσώπων. Θα καταγραφούν οι τρόποι επέκτασης της έννοιας τους και της προστασίας τους, αλλά θα γίνει και αναφορά στα σημεία όπου το Δικαστήριο δεν ήταν τόσο καινοτόμο. Πιο συγκεκριμένα, στο Δεύτερο Κεφάλαιο, θα ερευνηθεί το καθεστώς προστασίας των

στρατολογούμενων παιδιών και κατά πόσο αυτά προστατεύονται. Στο ίδιο κεφάλαιο θα περιγραφεί η επέκταση της προστασίας αυτών των παιδιών με βάση την νομολογία του ΔΠΔ στην υπόθεση Lubanga. Στο επόμενο κεφάλαιο, θα αναζητηθεί η απάντηση στο ερώτημα περί του αν τα στρατολογημένα παιδιά μπορούν να προστατευθούν απέναντι στις παραβιάσεις που υπέστησαν, με έμφαση στο έγκλημα της σεξουαλικής βίας, από τα μέλη των ίδιων ομάδων στις οποίες ανήκουν. Η απάντηση θα στηριχθεί πάνω στις αντιθέσεις και αντιπαραθέσεις ανάμεσα στα μέλη του ΔΠΔ στις υποθέσεις Εισαγγελέως κατά Lubanga και Katanga. Τέλος, θα γίνει εξέταση της προστασίας των προσώπων στην υπόθεση Εισαγγελέως v Bemba, με ιδιαίτερη αναφορά στην αποτυχία του δικαστηρίου να καταδικάσει τον ανωτέρω και για το έγκλημα του βασανισμού.

ΜΕΡΟΣ Α' : Η Δυναμική Προστασίας των Προσώπων στις Συρράξεις μη Διεθνούς Χαρακτήρα

Κεφάλαιο 1: Συμβατικό και εθιμικό πλαίσιο προστασίας στις συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα

1.1 Συμβάσεις Γενεύης (1949) / Κοινό Άρθρο 3

Το βασικό κορμό για την προστασία των προσώπων στις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα περιέχει το Κοινό Άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και το Δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις αυτές, για την προστασία των θυμάτων του πολέμου (1977).

Το τρίτο άρθρο και των τεσσάρων συμβάσεων είναι κοινό για όλες και είναι ένα από τα βασικότερα άρθρα, καθώς αποτελεί το καθοριστικό βήμα για τη ρύθμιση της συμπεριφοράς των εμπόλεμων μερών τόσο μεταξύ τους όσο και απέναντι σε πρόσωπα που χρήζουν προστασίας όταν πρόκειται για εμφύλιες συρράξεις. Το κοινό άρθρο 3 μπορεί να παρομοιαστεί με μία «μικροσκοπική σύμβαση»⁵, καθώς εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις μη διεθνών ενόπλων συρράξεων και εκφράζει το κοινό σκοπό που διακατέχει τις Τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης. Όντας εφαρμοστέο για τις εμφύλιες ένοπλες συρράξεις αναδύθηκαν ζητήματα περί του πότε μία εσωτερική αναταραχή περνάει το κατώφλι της εσωτερικής ένοπλης σύρραξης. Σύμφωνα με τον J. Pictet θα πρέπει να ελέγχονται ορισμένα κριτήρια, τα οποία είναι: α) το ένα από το εμπόλεμο μέρος που μάχεται εναντίον της νόμιμης κυβέρνησης, αποτελεί μία ένοπλη ομάδα, με ιεραρχική δόμηση και εξάρτηση, υπό τις διαταγές ενός ανωτέρου και με ικανότητα να διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις, β) η κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει την κατάσταση προσφεύγει στη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων (όχι μόνο αστυνομικών), γ) η ένοπλη ομάδα έχει τέτοιου είδους οργάνωση που θα μπορούσε να έχει τα χαρακτηριστικά ενός κράτους. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η εφαρμογή του άρθρου αυτού δε σημαίνει ότι θα υπάρχει κάποια επίδραση απέναντι στο νομικό καθεστώς των μερών της σύρραξης.⁶ Παρά το

⁵ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 1952, general remarks.

⁶ Κοινό Άρθρο 3 ΣΓ (1949), παρ. 2, περ. 3

γεγονός ότι το ένα μέρος οπωσδήποτε δεν αποτελεί Μέρος των Συμβάσεων, αυτό είναι υποχρεωμένο να σέβεται τις σχετικές διατάξεις, λόγω της ύπαρξής του και μόνο ως εμπόλεμο μέρος και της ύπαρξης μίας σύρραξης ανάμεσα σε αυτό και το άλλο Μέρος.⁷

1.2 Το Δεύτερο Πρωτόκολλο (1977) για προστασία των θυμάτων στις συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα

Το Δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1977 ήρθε σαν αποτέλεσμα της ανάγκης για ενδυνάμωση της προστασίας των θυμάτων των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων και σκοπός ήταν η ανάπτυξη του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου σε τέτοιες περιπτώσεις.⁸ Το κοινό άρθρο 3 αποδείχθηκε ανεπαρκές στην πράξη από τη στιγμή που το 80% περίπου των θυμάτων των συρράξεων προέρχονταν από μη διεθνούς χαρακτήρα ένοπλες συγκρούσεις, μετά το 1945.⁹ Ενώ η επέκταση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που εφαρμόζονται σε καταστάσεις μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης επικροτήθηκε από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, το πεδίο εφαρμογής στο οποίο απευθύνεται το Πρωτόκολλο επικρίθηκε από πολλούς μελετητές, καθώς περιορίστηκε άσκοπα η παρεχόμενη προστασία. Είναι ξεκάθαρο ότι εφαρμόζεται σε καταστάσεις ένοπλης σύρραξης οι οποίες παρουσιάζουν υψηλότερο βαθμό έντασης από αυτές που απαιτούνται για το κοινό άρθρο 3, το οποίο όπως αναφέρθηκε απευθύνεται σε όλες τις περιπτώσεις εσωτερικών ενόπλων συρράξεων. Πιο συγκεκριμένα, το Πρωτόκολλο διαφοροποιεί τις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις από τις άλλες μορφές εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων.

Οριοθετώντας το πεδίο εφαρμογής του Πρωτοκόλλου, σύμφωνα με το άρθρο 1 απρ. 1, αυτό θα εφαρμόζεται «σε καταστάσεις ένοπλης σύρραξης οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο έδαφος Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων του και των αντίπαλων ενόπλων δυνάμεων άλλων οργανωμένων ενόπλων ομάδων που, κάτω από υπεύθυνη διοίκηση, ασκούν τέτοιας μορφής έλεγχο σε τμήμα του εδάφους του παραπάνω Μέρους, που να δίνει τη δυνατότητα διενέργειας συνεχών και συνδυασμένων

⁷ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 1952, Obligations of the parties.

⁸ Ant.Cullen, *The Conception of Non-International Armed Conflict in International Humanitarian Law*, Cambridge University Press, 1st Published 2010, pg 86.

⁹ Κ. Χατζηκωνσταντίνου, *Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδ. Σιδέρης, 2009, σελ. 145.

στρατιωτικών επιχειρήσεων». Για να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II, μια εσωτερική ένοπλη σύγκρουση θα πρέπει να περιλαμβάνει εχθροπραξίες μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων ενός Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους και αντιπάλων ενόπλων δυνάμεων ή άλλων οργανωμένων ένοπλων ομάδων.

Ως προς το περιεχόμενο του Πρωτοκόλλου, το ίδιο δίνει μεγάλη βαρύτητα στην προστασία των θυμάτων του πολέμου. Έτσι, ένας σημαντικός αριθμός άρθρων πραγματεύεται την ανθρώπινη μεταχείριση των ατόμων. Συγκεκριμένα στο άρθρο 4 αναφέρονται οι θεμελιώδεις εγγυήσεις που πρέπει να τηρούνται απέναντι σε μία κατηγορία προσώπων, που εμπίπτουν στα προστατευόμενα πρόσωπα.

1.3 Προστασία υπό το πρίσμα του Εθίμου

Σύμφωνα με το Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου¹⁰ το εθιμικό δίκαιο είναι η «η γενική πρακτική που γίνεται αποδεκτή ως δίκαιο», και προϋπόθεση πραγμάτωσής της είναι η συνύπαρξη δύο στοιχείων, η εκτεταμένη και αντιπροσωπευτική κρατική πρακτική και η πεποίθηση δικαίου, δηλαδή η νομική πεποίθηση ότι μία συγκεκριμένη πρακτική ακολουθείται σαν δικαίωμα. Μεγάλο μέρος του διεθνούς συμβατικού δικαίου περιλαμβάνει και τμήματα εθιμικού δικαίου. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση του ΔΑΔ, όπου το έθιμο έρχεται να καλύψει τα νομικά κενά που τυχόν υπάρχουν ή την περίπτωση μη επικύρωσής του από ορισμένα κράτη. Παράδειγμα τέτοιου κενού ως προς τις ένοπλες συρράξεις αποτελεί η απουσία κάποιας διάταξης που να ορίζει σαφώς την έννοια της άμεσης ή ενεργούς συμμετοχής στις εχθροπραξίες.¹¹ Ένα ακόμη παράδειγμα ανάλογου κενού αποτελεί η έλλειψη μίας διάταξης για την προστασία του προσωπικού που εμπλέκεται σε μία ειρηνευτική επιχείρηση. Παρ όλα αυτά η πρακτική των κρατών συμπλήρωσε και πάλι αυτό το κενό, ενώ η πρακτική συμπεριλήφθηκε τελικώς στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.¹²

¹⁰ Άρθρο 38 παρ. 1β, Καταστατικό Διεθνούς Δικαστηρίου

¹¹ Δε θα γίνει εδώ περαιτέρω ανάλυση του ζητήματος αυτού, καθώς θα εξεταστεί εκτενώς σε επόμενο σχετικό κεφάλαιο.

¹² Βλ. Άρθρο 8 παρ. 2, περ. β(iii) και δ (iii).

Είναι αναμφίβολο, ότι οι περισσότερες διατάξεις του ΔΑΔ αντανακλούν έθιμο. Η πλειοψηφία των διατάξεων των Συνθηκών της Γενεύης του 1949, συμπεριλαμβανομένου και του κοινού άρθρου 3, θεωρούνται ότι αποτελούν εθιμικό δίκαιο, και το ίδιο ισχύει για τις Συνθήκες της Χάγης του 1907. Επιπρόσθετα, δεδομένου ότι οι Συνθήκες της Γενεύης έχουν επικυρωθεί από 192 περίπου κράτη, είναι σχεδόν δεσμευτικές για όλα τα κράτη ως αποτέλεσμα συμβατικού δικαίου.¹³ Αυτό δε σημαίνει βέβαια ότι το συμβατικό δίκαιο δεν καλύπτει πολλές πτυχές των ενόπλων συρράξεων. Το ίδιο είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένο, παρέχοντας προστασία σε μία σειρά προσώπων κατά τη διάρκεια μίας ένοπλης σύρραξης και περιορίζοντας τα μέσα και τις μεθόδους πολέμου. Οι Συμβάσεις της Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα τους ενσωματώνουν ένα εκτενές καθεστώς προστασίας των προσώπων που δε μετέχουν ή δε συμμετέχουν πλέον άμεσα στις εχθροπραξίες. Ωστόσο, υπάρχουν κάποια κωλύματα που σχετίζονται με την εφαρμογή του συμβατικού διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Σοβαρό κώλυμα στην εφαρμογή του αποτελεί το γεγονός ότι οι συνθήκες εφαρμόζονται μόνο μεταξύ των κρατών που τις έχουν επικυρώσει. Έτσι στις διάφορες ένοπλες συρράξεις εφαρμόζονται κάθε φορά οι συνθήκες ανάλογα με το αν έχουν επικυρωθεί από τα εμπλεκόμενα στη σύρραξη κράτη και ανάλογα με το ποιες από τις υπάρχουσες συνθήκες έχουν επικυρωθεί.

Η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού εξέδωσε το 2005 μία πολύ σημαντική μελέτη στο πλαίσιο της προσπάθειας να ξεπεραστούν κάποια από αυτά τα προβλήματα ως προς την εφαρμογή του διεθνούς συμβατικού ανθρωπιστικού δικαίου. Η μελέτη αυτή επικεντρώθηκε στα Πρόσθετα Πρωτόκολλα, τη Σύμβαση της Χάγης για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και σε άλλες εξειδικευμένες συμβάσεις ως προς τα ζητήματα αυτά. Η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όπως αναφέρθηκε και παραπάνω μεγάλο μέρος των Συμβάσεων της Γενεύης θεωρείται τμήμα του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Για παράδειγμα, το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II (1977) κωδικοποίησε αφενός προϋπάρχοντες κανόνες διεθνούς εθιμικού δικαίου αλλά και έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία νέων εθιμικών κανόνων. Μάλιστα, βασικές αρχές του πρωτοκόλλου αυτού έχουν τύχει ευρείας αποδοχής από τα κράτη, η οποία ξεπερνάει σε σύνολο τον αριθμό των κρατών που το έχουν επικυρώσει.

¹³ J.-M. Henckaerts and L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, Vol.1:Rules, International Committee of Red Cross, Cambridge University Press, 2007, Introduction pages.

Ως προς τις Μη Διεθνείς Ένοπλες Συρράξεις, η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ένας τεράστιος όγκος πρακτικής σχετικά με την προστασία του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, η οποία πρακτική καταγράφηκε και διαμορφώνει το εθιμικό ανθρωπιστικό δίκαιο που ισχύει για αυτές τις συρράξεις.¹⁴ Μάλιστα, το εθιμικό δίκαιο, το οποίο όπως προειπώθηκε ως αποτέλεσμα της κρατικής πρακτικής, ως προς τις εμφύλιες συρράξεις περιέχει κανόνες οι οποίοι είναι πιο λεπτομερείς ακόμα και από τις ίδιες τις διατάξεις του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΙΙ (1977) ή του κοινού άρθρου 3. Δεδομένου επίσης, ότι το Πρόσθετο Πρωτόκολλο ΙΙ είναι πιο φτωχό σε ρυθμίσεις απέναντι στην προστασία των θυμάτων των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων, εν αντιθέσει με το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο για τις διεθνείς συρράξεις, τις ελλείψεις αυτές έρχεται και πάλι να καλύψει η συνήθης κρατική πρακτική.

Ένα σημαντικό ζήτημα στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις αποτελεί αυτό της εφαρμογής του Ανθρωπιστικού Δικαίου από όλα τα μέρη της σύρραξης, δηλαδή τόσο των ένοπλων κρατικών δυνάμεων, όσο και από τις αντάρτικες ομάδες. Οι ομάδες αυτές δεν έχουν κάποιο επίσημο status που να τις καθιστά δέσμιες της εφαρμογής του συμβατικού ανθρωπιστικού δικαίου, καθόσον δεσμεύονται τα “Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη” που έχουν υπογράψει τις σχετικές συμβάσεις.¹⁵ Παρά ταύτα, δεσμεύονται από το Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο, έτσι όπως έχει παγιωθεί και για το λόγο αυτό θα πρέπει και τα μέλη των ενόπλων αυτών ομάδων να γνωρίζουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το ΔΑΔ.¹⁶ Γι αυτό το λόγο, λοιπόν, όταν οι ομάδες αυτές τηρούν τις προϋποθέσεις περί υπαγωγής σε μία ιεραρχική δομή, έχοντας τη δυνατότητα διεξαγωγής στρατιωτικών επιχειρήσεων¹⁷ και υπό τις εντολές ανωτέρω,

¹⁴ *Μελέτη για το Εθιμικό Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο/Μία Συνεισφορά στην Κατανόηση και το Σεβασμό των Κανόνων Δικαίου των Ενόπλων Συρράξεων*, Ευρωπαϊκό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης Παντείου Πανεπιστημίου.

¹⁵ Βλ. Κοινό Άρθρο 1 των Συμβάσεων της Γενεύης (1949) και Προοίμιο των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977.

¹⁶ *Μελέτη για το Εθιμικό Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο/Μία Συνεισφορά στην Κατανόηση και το Σεβασμό των Κανόνων Δικαίου των Ενόπλων Συρράξεων*, Ευρωπαϊκό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης Παντείου Πανεπιστημίου

¹⁷ Πρόκειται για τα κριτήρια που πρέπει να πληροί η ομάδα προκειμένου να θεωρηθεί ότι υπάρχει ένοπλη σύρραξη. Τα κριτήρια αυτά διατυπώθηκαν από τον J.Pictet κατά το σχολιασμό της Πρώτης Σύμβασης Γενεύης 1949, *Commentary on the “Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in armed forces in the Field”*, International Committee of the Red Cross, 1952.

μη σεβόμενες τους κανόνες ανθρωπιστικού δικαίου, υπέχουν ευθύνη. Συνεπώς, τα προστατευόμενα πρόσωπα των εμφύλιων ένοπλων συρράξεων προστατεύονται και μέσω του εθιμικού δικαίου, το οποίο έρχεται να συμπληρώσει τις ελλείψεις που υπάρχουν στο Δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1977. Ο αριθμός των εθιμικών κανόνων που ανταποκρίνονται στην προστασία απέναντι στις εσωτερικές συρράξεις είναι μεγάλος, σε αντίθεση με την αδύναμη προστασία που παρέχεται από το κοινό άρθρο 3. Για το λόγο αυτό ο συνδυασμός των εθιμικών κανόνων προστασίας με τους συμβατικούς δημιουργεί ένα πολύ ευρύτερο πεδίο υποχρεώσεων των αντιτιθέμενων μερών της σύρραξης.¹⁸

I. Εθιμική προστασία αμάχων

Σε αντίθεση με το άρθρο 50 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (1977)¹⁹ στο οποίο δίνεται ένας σαφής ορισμός για την έννοια του άμαχου πληθυσμού, ο ορισμός αυτός δεν υφίσταται στο Δεύτερο ΠΠ που αφορά τις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Ωστόσο είχαν γίνει προσπάθειες για την ένταξη του ορισμού και σε αυτό το Πρωτόκολλο, καθώς στο προσχέδιο του είχε προταθεί ότι « στον άμαχο πληθυσμό περιλαμβάνεται οποιοσδήποτε δεν είναι μέλος στις ένοπλες ομάδες»,²⁰ αλλά τελικώς απορρίφθηκε

Το άρθρο 13 παρ. 2 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II (1977) απαγορεύει τις επιθέσεις κατά του άμαχου πληθυσμού.²¹ ²² Πρόκειται για μία πτυχή της Αρχής της Διάκρισης μεταξύ Αμάχων και Μαχητών, η οποία έχει αποκρυσταλλωθεί ως εθιμική αρχή. Καμία επίσημη αντίθετη πρακτική δε βρέθηκε σε σχέση με τις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Αυτός ο κανόνας μερικές φορές εκφράζεται και με άλλου όρους, όπως η αρχή της διάκρισης μεταξύ μαχητών και μη μαχητών, σύμφωνα με την οποία οι πολίτες που δεν συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες περιλαμβάνονται στην

¹⁸ Pejic, Jelena, 'The protective scope of Common Article 3: more than meets the eye', *International Review of the Red Cross*, Vol. 93, No. 881, March 2011, pg 206. Διαθέσιμο σε <https://www.icrc.org/eng/assets/files/review/2011/irrc-881-pejic.pdf>

¹⁹ Βλ. άρθρο 50 « Ορισμός των ιδιωτών και του άμαχου πληθυσμού»

²⁰ J.-M. Henckaerts, *Customary International Humanitarian Law*, Vol. I: Rules, Cambridge University Press ICRC 2005, pg 19-20.

²¹ « Ο αστικός πληθυσμός αυτός καθ' αυτός και, καθώς και οι απλοί ιδιώτες δε θα αποτελούν αντικείμενο επίθεσης».

²² Επίσης, βλ. άρθρο 8 παρ. 2, περ. ε (i) Καταστατικού Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

κατηγορία των αμάχων. Αυτή η πρακτική αποτυπώνεται τόσο σε αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας ή συστάσεις της Γενικής Συνέλευσης, όσο και σε πολλά στρατιωτικά εγχειρίδια, τα οποία αναφέρουν ότι πρέπει να γίνεται διάκριση προς τον άμαχο πληθυσμό και καμία επίθεση προς αυτόν δε μπορεί να είναι στοχευμένη. Η εσωτερική νομοθεσία πολλών κρατών ποινικοποιεί την πράξη αυτή και τη καταδικάζει. Η ίδια πρακτική προκύπτει και από αντίστοιχες επίσημες δηλώσεις κρατών. Σε συνέχεια αυτών, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 13 του ΠΠ ΙΙ (1977), απαγορεύει τις ενέργειες ή τις απειλές χρήσης βίας που στοχεύουν τρομοκράτηση του αστικού πληθυσμού.²³ Πρόκειται επίσης για μία πάγια κρατική πρακτική η οποία καταγράφεται και σε στρατιωτικά εγχειρίδια ή σε επίσημες δηλώσεις κρατών. Έτσι, η έννοια των αμάχων ως προστατευόμενα πρόσωπα περιλαμβάνει τα άτομα που δεν είναι μέλη των ενόπλων δυνάμεων, και ο άμαχος πληθυσμός αποτελείται από όλα τα άτομα που είναι άμαχοι.²⁴

Στο εθιμικό δίκαιο στηρίζονται και οι διατάξεις του συμβατικού ανθρωπιστικού δικαίου που αφορούν και τη μεταχείριση των αμάχων και των ατόμων που έχουν τεθεί εκτός μάχης. Έτσι οι άμαχοι πρέπει να τυγχάνουν ανθρωπιστικής μεταχείρισης²⁵, και απέναντι σε αυτούς απαγορεύεται κάθε διάκριση οφειλόμενη σε εξωτερικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η εθνικότητα, η φυλή, η εθνική και κοινωνική καταγωγή.²⁶

II. Εθιμικές Ρυθμίσεις για το έργο του ιατρικού και θρησκευτικού προσωπικού

Η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού κατέγραψε όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία αποδεικνύουν την ύπαρξη εθιμικού στοιχείου απέναντι σε ζητήματα προστασίας του ιατρικού και θρησκευτικού προσωπικού, όσο και αντίστοιχων αντικειμένων.²⁷ Έτσι λοιπόν το ιατρικό προσωπικό χαίρει σεβασμού και προστασίας στα πλαίσια των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων, η οποία όμως χάνεται όταν

²³ J.-M. Henckaerts, *Customary International Humanitarian Law*, Vol.II: Practice, Cambridge University Press ICRC 2005, pg 100-105.

²⁴ Κανόνας 5 Εθιμικού Δικαίου.

²⁵ Κανόνας 87, Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού, 2005

²⁶ Κανόνας 88.(όπως παραπ.).

²⁷ Κανόνες 25-30 (όπως παραπ.).

προβαίνει σε πράξεις επιβλαβείς προς τον εχθρό, αφού σκοπός είναι η παροχή ανθρωπιστικού έργου (Κανόνας 25). Σύμφωνα με το εθιμικό δίκαιο η άμεση συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες, όπως καταγράφεται στα περισσότερα στρατιωτικά εγχειρίδια, θεωρείται ως μία πράξη καθαρά επιβλαβής για το αντίπαλο μέρος. Επιτρέπεται, εντούτοις να φέρουν έναν ελαφρύ, υποτυπώδη στρατιωτικό εξοπλισμό για την προσωπική τους ασφάλεια ή την ασφάλεια των ασθενών τους.

Τα ίδια ισχύουν και για το θρησκευτικό προσωπικό, το οποίο πρέπει να προστατεύεται και να μη γίνεται αντικείμενο επιθέσεων. Αυτό που έχει επικρατήσει εθιμικά είναι η οριοθέτηση της έννοιας του θρησκευτικού προσωπικού, αφού για άλλη μία φορά σε αντίθεση με το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο (1977), το Δεύτερο Πρωτόκολλο δεν περιέχει σχετικό ορισμό. Έτσι εθιμικά, στην περίπτωση των εμφύλιων συρράξεων το θρησκευτικό προσωπικό κατοχυρώνεται με την προστασία την οποία δικαιούται οι άμαχοι πολίτες.

Οι ιατρικές μονάδες και τα ιατρικά οχήματα τελούν υπό καθεστώς προστασίας. Αυτό σημαίνει ότι απαγορεύονται οι επιθέσεις απέναντι σε αυτά, εκτός αν η λειτουργία τους ξεφεύγει του πραγματικού ανθρωπιστικού σκοπού τους, οπότε και χάνουν την προστασία τους. Ενώ οι Συμβάσεις της Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα δεν καθορίζουν ποιες είναι πράξεις επιβλαβείς για τον εχθρό, αναφέρουν ενδεικτικά παραδείγματα πράξεων που δεν συνιστούν εχθρική κίνηση. Τέτοιες είναι το να είναι το προσωπικό της μονάδας οπλισμένο προς δική του προστασία ή όταν η μονάδα φυλάσσεται ή όταν βρίσκονται μέσα στη μονάδα τυχόν όπλα των πρώην τραυματισμένων μαχητών.²⁸ Πάντως πράξεις που είναι επιβλαβείς για τον εχθρό και άρουν το δικαίωμα προστασίας των μονάδων είναι η χρήση των μονάδων για κάλυψη των μαχητών ή για αποθήκευση όπλων.²⁹

²⁸ Άρθρο 19 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης(1949) για την Προστασία του Άμαχου Πληθυσμού, άρθρο 13 παρ. 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (1977)

²⁹ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 1952, par. 200–201.

Κεφάλαιο 2: Εννοιολογική Προσέγγιση του ‘Προστατευόμενου Προσώπου’

2.1 Η έννοια του Προστατευόμενου Προσώπου και οι έμφυτες αδυναμίες ορισμού του

Τα προστατευόμενα πρόσωπα είναι αυτά, τα οποία το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο επιδιώκει να προστατεύσει σε περιστάσεις εχθροπραξιών, όταν αυτά βρεθούν υπό την εξουσία του αντίπαλου μέρους. Πρόκειται για κατηγορίες προσώπων τα οποία όταν βρεθούν στα χέρια του εχθρού θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με βάση κανόνες ανθρωπιστικού περιεχομένου και να τυγχάνουν σεβασμού και προστασίας. Αυτό απαιτεί τη λήψη διαφόρων μέτρων όπως την τήρηση από τα μέρη, της διάκρισης των στρατιωτικών στόχων από τους μη στρατιωτικούς, αλλά και την προώθηση ενεργειών, ώστε να τυγχάνουν ανθρωπιστικής μεταχείρισης.

Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης (1949) έχουν ως πρωταρχικό στόχο την προστασία αυτών των προσώπων, η καθεμιά σε διαφορετικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα, η πρώτη Σύμβαση της Γενεύης (1949)³⁰ προστατεύει τους τραυματίες και ασθενείς ανεξάρτητα από το αν έχουν λάβει ή όχι μέρος στην ένοπλη σύρραξη, είτε είναι μέλη ενόπλων δυνάμεων είτε είναι άμαχοι. Στα προστατευόμενα πρόσωπα της δεύτερης Σύμβασης Γενεύης (1949)³¹ εμπίπτουν συμπληρωματικά και οι ναυαγοί, δηλαδή τα *«πρόσωπα που βρίσκονται σε διακινδύνευση στη θάλασσα ή άλλα ύδατα σαν αποτέλεσμα ατυχήματος που συνέβη σε αυτούς ή το σκάφος, ή αεροσκάφος που τα μετέφερε, και τα οποία απέχουν από κάθε εχθρική ενέργεια»*. Οι ναυαγοί προστατεύονται υπό αυτή την ιδιότητα, μέχρι να ολοκληρωθεί η διάσωσή τους και στη συνέχεια η προστασία συνεχίζει με βάση το ανάλογο καθεστώς, δηλαδή ως τραυματίες, ασθενείς, άμαχοι, αιχμάλωτοι πολέμου. Η Τρίτη Σύμβαση της Γενεύης³² αναγνωρίζει ως προστατευόμενα πρόσωπα τους αιχμάλωτους πολέμου, δηλαδή τους πρώην μαχητές οι οποίοι για οποιοδήποτε λόγο έχουν περιέλθει στην εξουσία του

³⁰ Geneva Convention (I) on Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, 12 August 1949.

³¹ Geneva Convention (II) on Wounded, Sick and Shipwrecked of Armed Forces at Sea, 12 August 1949.

³² Geneva Convention (III) on Prisoners of War, 12 August 1949.

αντίπαλου μέρους. Τέλος, τα προστατευόμενα πρόσωπα της τέταρτης σύμβασης της Γενεύης³³ είναι οι άμαχοι πολίτες οι οποίοι ενώ δε μετέχουν στις εχθροπραξίες, έχουν περιέλθει στα χέρια της αντίπαλης δύναμης.³⁴ Ο πιο ξεκάθαρος ορισμός που συναντάται για την έννοια των προστατευόμενων προσώπων είναι σύμφωνα με το άρθρο 4 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης 1949, ορίζοντάς τα ως τα πρόσωπα αυτά που βρίσκονται στα χέρια εκείνου του εμπόλεμου μέρους της σύρραξης ή της Κατέχουσας Δύναμης, του οποίου οι ίδιοι δεν είναι υπήκοοι.³⁵ Τα ως άνω αναφερθέντα αποτελούν μία προσέγγιση της έννοιας των προστατευόμενων προσώπων σε κάθε σύρραξη που παρουσιάζει διεθνή χαρακτήρα, διότι τα μέρη της σύρραξης είναι τουλάχιστον δύο διαφορετικά κράτη τα οποία μάχονται μεταξύ τους ως αντίπαλα μέρη. Και πράγματι και οι τέσσερις συμβάσεις αφορούν κατά κύριο λόγο την πρόβλεψη προστασίας των θυμάτων αυτού του είδους των συρράξεων. Οι διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης, ωστόσο, δεν αφορούν μόνο την προστασία των προσώπων των διεθνών συρράξεων, αλλά και αυτών που εμπίπτουν στο πεδίο των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων. Μιλώντας σε επίπεδο συμβατικού δικαίου οι εσωτερικές ένοπλες συρράξεις προβλέπονται και ρυθμίζονται, στο άρθρο 3 το οποίο είναι κοινό και στις τέσσερις συμβάσεις, καθώς και στο Δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο II (1977) περί προστασίας των θυμάτων των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων. Ενώ στην Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης, δίνεται ένας σαφής ορισμός του προστατευόμενου προσώπου,³⁶ στην περίπτωση των εμφύλιων συρράξεων δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός.³⁷ Μάλιστα ενώ σκοπός των συγκεκριμένων διατάξεων του ΔΑΔ είναι η προστασία των προσώπων των εσωτερικών συρράξεων, πουθενά δεν υπάρχει ο όρος «προστατευόμενα πρόσωπα».

Σύμφωνα με το Κοινό Άρθρο 3 τα « πρόσωπα που δε λαμβάνουν μέρος στις εχθροπραξίες, συμπεριλαμβανομένων και των προσώπων που ανήκουν στις ένοπλες

³³ Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.

³⁴ Μ.-Ντ Μαρούδα, *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδ. Σιδέρη, 1^η Εκδ. 2015, σελ 97

³⁵ Βλ. Article 4, *Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War* (Geneva Convention No. IV) August 12 1949): « Προστατεύονται τα πρόσωπα εκείνα τα οποία με οποιονδήποτε τρόπο βρίσκονται σε περίπτωση σύρραξης ή κατοχής υπό την εξουσία μέρους ... του οποίου δεν τυγχάνουν πολίτες».

³⁶ Βλ. Άρθρο 4 , της 4^{ης} Σύμβασης Γενεύης 1949.

³⁷ Lindsay Moir, Professor of International Law, Deputy Director of the McCoubrey Centre for International Law, The University of Hull, *Grave Breaches and Internal Armed Conflicts*, Journal of International Criminal Justice, διαθέσιμο <http://jicj.oxfordjournals.org/content/7/4/763.abstract>

δυνάμεις, τα οποία κατέθεσαν τα όπλα, όπως και τα πρόσωπα που τέθηκαν εκτός μάχης λόγω ασθένειας, τραύματος, κράτησης ή κάθε άλλης αιτία θα τύχουν εν πάσει περιπτώσει ανθρωπιστικής μεταχειρίσεως άνευ οποιασδήποτε δυσμενούς διακρίσεως ...ή εις οποιοδήποτε ανάλογο κριτήριο.»³⁸ Στις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα προστατεύονται πρόσωπα από δράση πολιτών της ίδιας υπηκοότητας.³⁹ Κατόπιν αυτών συνάγεται το συμπέρασμα ότι αν και δεν ορίζεται σαφώς στο συμβατικό δίκαιο η έννοια των προστατευόμενων προσώπων υπό το πέπλο των εμφύλιων συρράξεων, σε κάθε περίπτωση περιλαμβάνει τα πρόσωπα που δε λαμβάνουν ενεργό ή άμεσο μέρος στις εχθροπραξίες, ενώ σκοπός είναι η προστασία τους από τη δράση ομοεθνών πολιτών.

Το να δοθεί ένας ακριβής ορισμός περί του τι είναι προστατευόμενο πρόσωπο στις εμφύλιες συρράξεις περιέχει μία έμφυτη αδυναμία, διότι ξεφεύγει εν μέρει από το στόχο του ΔΑΔ που είναι η προστασία ατόμων όταν αυτά βρίσκονται στα χέρια του εχθρού. Για να καταστεί πιο σαφές αυτό και όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο, σε μία μη διεθνή ένοπλη σύρραξη τα εμπόλεμα Μέρη είναι από τη μία πλευρά το επίσημο Κράτος-Μέρος και από την άλλη πλευρά είναι οι ένοπλες ομάδες στις οποίες δεν αναγνωρίζεται βέβαια επίσημο καθεστώς.⁴⁰ Και τα θύματα αυτών δεν βρίσκονται στα χέρια του εχθρού με τη στενή έννοια του όρου, αλλά στα χέρια ατόμων με την ίδια υπηκοότητα. Μάλιστα το κριτήριο της εθνικότητας φαίνεται να στερεί από τον τοπικό άμαχο πληθυσμό το καθεστώς του προστατευόμενου προσώπου, όταν η σύρραξη είναι μη διεθνούς χαρακτήρα.⁴¹ Μπορεί λοιπόν να θεωρηθεί ότι βρίσκονται στα χέρια εχθρικού μέρους ώστε και να θεωρηθούν προστατευόμενα πρόσωπα; Σε αυτό το ζήτημα και με αφορμή πραγματικές καταστάσεις που έχουν συμβεί προσπαθεί να δοθεί μία απάντηση τόσο από τους μελετητές όσο και από τα Δικαστήρια κατά την εκδίκαση σχετικών υποθέσεων.

Μία οπτική αντιμετώπισης της αδυναμίας ορισμού και κατ' επέκταση της εξασφάλισης μεγαλύτερου βαθμού προστασίας στα θύματα των εμφύλιων συρράξεων

³⁸ Βλ. Κοινό Άρθρο 3 παρ. 1, Συμβάσεων Γενεύης (1949).

³⁹ Μ.-Ντ Μαρούδα, *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδ. Σιδέρη, 1^η Εκδ. 2015, σελ 99

⁴⁰ Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3 των ΣΓ (49): «*Η εφαρμογή των διατάξεων ουδεμία επίδραση θα έχει επί της νομικής καταστάσεως των εν συρράξει Μερών*».

⁴¹ Em. Pariciani, *Protected persons and grave breaches in non international armed conflict*, Διαθέσιμο στο <https://www.academia.edu/369551>

προκύπτει από τη νομολογία των ad hoc ποινικών δικαστηρίων. Η ίδια κλίνει προς την άποψη ότι σημασία δεν έχει η σύνδεση με το κριτήριο της εθνικότητας εμπόλεμου μέρους και θύματος, αλλά αυτό της πραγματικής υπακοής από το θύμα και του ελέγχου από το εμπόλεμο μέρος στο θύμα.⁴² Άλλη προσπάθεια προς κάλυψη του κενού στηρίζεται στο κριτήριο του πραγματικού και αποτελεσματικού ελέγχου ενός κράτους σε κάποια ένοπλη ομάδα άλλου κράτους.⁴³ Σημασία έχει λοιπόν το που πραγματικά υπακούν οι ένοπλες ομάδες και ποιος ασκεί τον πραγματικό έλεγχο.

Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι οι εμφύλιες συρράξεις δεν οφείλονται τόσο σε λόγους που έχουν να κάνουν με ζητήματα διαφορετικής εθνικότητας, αλλά σε ζητήματα ιδεολογικού/θρησκευτικού/πολιτικού/φυλετικού περιεχομένου, και τα οποία ζητήματα διχάζουν τα μέρη της σύρραξης. Αυτός ίσως είναι και ο λόγος που οι συντάκτες του κοινού άρθρου 3 δε κάνουν λόγο για προστατευόμενο πρόσωπο με την έννοια που αναφέρεται στο άρθρο 4 της τέταρτης Σύμβασης Γενεύης (1949). Αντίθετα περιορίζονται στην απαγόρευση οποιασδήποτε διάκρισης που στηρίζεται στη θρησκεία, φυλή, χρώμα κλπ. Οι ίδιοι μάλιστα προκειμένου να καλύψουν οποιαδήποτε περίπτωση περιορίστηκαν στην απαγόρευση « ή οποιοδήποτε ανάλογο κριτήριο». Αυτό είναι ένα ακόμα στοιχείο που καλύπτει τη απουσία αναφοράς σε προστατευόμενα πρόσωπα εμφύλιων συρράξεων.⁴⁴

Σε κάθε περίπτωση, το ότι δεν υπάρχει ένας σαφής ορισμός του προστατευόμενου προσώπου στις εμφύλιες συρράξεις ή το ότι δε γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο συγκεκριμένο όρο, δε στερεί ούτε και μειώνει από τα πρόσωπα-θύματα των εμφύλιων συρράξεων τη προστασία που δικαιούνται ως ανθρώπινα όντα να έχουν απέναντι στις συνέπειες του πολέμου, για τις οποίες άλλωστε δεν είναι και υπαίτια. Το κοινό άρθρο 3 έχει αυστηρά ανθρωπιστικό χαρακτήρα και είναι αυτονόητο ότι το κριτήριο της εθνικότητας δε μπορεί να επηρεάζει την ανθρώπινη μεταχείριση όπως αυτή απαιτείται. Θα πρέπει να τηρείται το ελάχιστο τουλάχιστον του σεβασμού και προστασίας, διαφορετικά το ίδιο το άρθρο θα έχανε τον λόγο ύπαρξής του.

⁴² ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadić*, IT-94-1-AR72, Appeals Chamber, Decision, 2 October 1995

⁴³ ICJ, *Case concerning the Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Judgment of 27 June 1986.

⁴⁴ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 1952,

Για τα προστατευόμενα πρόσωπα των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, όπως αναφέρθηκε, δεν υπάρχει ένας ακριβής ορισμός. Παρά ταύτα, στο κοινό άρθρο 3 και στο ΠΠ II (1977) περιγράφεται ποια είναι τα πρόσωπα τα οποία πρέπει να γίνονται σεβαστά από τα μέρη της σύρραξης και απέναντι στα οποία πρέπει να τηρούνται ορισμένες θεμελιώδεις εγγυήσεις.

2.2 Περιγραφή αντί ορισμού των προσώπων των εμφύλιων συρράξεων στα οποία απευθύνεται η προστασία / Εξελίξεις της προστασίας από το 1949 και έπειτα

2.2.1 Τα πρόσωπα μη μετέχοντα σε εχθροπραξίες

Ακρογωνιαίος λίθος της προστασίας σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3 και το άρθρο 4 παρ. 1 του ΠΠ II είναι η ανθρωπιστική μεταχείριση όσων δε μετέχουν στις εχθροπραξίες. Η προστασία στις εμφύλιες συρράξεις αφορά λοιπόν, εκτός από τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων από άλλα μέλη των ίδιων δυνάμεων στις οποίες ανήκουν, και τα άτομα που δε παίρνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες, εφόσον και για όσο καιρό δε παίρνουν ενεργό μέρος στη διεξαγωγή εχθροπραξιών. Πρόκειται για έναν κανόνα που έχει τις ρίζες του στο εθιμικό δίκαιο⁴⁵ Σε καμιά από τις δύο διατάξεις δεν αναφέρεται ποια ακριβώς πρόσωπα είναι που δε μετέχουν στις εχθροπραξίες, αλλά χρησιμοποιείται ο όρος “όσοι” ο οποίος τονίζει τον θεμελιώδη ανθρωπιστικό χαρακτήρα τους. Ωστόσο, τα πρωταρχικώς επωφελούμενα άτομα από αυτή την πρόβλεψη είναι οι πολίτες, οι οποίοι τυπικά και λογικά δε συμμετέχουν στις εχθροπραξίες.⁴⁶ Στην κατηγορία των πολιτών ανήκουν επίσης όσοι αποστρατεύτηκαν ή απελευθερώθηκαν από κράτηση. Στην έννοια των προσώπων που δε μετέχουν σε εχθροπραξίες περιλαμβάνονται και αυτά τα οποία μετείχαν κάποτε, αλλά για κάποιο λόγο έχουν τεθεί εκτός των εχθροπραξιών ή εγκατέλειψαν τα όπλα.⁴⁷ Τρίτον, περιλαμβάνονται επίσης τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, τα οποία δεν έχουν καθεστώς μαχητή, αλλά βρίσκονται εντός των δυνάμεων ως ιατρικό και θρησκευτικό

⁴⁵ Customary IHL- Rule 60/ ICT Y, *Prosecutor v. Blaskic*, Case No. IT -95-14-A, Judgment of 29 July 2004, par. 157

⁴⁶ J. Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva 2016, par. 521

⁴⁷ Βλ. κεφάλαιο 2.2.2 της Διπλωματικής Εργασίας

προσωπικό. Προϋπόθεση για την προστασία τους ως μη μετέχοντες σε εχθροπραξίες είναι η αποκλειστική άσκηση των ιατρικών/ θρησκευτικών καθηκόντων τους.

Αντίστοιχη αναφορά συναντάται στο Καταστατικό του ΔΠΔ, άρθρο 8(2) περ.(γ) όπου απαγορεύονται οι παραβιάσεις των ΣΓ 1949 κατά «προσώπων που δε λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες, συμπεριλαμβανομένων... ετέθησαν εκτός μάχης... ή άλλης αιτίας».

Η προστασία όσων δε μετέχουν στις εχθροπραξίες είναι συνεχής, εκτός από το χρονικό διάστημα που κάποιος λαμβάνει μέρος σε αυτές.⁴⁸ Αυτό σημαίνει, ότι ακόμα και αν κάποιος συμμετείχε στις εχθροπραξίες αλλά κάποια στιγμή σταμάτησε, εμπίπτει σε καθεστώς προστασίας από τη στιγμή που έπαυσε να συμμετέχει, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης που τέθηκε εκτός μάχης λόγω ασθένειας, τραύματος, κράτησης ή οποιασδήποτε άλλης αιτίας. Όπως τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων/ ομάδων μπορούν να γίνουν στόχος επίθεσης οποιαδήποτε χρονική στιγμή, έτσι και οι πολίτες που συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες και για όσο καιρό διαρκεί η συμμετοχή, δε προστατεύονται απέναντι στις επιθέσεις.⁴⁹ Σε περίπτωση που υπάρχει αμφιβολία ως προς το αν κάποιος είναι πολίτης ή όχι, θα υπερισχύει η πρόβλεψη για όσους δε μετέχουν σε εχθροπραξίες.

Τα πρόσωπα που δε συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες, λοιπόν, θα πρέπει να γίνονται σεβαστά από τα μέρη. Αυτός είναι ένας κανόνας που προκύπτει άμεσα από το συμβατικό δίκαιο. Ωστόσο, το ζήτημα που λογικά ανακύπτει είναι το πότε ένα πρόσωπο θεωρείται ότι συμμετέχει ενεργά και πότε όχι, προκειμένου να αποφασιστεί αν υπάγεται ή όχι σε καθεστώς προστασίας υπό το ΔΑΔ.

⁴⁸ Άρθρο 13 παρ. 3 του ΠΠ ΙΙ (1977)

⁴⁹ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. 4789

2.2.1.1 Το ζήτημα της Άμεσης/Ενεργής συμμετοχής στις εχθροπραξίες

Καταρχήν, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο όρος εχθροπραξία σημαίνει τις ενέργειες πολέμου οι οποίες εκ φύσεως ή σκοπίμως βλάπτουν το προσωπικό ή τον υλικό εξοπλισμό των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων, περιλαμβάνοντας όλα τα μέσα και τις μεθόδους βλάβης του εχθρού.⁵⁰ Αυτό προκύπτει ερμηνευτικά, καθώς οι διατάξεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου δεν το ορίζουν σαφώς.⁵¹

Το κοινό άρθρο 3 και το άρθρο 8 (2) (γ) μιλάνε για προστασία όσων δε μετέχουν στις εχθροπραξίες χρησιμοποιώντας τη λέξη ‘‘ενεργά’’, ενώ το ΠΠ ΙΙ (1977) χρησιμοποιεί τη λέξη ‘‘άμεσα’’. Η μία λέξη αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης και μπορούν να χρησιμοποιούνται για τον ίδιο λόγο.⁵² Έτσι λοιπόν, και στη συνέχεια του κεφαλαίου οι λέξεις αυτές θα χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, χωρίς να αλλάζει η σημασία.

Ένα σημαντικό ζήτημα που διχάζει το νομικό κύκλο είναι το ποια συμπεριφορά και ποιες ενέργειες είναι αυτές που συνιστούν άμεση συμμετοχή κάποιου στις εχθροπραξίες. Το αν συμμετοχή είναι έμμεση ή άμεση έχει να κάνει με το βαθμό της εμπλοκής στις εχθροπραξίες. Σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού προκειμένου να στοιχειοθετείται άμεση συμμετοχή στις εχθροπραξίες θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά τα εξής τρία κριτήρια⁵³: Πρώτον θα πρέπει να υπάρχει μία ενέργεια η οποία είτε έχει ως σκοπό να βοηθήσει στη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων ενός μέρους της σύρραξης, είτε σκοπεύει στην πρόκληση βλάβης του εχθρού. Αυτό σημαίνει ότι η άμεση συμμετοχή στις εχθροπραξίες δεν προέρχεται μόνο από ένοπλες δραστηριότητες, αλλά περιλαμβάνει και άλλες ενέργειες που συνεισφέρουν στην πρόκληση του αποτελέσματος, όπως είναι το σαμποτάζ, η αιχμαλωσία, η άσκηση ελέγχου στο στρατιωτικό προσωπικό/ αντικείμενα/ έδαφος αντίπαλου μέρους.

⁵⁰ Όπως παραπάνω, par. 4788

⁵¹ *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law*, International Review of the Red Cross, Volume 90 Number 872 December 2008, pg 1013

⁵² ICTR, Judgment, *The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu*, ICTR-96-4-T, para. 629

⁵³ *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law*, by Nils Melzer, ICRC, Geneva, 2009, pg. 46-64

Δεύτερον, θα πρέπει να υπάρχει άμεση αιτιώδης συνάφεια της πράξης και του αποτελέσματος (βλάβης), δηλαδή το αποτέλεσμα που επήλθε να οφείλεται στη συγκεκριμένη πράξη. Αυτό το κριτήριο δίνει μία απάντηση ως προς το αν κάποιες ενέργειες οι οποίες δε συνιστούν στρατιωτικές ενέργειες με τη στενή έννοια του όρου. Και η λύση είναι ότι πράγματι συνιστούν άμεση συμμετοχή στις εχθροπραξίες, όταν έχουν σαν αποτέλεσμα την με οποιοδήποτε τρόπο παροχής βοήθειας στις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Η βοήθεια αυτή συνίσταται είτε στην ενίσχυση της άμυνας ενός μέρους είτε στη συνέχιση των εχθροπραξιών. Παράδειγμα αποτελεί η παροχή ή σχεδιασμός στρατιωτικού εξοπλισμού, η κατασκευή βοηθητικών λιμανιών, γεφυριών ή και άλλων, η πολιτική προπαγάνδα.⁵⁴ Κάποιες μορφές συμμετοχής, μάλιστα, μπορεί να φαίνονται σαν απαραίτητες ενέργειες, όπως είναι η παροχή οικονομικής βοήθειας, φαγητού και καταφύγιου στις ένοπλες δυνάμεις.⁵⁵ Εδώ θα πρέπει να γίνεται αυστηρή διάκριση της άμεσης από την έμμεση συμμετοχή. Η συμμετοχή που απλώς διατηρεί την ικανότητα ενός μέρους να βλάπτει το αντίπαλό του μέρος ή έμμεσα προκαλεί βλάβη, δε συμπεριλαμβάνεται στην έννοια της άμεσης συμμετοχής. Για να γίνει πιο σαφές, ενέργειες όπως επιστημονική έρευνα και σχεδιασμός ή μεταφορά όπλων, προκαλούν έμμεση βλάβη. Αντίστοιχα, παρόλο που η στρατολόγηση και στρατιωτική εκπαίδευση είναι ενέργειες καίριας σημασίας για την αποτελεσματικότητα ενός μέρους στη σύρραξη, η αιτιώδης συνάφεια με τη βλάβη του αντιπάλου θα εξακολουθεί να είναι έμμεση. Άμεση είναι μόνο αν τα άτομα στρατολογούνται και εκπαιδεύονται με στόχο την εκτέλεση μίας στοχευμένης και ήδη προκαθορισμένης διεξαγωγής εχθροπραξιών.⁵⁶

Τρίτον, θα πρέπει η πράξη συμμετοχής να πλαισιώνεται από επιδίωξη του συγκεκριμένου αποτελέσματος πρόκλησης βλάβης στον εχθρό. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να έχει προηγηθεί σχεδιασμός (*belligerent nexus*). Δεν έχει καμία σχέση, ωστόσο, με την υποκειμενική υπόσταση εκπλήρωσης και είναι ανεξάρτητο κριτήριο από αυτό των προσωπικών επιθυμιών ή την προθυμία. Ακόμη και οι πολίτες πολλές φορές εξαναγκάζονται να συμμετέχουν ή και τα άνω των δεκαπέντε ετών παιδιά,

⁵⁴ ICTR, *Prosecutor v. Ruggiu G.*, -97-32

⁵⁵ ICRC, *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law*, by Nils Melzer, ICRC, Geneva, 2009, pg. 52

⁵⁶ Όπως παραπάνω, σελ. 53

στρατολογούνται και χάνουν τη προστασία τους απέναντι στην απαγόρευση επιθέσεων σε μη στρατιωτικούς στόχους.⁵⁷

Στην γενική νομολογιακή πρακτική των δύο ad hoc ποινικών δικαστηρίων, το ΔΠΔΓ και ΔΠΔΡ, ως προς την ευνοϊκότερη και διευρυμένη προστασία των πολιτών, ειπώθηκε ότι η ενεργή συμμετοχή στις εχθροπραξίες είναι συνώνυμη με την άμεση, για όλες τις περιπτώσεις που απευθύνονται στην εφαρμογή του κοινού άρθρου 2 των ΣΓ 1949 και του άρθρου 4 του ΠΠ ΙΙ (1977).⁵⁸ Σύμφωνα με το ΔΠΔΡ στην υπόθεση Rutaganda το να λαμβάνει κάποιος άμεσο ρόλο στις εχθροπραξίες σημαίνει ότι προβαίνει σε ενέργειες που από τη φύση τους μπορούν να βλάψουν το προσωπικό ή τον εξοπλισμό των εχθρικών δυνάμεων. Το ΔΠΔΓ λέει χαρακτηριστικά « είναι δύσκολο και ίσως ανούσιο να εξακριβώνεται ακριβώς η διαχωριστική γραμμή που διαχωρίζει αυτούς που πραγματικά συμμετέχουν στις εχθροπραξίες και αυτούς που δεν εμπλέκονται. Πιο αποτελεσματικό είναι να εξετάζονται τα σχετικά περιστατικά ως προς το κάθε θύμα ξεχωριστά και στη συνέχεια να αποφασίζεται αν το συγκεκριμένο άτομο συμμετείχε άμεσα ή όχι σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο.»⁵⁹

Οι προπαρασκευαστικές ενέργειες μίας ενέργειας άμεσης συμμετοχής, μπορούν επίσης να συνιστούν με τη σειρά τους άμεση συμμετοχή. Αυτό απαιτεί να είναι αυστηρά στρατιωτικής φύσεως, με τέτοιο τρόπο που να αποτελούν καθοριστικό κομμάτι της εκτέλεσης μίας εχθροπραξίας. Επιπλέον θα πρέπει να υπάρχει άμεση χρονική και τοπική συνάφεια των προπαρασκευαστικών ενεργειών με τη πραγματοποίηση εχθροπραξιών.

Η άμεση συμμετοχή ενός πολίτη στις εχθροπραξίες θα επισύρει ευθύνες και στον ίδιο, σε περίπτωση που κατά τη διεξαγωγή των εχθροπραξιών παραβιάσει τους κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου. Οι πολίτες που συμμετέχουν λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες μπορούν να διωχθούν τόσο από το εσωτερικό δίκαιο του κράτους μέρους για τη συμμετοχή τους σε πράξεις βίας, όσο και από το διεθνές

⁵⁷ Όπως παραπάνω, σελ 60.

⁵⁸ ICTR, *The Prosecutor v. Akayesu*, Judgment 96-4-T, Trial Chamber I, 2 September 1998, par. 629/ICTR, *The Prosecutor v. Rutaganda*, Judgment (ICTR-96-3-T), Trial Chamber I, 6 December 1999, par. 99

⁵⁹ ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadic*, Judgment, IT-94-1-T, para. 616;

δίκαιο για τυχόν εγκλήματα πολέμου που διέπραξαν κατά την εμπλοκή τους στις εχθροπραξίες.⁶⁰

Σε συνέχεια του πότε ένα άτομο πρέπει να θεωρείται ότι συμμετέχει ενεργά στις εχθροπραξίες, ακολουθεί το ζήτημα του πότε ένα πρόσωπο έχει την ιδιότητα του πολίτη και πότε λειτουργεί ως μέλος μίας ένοπλης ομάδας.

2.2.1.2 Η αμφίβολη πραγματική και νομική σχέση πολιτών και μελών των οργανωμένων ενόπλων ομάδων

Οι πολίτες όταν συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες δεν παύουν να αποτελούν μέρος του πληθυσμού, αλλά η προστασία τους απέναντι σε άμεσες επιθέσεις αναστέλλεται προσωρινά. Η απώλεια ή επανάκτηση της προστασίας εξαρτάται από την έναρξη και λήξη των διαστημάτων συμμετοχής στις εχθροπραξίες, γεγονός που δημιουργεί ερωτήματα ως προς το πότε κάθε φορά ένας πολίτης συμμετέχει και πότε έπαψε να συμμετέχει και αντίστροφα. Δηλαδή, είναι αμφίβολο κάποιες φορές πότε ένας πολίτης έχει την ιδιότητα του πολίτη μέσα στον πληθυσμό και πότε έχει πάψει να αποτελεί μέρος του. Αντίθετα, όταν πρόκειται για τα μέλη των οργανωμένων ενόπλων ομάδων, αυτά είναι γνωστό ότι βρίσκονται σε μία μόνιμη λειτουργία διεξαγωγής εχθροπραξιών.⁶¹ Τα τελευταία παύουν να είναι μέρος του πληθυσμού για όλο το χρονικό διάστημα που παραμένουν μέλη των ενόπλων ομάδων. Κατόπιν αυτών απορρέει το συμπέρασμα ότι ο περιορισμός της απώλειας της προστασίας κατά τη διάρκεια συγκεκριμένων εχθρικών ενεργειών, απευθύνεται μόνο στις αυθόρμητες και ανοργάνωτες εχθροπραξίες, προερχόμενες από πολίτες και δεν μπορεί να απευθύνεται στις οργανωμένες ένοπλες ομάδες.⁶² Διαφορετικά, τα μέλη των ενόπλων ομάδων θα ήταν πιο ευνοημένα ως προς τη διεξαγωγή επιχειρήσεων ή την αποφυγή επιθέσεων, σε σχέση με τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων του κράτους μέρους, τα οποία είναι συνεχώς εκτεθειμένα σε άμεσες επιθέσεις. Η δυσκολία έγκειται κάθε

⁶⁰ Pejic, Jelena, 'The protective scope of Common Article 3: more than meets the eye', *International Review of the Red Cross*, Vol. 93, No. 881, March 2011, pg 221

⁶¹ ⁶¹ *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law*, by Nils Melzer, ICRC, Geneva, 2009, pg 70

⁶² Όπως παραπάνω, pg 72

φορά στο να εξακριβωθεί πότε κάποιος πολίτης τελεί σε καθεστώς προστασίας πολίτη και πότε έχει εμπλακεί σε εχθροπραξίες, καθώς μπορεί κάποιος όπως χαρακτηριστικά αναφέρει μεταφορικά η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού, « τη μέρα να λειτουργεί σαν αγρότης και τη νύχτα σα μαχητής». ⁶³ Το κατώφλι της απώλειας της προστασίας πλησιάζεται ανάλογα με το πότε κάποιος γίνεται μέλος μίας ομάδας. Και αυτό είναι ανάλογο με την εκάστοτε συμπεριφορά ενός ατόμου, δηλαδή έχει σημασία η χρονική διάρκεια της απόστασης από τη φυσική παρουσία μέσα στην ομάδα και η πραγματική επανένταξη στη ζωή του πληθυσμού. Ο καθορισμός του πότε κάποιος είναι πολίτης και πότε εμπλέκεται με τις εχθροπραξίες θα πρέπει να στηρίζεται στον έλεγχο όλων των παραγόντων και να γίνεται καλόπιστα. Σε περίπτωση αμφιβολίας, όπως προαναφέρθηκε, θα υπερτερεί η ιδιότητα κάποιου ως πολίτη.

Επιπλέον, ως προς τα μέλη των ενόπλων οργανωμένων ομάδων έχουν τεθεί αμφισβητήσεις ως προς τη νομική ιδιότητα που θα πρέπει να έχουν, αν δηλαδή τα μέλη των ενόπλων ομάδων πρέπει κανονικά να θεωρούνται ή όχι ως πολίτες. Ενώ γενικά τα μέλη των κρατικών ενόπλων δυνάμεων, όταν πρόκειται για μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, είναι ξεκάθαρο ότι δεν έχουν καμία σχέση με την ιδιότητα των πολιτών, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και η διεθνής νομολογία δεν έχει ξεκαθαρίσει την κατάσταση ως προς τα μέλη των ενόπλων ομάδων. Διότι τα μέλη των ενόπλων ομάδων δε μπορούν ούτε και να θεωρούνται ως μέλη ενόπλων δυνάμεων του κράτους μέρους, με αποτέλεσμα να δημιουργείται η εντύπωση ότι θα μπορούσαν να θεωρούνται ως πολίτες που μετέχουν σε διαρκές επίπεδο στις εχθροπραξίες άμεσα. Και ως πολίτες που μετέχουν άμεσα και συνεχώς στις εχθροπραξίες, χάνουν την προστασία απέναντι σε άμεσες επιθέσεις. Μία τέτοια προσέγγιση, ωστόσο, δεν είναι ορθή, διότι ισοπεδώνει τις διαχωριστικές γραμμές των προστατευόμενων προσώπων, δημιουργώντας μέρη στις εμφύλιες συρράξεις των οποίων οι ένοπλες δυνάμεις παραμένουν μέρους του αστικού πληθυσμού. Γι αυτό το λόγο, άλλωστε και στο κοινό άρθρο 3 και στο ΠΠ ΙΙ (1977) αναφέρονται ξεχωριστά οι όροι “ ένοπλες δυνάμεις” “ πολίτες” και “οργανωμένες ένοπλες ομάδες”.

⁶³ *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law*, by Nils Melzer, ICRC, Geneva, 2009

2.2.2 Όσοι εγκατέλειψαν τα όπλα ή τέθηκαν εκτός μάχης

Η συγκεκριμένες κατηγορίες προσώπων υπάγονται στην περίπτωση των ατόμων που δε μετέχουν στις εχθροπραξίες, σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3. Ωστόσο θα εξετασθεί ξεχωριστά, καθώς και στο ΠΠ ΙΙ⁶⁴ αναφέρονται διαζευκτικά. Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3, τυγχάνουν ανθρωπιστικής μεταχείρισης τα πρόσωπα που εγκατέλειψαν τα όπλα ή τέθηκαν εκτός μάχης λόγω ασθένειας, τραυματισμού, κράτησης ή άλλης αιτίας. Στην πρώτη περίπτωση η παύση της συμμετοχής οφείλεται σε δική τους βούληση να παραιτηθούν από τις εχθροπραξίες, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η μη εμπλοκή στη μάχη οφείλεται σε εξωτερικούς παράγοντες, άνευ ελέγχου.⁶⁵ Σε κάθε περίπτωση, όμως, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Τα πρόσωπα αυτά παύουν να εμπλέκονται στις εχθροπραξίες. Και όταν ένα πρόσωπο έχει πάψει να συμμετέχει και δεν προσπαθεί να διαφύγει, δεν υπάρχει λόγος να τον βλάψει κάποιος.

Αν και το κοινό άρθρο 3 δεν ορίζει τι ακριβώς σημαίνει όταν ένα πρόσωπο έχει τεθεί εκτός μάχης, ο ορισμός υπάρχει στο ΠΠ Ι (1977) και σύμφωνα με αυτό, ένα πρόσωπο θεωρείται εκτός μάχης, όταν: βρίσκεται στα χέρια του αντίπαλου μέρους, εκφράζει ξεκάθαρα την πρόθεση του να παραιτηθεί, είναι ανίκανος προς μάχη ή προς άμυνα επειδή έχει τραυματιστεί ή έχει αρρωστήσει.⁶⁶ Επιπλέον, στα άτομα που έχουν εγκαταλείψει τα όπλα υπάγονται και εκείνα που έχουν αποστρατευτεί ή έχουν αποδεσμευθεί, αλλά όταν αυτό έχει συμβεί πριν πέσουν στα χέρια του αντίπαλου μέρους, προστατεύονται από το κοινό άρθρο 3 εβρισκόμενα στα χέρια του εχθρού, ως πρόσωπα που δε συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες.

Στο ΠΠ ΙΙ (1977), δεν αναφέρεται ξεκάθαρα η κατηγορία των ατόμων που έχουν τεθεί εκτός μάχης, αλλά προκύπτει έμμεσα από τη Τρίτη πρόταση του άρθρου 4 παρ. 1. Η ρύθμιση αυτή που χαρακτηρίζεται και ως κανόνας-καταφύγιο,⁶⁷ και έχει ως σκοπό την προστασία των μαχητών που πέφτουν στα χέρια του εχθρού, προστατεύοντας τη ζωή τους όταν εγκαταλείψουν ή αιχμαλωτιστούν. Μάλιστα, στο προπαρασκευαστικό κείμενο αναφερόταν με μεγαλύτερη λεπτομέρεια ότι

⁶⁴ Άρθρο 4, παρ. 1, ΠΠ ΙΙ (1977)

⁶⁵ J. Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva 2016, par. 535

⁶⁶ Άρθρο 41, ΠΠ Ι (1977)

⁶⁷ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977

απαγορεύεται ακόμα και η απειλή προς το αντίπαλο μέρος, μέσω της διαταγής να μην υπάρξουν καθόλου επιζώντες.⁶⁸

Γενικότερα, παρά το γεγονός ότι στο κοινό άρθρο 3 φαίνεται να απαριθμούνται συγκεκριμένες περιπτώσεις ατόμων που τίθενται εκτός μάχης, η απαρίθμηση αυτή είναι ενδεικτική. Η αρρώστια ή ο τραυματισμός είναι συνηθισμένες περιπτώσεις που μπορούν να συμβούν. Οι λόγοι που θέτουν κάποιον εκτός μάχης θα πρέπει να ερμηνεύονται ευρέως, έτσι ώστε στις “άλλες περιπτώσεις” που μπορεί να οφείλεται η απεμπλοκή από τη μάχη να εντάσσονται όσο το δυνατόν πιο πολλά περιστατικά, όπως είναι το πέσιμο από ελικόπτερο, το ναυάγιο, η παγίδευση σε μπλόκο και τα οποία οδηγούν κάποιον στα χέρια του αντίπαλου μέρους.⁶⁹

Σε κάθε περίπτωση, όπως αναφέρθηκε ήδη, οι δυσκολίες που προκύπτουν ως προς την προστασία των προσώπων-θυμάτων των εμφύλιων συρράξεων εγείρονται εξαιτίας της θέσης των προσώπων στα χέρια συμμαχητών τους ή γενικότερα ομοεθνών τους και όχι στα χέρια του αντιπάλου. Προκειμένου να ερευνηθεί τι ακριβώς συμβαίνει με την απαίτηση ύπαρξης θέσης σε εξουσία αντίπαλου μέρους, καλό θα είναι να εξεταστεί ποια ακριβώς είναι τα μέρη σε μία εμφύλια σύρραξη και πώς αυτά συνθέτουν την έννοια του εχθρικού μέρους.

Είναι σαφές ότι τα πρόσωπα που δε μετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες ή έπαυσαν να μετέχουν πλέον προστατεύονται από τις προβλέψεις του ΔΑΔ. Για να αποκτήσουν υπόσταση οι διατάξεις του ΔΑΔ, θα πρέπει η επιταγές περί παροχής και προστασίας από το ΔΑΔ, να γίνονται σεβαστές από τα Μέρη της σύρραξης. Τα ίδια θα πρέπει να σέβονται τα προαναφερθέντα πρόσωπα.

⁶⁸ Άρθρο 22 του προπαρασκευαστικού κειμένου.

⁶⁹ Dörmann, *Elements of Crimes under the Rome Statute of the ICC* pg 389, 2003

2.3 Τα μέρη σε μία εμφύλια σύρραξη ως υπόχρεοι θεματοφύλακες της τήρησης των κανόνων προστασίας

2.3.1. Τα μέρη των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων

Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3 τα μέλη μίας ένοπλης σύρραξης μπορούν να είναι είτε μη κυβερνητικές ένοπλες ομάδες που μάχονται μεταξύ τους μέσα στην επικράτεια ενός κράτους, είτε μία οι περισσότερες μη κυβερνητικές ομάδες που μάχονται εναντίον της νόμιμης κυβέρνησης, όπως αναφέρεται « εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως, ήτις δε παρουσιάζει διεθνή χαρακτήρα, και αναφέρεται επί του εδάφους ενός των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών...». Στην έννοια του άρθρου 3 γίνεται δεκτό ότι εντάσσεται ακόμη και η περίπτωση των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων στις οποίες δε μετέχει καθόλου η κυβέρνηση, αλλά μόνο ένοπλες ομάδες μεταξύ τους.

Σε αυτό το σημείο, το ΠΠ II (1977) διαφοροποιείται καθώς, προβλέπει ότι τα μέρη της σύρραξης μπορεί να είναι μη κυβερνητικές ένοπλες ομάδες που μάχονται με τη κυβέρνηση, αρκεί οι ομάδες αυτές να έχουν μία ιεραρχική δόμηση και οργάνωση, να λειτουργούν υπό μία υπεύθυνη διοίκηση και να έχουν τη δυνατότητα διεξαγωγής στρατιωτικών επιχειρήσεων. Το ΠΠ II αναφέρεται μόνο στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις όπου το ένα μέρος τουλάχιστον είναι το κράτος.

Αντίστοιχη ρύθμιση με αυτή του κοινού άρθρου 3 υιοθετείται και στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, όπου οι διαφορές και μεταξύ μόνο αντιτιθέμενων ενόπλων ομάδων μπορούν να εμπίπτουν στη περίπτωση εσωτερικής ένοπλης σύρραξης. Το άρθρο 8(2)(δ) που αναφέρεται στην περίπτωση των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων και ρυθμίζει το πεδίο εφαρμογής της περίπτωσης 2(γ) του ομοίου άρθρου δεν εισάγει περιορισμό περί απαραίτητης συμμετοχής του κράτους ως αντιτιθέμενου μέρους μίας ένοπλης ομάδας. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το Καταστατικό «η παρ. 2(ε) ..εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος μίας χώρας όταν υπάρχει παρατεταμένη ένοπλη σύρραξη μεταξύ κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ομάδων ή μεταξύ τέτοιων ομάδων».

Διαφορετικό είναι το καθεστώς των μερών σε μία σύρραξη που απλώς χαρακτηρίζεται ως εσωτερική αναταραχή και δε φτάνει το επίπεδο πραγματικής σύρραξης. Πιο συγκεκριμένα όταν μία σύρραξη είναι αυτού του είδους, το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο δεν έχει εφαρμογή. Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 του 2ου ΠΠ « αυτό δε θα εφαρμόζεται σε καταστάσεις εσωτερικών αναταραχών και εντάσεων όπως ταραχών, μεμονωμένων και σποραδικών πράξεων βίας και άλλων πράξεων παρόμοιας φύσεως μη θεωρούμενων ως ενόπλων συρράξεων». Ωστόσο δε δίνεται ένας συγκεκριμένος ορισμός για το τι θεωρείται ως εσωτερική αναταραχή, παρά μόνο αναφέρονται ενδεικτικά κάποια παραδείγματα. Στις περιπτώσεις αυτές ανεξάρτητα του ποια είναι τα μέρη της σύρραξης, κανένα από αυτά δε τελεί σε καθεστώς προστασίας του ΔΑΔ. Σε αυτές τις περιπτώσεις εφαρμόζεται το εσωτερικό δίκαιο του εκάστοτε μέρους και το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η μη εφαρμογή του ΔΑΔ, βέβαια, δε σημαίνει απαραίτητα ότι δεν υπάρχει προστασία για τα άτομα που η εσωτερική αναταραχή αφορά, ούτε και ο βαθμός προστασίας είναι οπωσδήποτε μικρότερος. Και αυτό, διότι το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι πολύ πιο αυστηρό. Ενδεικτικά ας αναφερθεί ότι θέτει πιο αυστηρές προϋποθέσεις όσον αφορά την προσφυγή σε χρήση βίας και σε ζητήματα κράτησης εχθρικών ατόμων. Αντίθετα το ΔΑΔ δίνει μεγαλύτερη ευελιξία ως προς τα ζητήματα αυτά.

Ποια είναι η δέσμευση των μερών απέναντι στα προστατευόμενα πρόσωπα, όταν η σύρραξη αλλάζει μορφή λόγω της εμπλοκής ενός ή περισσότερων άλλων κρατών είτε μαχόμενων υπέρ της νόμιμης κυβέρνησης, είτε στο πλευρό των μη κρατικών ένοπλων ομάδων; Η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού ήδη από το 1971 είχε προτείνει σε οποιαδήποτε περίπτωση επέμβασης όπως περιγράφηκε, η σύρραξη να διεθνοποιείται και εν συνεχεία να εγείρεται υποχρέωση εφαρμογής του ΔΑΔ που αφορά τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Φυσικά, αυτή η προσέγγιση απορρίφθηκε για προφανείς λόγους. Η προσέγγιση που γίνεται δεκτή σε ευρεία κλίμακα, είναι αυτή που διαχωρίζει την εμπλοκή των τρίτων, με βάση το μέρος της σύρραξης το οποίο υποστηρίζουν. Έτσι, η μη διεθνούς χαρακτήρα ένοπλη σύρραξη εξακολουθεί ως έχει όταν το τρίτο μέρος επεμβαίνει υπέρ της κυβέρνησης διότι συνεχίζει να υπάρχει διαμάχη ανάμεσα σε κρατικές και μη κρατικές αρχές. Αλλά και όταν το ξένο κράτος επεμβαίνει υπέρ της ένοπλης ομάδας, και πάλι η σύρραξη είναι εσωτερική. Ωστόσο παράλληλα ενυπάρχει μία διεθνής σύρραξη ανάμεσα στα δύο κράτη. Ξεχωριστή περίπτωση είναι όμως

εκείνη, στην οποία το κράτος που παρεμβαίνει και υποστηρίζει το μη κρατικό δρώντα ασκεί στον τελευταίο αποτελεσματικό έλεγχο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν ενυπάρχει μία παράλληλη διεθνής σύρραξη, αλλά πρόκειται για μία εσωτερική σύρραξη που διεθνοποιείται, και τότε ισχύει το σύνολο του ΔΑΔ για τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Παρόμοιο ζήτημα είχε προκύψει στην περίπτωση της Νικαράγουα για το αν η εσωτερική σύρραξη μεταξύ των Contras και της κυβέρνησης διεθνοποιήθηκε εξαιτίας της επέμβασης των ΗΠΑ, οι οποίες ασκούσαν αποτελεσματικό έλεγχο στους Contras. Το Διεθνές Δικαστήριο για να επιβεβαιωθεί το κριτήριο του αποτελεσματικού ελέγχου από τις ΗΠΑ έθεσε πολύ αυστηρές προϋποθέσεις, όπως το ότι θα έπρεπε να αποδειχθεί ότι οι ΗΠΑ είχαν συμβάλει άμεσα στη διάπραξη των σχετικών εγκλημάτων. Το ίδιο κριτήριο του αποτελεσματικού ελέγχου και υποθέσεις έκρινε το ΔΠΔΓ. Ωστόσο το ΔΠΔΓ προχώρησε σε μία πιο διευρυμένη ερμηνεία εξετάζοντας το κριτήριο του ‘συνολικού ελέγχου’ χωρίς να αναζητά μία συγκεκριμένη συμπεριφορά, λέγοντας πως οι σερβοβόσνιοι ήταν μία στρατιωτική ένοπλη οργάνωση στην οποία η ΟΔΓ ασκούσε συνολικό έλεγχο με αποτέλεσμα οι δυνάμεις των σερβοβόσνιων να θεωρούνται ότι δρουν για λογαριασμό της ΟΔΓ. Το ίδιο αποφάνθηκε το Εφετείο ΔΠΔΓ στην υπόθεση Blaskic.

Τα μέρη οφείλουν να σέβονται τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το ΔΑΔ. Οι διατάξεις του ΔΑΔ απευθύνονται σε όλα τα μέρη της σύρραξης ισότιμα, καθώς σκοπός του ΔΑΔ είναι πάντα η εξασφάλιση της προστασίας των προσώπων που δε συμμετέχουν στις εχθροπραξίες.

2.3.2. Η δίκαιη και ίση δεσμευτική ισχύς των διατάξεων απέναντι στα Μέρη

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο απευθύνεται σε δύο τελείως διαφορετικούς τύπους ενόπλων συρράξεων, τις διεθνείς και τις μη διεθνούς χαρακτήρα ένοπλες συρράξεις. Το ποια πρόσωπα προστατεύονται στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις έχει να κάνει με το προσωπικό πεδίο εφαρμογής (*ratione personae*) των διατάξεων του ΔΑΔ. Μία από τις πτυχές του προσωπικού πεδίου εφαρμογής αφορά το ενεργητικό μέρος της παρεχόμενης από το ΔΑΔ προστασίας, δηλαδή το ποιοι δεσμεύονται από τις

διατάξεις του ΔΑΔ και περαιτέρω ποια είναι τα μέρη στην ένοπλη σύρραξη, ώστε να υπάρξει μία κατάληξη ως προς το ποιά από τα μέρη προστατεύονται και υπό ποιο καθεστώ. Μιλώντας για τις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις, οι κανόνες προστασίας πρέπει να τηρούνται από όλα τα μέρη της εκάστοτε σύρραξης.⁷⁰ Πρόκειται για μία καινοτομία του ΔΑΔ καθώς η δέσμευση αφορά όχι μόνο το κράτος-μέρος που έχει υπογράψει τη σύμβαση, αλλά και το άλλο μέρος το οποίο λόγω της έλλειψης της ιδιότητας υποκειμένου δικαίου δεν έχει υπογράψει. Οι θεωρίες που έχουν ειπωθεί για την απόρροια της δέσμευσης όλων των μερών, ακόμα και των μη κρατικών δρώντων είναι πολλές. Πρώτον, η δέσμευση που αφορά τον μη κρατικό δρώντα, προκύπτει από το γεγονός ότι το ίδιο έχει μία ανώτατη αρχή, στα πλαίσια της ιεραρχικής δόμησης που υπάρχει στην ομάδα. Η υπεύθυνη αυτή Αρχή ασκεί αποτελεσματική κυριαρχία και επομένως δεσμεύεται με βάση το γεγονός ότι εφόσον επιθυμεί να αποκτήσει την κρατική κυριαρχία, αποκτά αυτόματα τις διεθνείς υποχρεώσεις του κράτους. Αυτή η οπτική, στα μεν θύματα διευρύνει το πεδίο προστασίας τους, το δε μη κυβερνητικό μέρος, βέβαια, μπορεί να βρει το ‘‘ευνοϊκό έδαφος’’ να προβαίνει σε παράνομες ενέργειες υπό το ‘‘πέπλο’’ της μάχης απέναντι στον εχθρό.⁷¹ Δεύτερον, η ίδια η διατύπωση του κοινού άρθρου 3 «*κάθε μέρος της σύρραξης*» αφήνει να φανεί ότι κατά τα κράτη έμμεσα ήθελαν να προσδώσουν στους μη κρατικούς δρώντες μία νομική προσωπικότητα που θα τους καθιστά υπόχρεους να εφαρμόζουν τις διατάξεις του ΔΑΔ στην περίπτωση των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων. Διαφορετικά ή ίδια η διάταξη του κοινού άρθρου 3, θα έχανα την ουσία της και το λόγο ύπαρξής της. Τρίτον, το κράτος όντας μέλος στις Συμβάσεις του ΔΑΔ, υιοθετεί τις σχετικές διατάξεις εισάγοντάς τις στο εσωτερικό δίκαιο. Αυτό με τη σειρά του, είναι δεσμευτικό για όποιον βρίσκεται στην επικράτεια, ακόμη και για τις μη κρατικές ένοπλες ομάδες.⁷²

Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3 παρ 4 των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης είναι ξεκάθαρο ότι η εφαρμογή του « *δε θα πρέπει να επηρεάζει το νόμιμο καθεστώς των μερών στη σύρραξη*». Σύμφωνα με αυτό, η εφαρμογή του άρθρου από τη νόμιμη κυβέρνηση δεν θα προσδίδει καμία απολύτως αναγνώριση κυριαρχίας ή νόμιμης

⁷⁰ Άρθρο 3 ΣΓ 1949

⁷¹ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 1952, General Remarks.

⁷² M.Sassoli, An.-A. Bouvier, *How does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*, Vol. 1, 3d Ed., Reference of ICRC

υπόστασης στο αντιτιθέμενο μέρος. Η αρχή της ισότητας των μερών απορρέουσα από το κοινό άρθρο 3 εγκαθιδρύει τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις ανθρωπιστικού χαρακτήρα, τόσο στους κρατικούς όσο και στους μη κρατικούς δρώντες. Αυτό βέβαια δε συνεπάγεται καθεστώς μαχητή για τους μη κρατικούς δρώντες, καθώς η έννοια αυτή δεν υφίσταται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις.⁷³ Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μη κρατικών δρώντων έχουν χαρακτήρα προσωρινό.⁷⁴ Το ΠΠ II, επίσης, προβλέπει ότι η εφαρμογή των διατάξεων του δε θα επηρεάζει το κυρίαρχο καθεστώς του κράτους –μέρους στη σύρραξη. Γι αυτό και η νόμιμη κυβέρνηση σε κάθε περίπτωση έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει και να προσπαθεί να καταστείλει οποιαδήποτε εξέγερση ή να προσάγει άτομα για δράση κατά της ίδιας πολιτείας, προκειμένου να μπορεί να επιβάλει την ενότητα και σταθερότητα ή την εδαφική ακεραιότητα. Πρόκειται για μία ουσιώδη αναφορά, η οποία αποτέλεσε την κινητήριου δύναμη ώστε να αποδεχθούν τα κράτη την προσθήκη τόσο του επίμαχου άρθρου στις Συμβάσεις όσο και τη δημιουργία του Πρωτοκόλλου II, αποβάλλοντας το φόβο για τυχόν επέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα κυριαρχίας τους.⁷⁵

2.3.3. Τοπικό και Χρονικό Πλαίσιο Προστασίας

Όταν αναφέρεται μία μη διεθνής ένοπλη σύρραξη, τα πρόσωπα που βρίσκονται στο έδαφος όπου αυτή λαμβάνει μέρος και εφόσον δικαιούνται, προστατεύονται πλήρως, σύμφωνα με τις διατάξεις του κοινού άρθρου 3. Ζήτημα ανακύπτει για το αν πρέπει τα πρόσωπα να προστατεύονται από τις διατάξεις του ΔΑΔ εφόσον βρίσκονται γενικά στο έδαφος κράτους που αντιμετωπίζει μη διεθνή ένοπλη σύρραξη, ή αν προστατεύονται μόνο εφόσον βρίσκονται ακριβώς στις περιοχές που λαμβάνουν μέρος οι εχθροπραξίες. Ως προς αυτό έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις. Σύμφωνα

⁷³ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016, par. 504.

⁷⁴ Κ.Αντωνόπουλος, Κ. Μαγλιβέρας, Μ.-Ντ Μαρούδα, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 2^η Εκδ. 2014, Εκδ, Νομ. Βιβλιοθήκης, σελ. 531.

⁷⁵ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par 4497.

με τη νομολογία του ΔΠΔΓ στην υπόθεση Tadić, η προστασία των προσώπων εκτείνεται μόνο μέχρι το σημείο που γίνονται οι εχθροπραξίες.⁷⁶

Ωστόσο ακόμα και στην περίπτωση που η βία εκτείνεται και στο έδαφος γύρω περιοχών ή άλλων κρατών, η παρεχόμενη προστασία πρέπει να ισχύει και πάλι, διότι σε κάθε περίπτωση ο βασικός σκοπός του κοινού άρθρου 3 είναι η παροχή της θεμελιώδους προστασίας στα πρόσωπα που δε μετέχουν ή δε μετέχουν πλέον σε εχθροπραξίες.⁷⁷

Η προστασία των προσώπων στις εμφύλιες συρράξεις προορίζεται για όσο καιρό αυτές διαρκούν. Αν και το κοινό άρθρο 3 δε διευκρινίζει τα χρονικά πλαίσια προστασίας των προσώπων, αυτό ρυθμίζεται περισσότερο στο ΠΠ II, σύμφωνα με το οποίο « με τη λήξη της ένοπλης σύρραξης , όλα τα άτομα που στερήθηκαν της ελευθερίας τους.... καθώς και εκείνων.. μέχρι το τέλος της παραπάνω στέρησης ή του περιορισμού της ελευθερίας». Η προστασία που παρέχεται από το ΔΑΔ ισχύει μέχρι και τη στιγμή που η εμφύλια σύρραξη λήγει. Αυτό συμβαίνει όταν είτε παύει η ύπαρξη ενός Μέρους της σύρραξης, είτε μέσω της επίτευξης μίας τελικής συμφωνίας είτε όταν για μία μακρά χρονική περίοδο παύουν οι εχθροπραξίες. Είναι όμως ευρέως αποδεκτό και με βάση τους σκοπούς του κοινού άρθρου 3 και του ΠΠ II για την προστασία των θυμάτων του πολέμου, ότι οι βασικές εγγυήσεις προστασίας εξακολουθούν να ισχύουν ακόμα και με το πέρας των εχθροπραξιών.⁷⁸

⁷⁶ ICTY, *Tadić* Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 1995, para. 70.

⁷⁷ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016, par. 467

⁷⁸ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016 par. 499.

2.4 Η έννοια του “αντίπαλου μέρους” και η εξουσία υπό την οποία πρέπει να βρίσκονται τα θύματα των εμφύλιων ενόπλων συρράξεων ως προϋπόθεση υπαγωγής σε καθεστώς προστασίας

Ο πρωταρχικός σκοπός των Συμβάσεων της Γενεύης (1949) είναι η προστασία των θυμάτων που βρίσκονται στην εξουσία του “εχθρού”. Αυτό αφορά όμως τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις όπου υπάρχουν δύο αντίπαλα Μέρη. Σκοπός της ενότητας αυτής είναι, όμως, η έρευνα του καθεστώτος προστασίας όταν κάποιος βρίσκεται στην εξουσία του αντίπαλου μέρους στα πλαίσια των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, και κατά πόσον αυτό είναι εφικτό να συμβεί.

Η Πρώτη και Δεύτερη Σύμβαση της Γενεύης (1949) περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και ασθενών και περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών στη θάλασσα αντίστοιχα, οριοθετούν τα προστατευόμενα πρόσωπα στο κοινό τους άρθρο 13. Αντίστοιχα, η Τρίτη και Τέταρτη σύμβαση οριοθετούν το πεδίο των προστατευόμενων προσώπων στο κοινό τους άρθρο 4. Στις δύο πρώτες συμβάσεις τα εν θέματι πρόσωπα προστατεύονται ανεξάρτητα από το εμπόλεμο μέρος στο οποίο ανήκουν. Συγκεκριμένα το άρθρο 13 διευκρινίζει τα πρόσωπα που προστατεύονται ως τραυματίες, ασθενείς (και ναυαγοί), περιλαμβάνοντας σε αυτά και τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, αλλά και άλλες κατηγορίες προσώπων που αν και δεν είναι μέλη, είτε τελούν σε καθεστώς μαχητή, είτε αιχμαλώτου πολέμου. Δεν απαιτείται για την προστασία ενός ατόμου μέσω των διατάξεων του ΔΑΔ (μιλώντας για τις δύο πρώτες συμβάσεις της Γενεύης) να βρίσκεται στα χέρια του αντιπάλου μέρους.⁷⁹ Βέβαια, αν πράγματι πέσουν στα χέρια του αντιπάλου, τότε μπορούν τεθούν στο καθεστώς του αιχμαλώτου πολέμου.⁸⁰ Οι τραυματίες και ασθενείς πρέπει να γίνονται σεβαστοί είτε βρίσκονται υπό την διαχείριση των δικών τους ενόπλων δυνάμεων, είτε έχουν βρεθεί στην εξουσία του “εχθρού”. Έτσι η έννοια στην “εξουσία ενός μέρους” που συναντάται στο άρθρο 14 της πρώτης Σύμβασης διχοτομείται είτε στην εξουσία του συμμαχικού μέρους είτε στην εξουσία του αντίπαλου μέρους.⁸¹ Ως προς τα πρόσωπα που αποτελούν πεδίο εφαρμογής της τρίτης (αιχμάλωτοι πολέμου) και τέταρτης (άμαχος πληθυσμός) Σύμβασης της

⁷⁹ J. Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 1952, par. 1444.

⁸⁰ Άρθρο 14, Πρώτη Σύμβαση Γενεύης 1949.

⁸¹ J. Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, par. 1368, 1370

Γενεύης, προκειμένου να προστατευθούν υπό τις διατάξεις τους, θα πρέπει να βρίσκονται στα χέρια του αντίπαλου μέρους ή της Κατέχουσας Δύναμης.⁸²

Το να βρίσκεται ένα πρόσωπο στα χέρια του εχθρού, σημαίνει ότι για κάποιο λόγο έχει βρεθεί υπό την εξουσία του αντίπαλου μέρους στη σύρραξη. Για παράδειγμα εάν το πρόσωπο αυτό είχε μέχρι τότε την ιδιότητα του μαχητή, από εκείνη τη στιγμή αποκτά την ιδιότητα του αιχμαλώτου πολέμου.⁸³ Στην επικράτεια ενός Μέρους της σύρραξης, δεν μπορεί να θεωρηθούν ότι προστατεύονται επειδή βρίσκονται υπό την εξουσία του αντίπαλου μέρους, τα πρόσωπα που: είναι υπήκοοι ενός κράτους ουδέτερου ή συννεμπόλεμου (ξένου), για όσο διάστημα το κράτος προέλευσής τους διατηρεί κανονική διπλωματική αντιπροσώπευση με το κράτος στου οποίου την εξουσία βρίσκονται οι εν θέματι. Αν πρόκειται για κατεχόμενη περιοχή, ισχύουν τα ίδια, υπό την προϋπόθεση δηλαδή ότι διατηρούνται διπλωματικές σχέσεις με την Κατέχουσα Δύναμη.⁸⁴

Η έννοια “στα χέρια του αντίπαλου μέρους” στα οποία βρίσκεται ένα πρόσωπο κατά τη διάρκεια μίας ένοπλης σύρραξης και έκτοτε γίνεται λόγος για προστατευόμενο πρόσωπο, δεν υφίσταται φαινομενικά στην περίπτωση των εμφύλιων συρράξεων. Στις εμφύλιες συρράξεις προστατεύονται γενικότερα όσα πρόσωπα δε λαμβάνουν μέρος ενεργό στις εχθροπραξίες. Θεμελιώδης σκοπός του ανθρωπιστικού δικαίου που ρυθμίζει τις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις είναι η προστασία προσώπων από άτομα της ίδιας υπηκοότητας.⁸⁵ Είναι πιο λογικό στις εμφύλιες συρράξεις να γίνεται λόγος για θέση ενός προσώπου στα χέρια “ενός μέρους” της σύρραξης και όχι “στα χέρια του εχθρού”. Στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις η έννοια “στα χέρια του αντίπαλου μέρους” έχει μελετηθεί από διάφορες σκοπιές με απώτερο στόχο την όσο δυνατόν μεγαλύτερη παροχή προστασίας σε αυτές τις περιπτώσεις.

Το ζήτημα της σημασίας των εννοιών «στα χέρια του εχθρού» και στην «εξουσία ενός μέρους της σύρραξης» εστιάζει σε δύο επίπεδα. Το πρώτο έχει να κάνει με όσους δε μετέχουν στις εχθροπραξίες και τους πολίτες εν γένει. Το κοινό άρθρο 3

⁸² J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016 par. 544

⁸³ Τρίτη Σύμβαση Γενεύης περί μεταχείρισεως των αιχμαλώτων πολέμου (1949), άρθρο 4

⁸⁴ Άρθρο 4, Τέταρτη Σύμβαση Γενεύης 1949

⁸⁵ Em. Pariciani, *Protected persons and grave breaches in non international armed conflict*, Διαθέσιμο στο <https://www.academia.edu/369551>

απευθύνει την προστασία προσώπων που δεν έχουν ενεργό ρόλο στις εχθροπραξίες, χωρίς να κάνει καμία διάκριση αυτών. Δηλαδή, ως προς τα πρόσωπα που λαμβάνουν μέρος στις εχθροπραξίες δεν υφίσταται περιορισμός που να απαιτεί να βρίσκονται στα χέρια του εχθρού, προκειμένου αυτά να προστατευθούν.⁸⁶ Η ίδια η ουσιώδης προστασία του κοινού άρθρου 3 απαιτεί ένα συγκεκριμένο επίπεδο ελέγχου ασκούμενου πάνω στα πρόσωπα που αυτή αφορά,⁸⁷ δηλαδή να βρίσκονται στην εξουσία κάποιου από τα Μέρη της σύρραξης. Έτσι, περιλαμβάνονται οι πολίτες που βρίσκονται σε περιοχές ελεγχόμενες από το ένα μέρος της σύρραξης. Αυτή η προϋπόθεση είναι επαρκής. Αυτό είναι λογικό τόσο από νομικής άποψης, όσο και από πρακτικής. Από τη νομική σκοπιά, το κοινό άρθρο 3 έχει ως σκοπό την παροχή της θεμελιώδους προστασίας και σεβασμού των προσώπων που δε μετέχουν σε εχθροπραξίες. Δε στοχεύει ούτε τον έλεγχο και τη ρύθμιση του τρόπου διεξαγωγής των εχθροπραξιών, ούτε και αναφέρεται ρητώς η προϋπόθεση διάθεσης ενός προσώπου στα χέρια του εχθρού. Διαφορετικά θα εξέλιπε και ο λόγος ύπαρξής του. Σε πρακτικό επίπεδο, οι ίδιοι οι άμαχοι είναι λογικό να δικαιούνται να απολαμβάνουν της προστασίας του εν θέματι άρθρου, ασχέτως σε ποιού μέρους την εξουσία βρίσκονται: σε μία εμφύλια σύρραξη, είναι πολλές φορές αδύνατον να εξακριβωθεί αν κάποιος πολίτης υποστηρίζει το ένα ή το άλλο μέρος, μιας και μιλάμε για ομοεθνείς. Σε αντίθεση με τις διεθνείς συρράξεις, στις εμφύλιες συρράξεις δε μπορεί να χρησιμοποιούνται τελείως αντικειμενικά κριτήρια όπως είναι αυτό της εθνικότητας. Σε αυτό το σημείο, δηλαδή στο κριτήριο της εθνικότητας από το κοινό άρθρο 3 το οποίο ξεκίνησε να ισχύει το 1949, η προστασία των προσώπων σε σχέση με την θέση τους στα χέρια του αντίπαλου μέρους εξελίχθηκε μέσα από το ΠΠ ΙΙ. Το κοινό άρθρο 3 απαιτεί την ανθρωπιστική μεταχείριση χωρίς καμία διάκριση, απαριθμώντας ενδεικτικά απαγορευτικά κριτήρια όπως είναι η φυλή, το χρώμα, η θρησκεία, το φύλο. Σε αυτά, όμως δεν υπάρχει αυτό της εθνικότητας. Αυτό οφείλεται, διότι την περίοδο που γίνονταν οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις αντιπροσωπείες των κρατών για τη δημιουργία του άρθρου αυτού, οι εμφύλιες συρράξεις ήταν πιο σπάνιες, ενώ ταυτόχρονα το ζήτημα της εθνικότητας ήταν πιθανότερο να αναφέρεται επί διεθνών συρράξεων.⁸⁸ Αντίθετα στο ΠΠ ΙΙ, στο άρθρο 2 παρ. 1. Απαγορεύεται

⁸⁶ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016 par. 545.

⁸⁷ Όπως παραπάνω, παρ. 540

⁸⁸ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016 par. 569-571

ξεκάθαρα το κριτήριο της εθνικότητας « *χωρίς καμία απολύτως διάκριση.. την εθνική ή κοινωνική προέλευση*».

Το δεύτερο ζητούμενο είναι κατά πόσον τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων/ ομάδων ενός Μέρους της εμφύλιας σύρραξης μπορούν να προστατευθούν από το ίδιο το Μέρος στο οποίο ανήκουν, με βάση το κοινό άρθρο 3. Τέτοια περίπτωση αποτελεί εκείνη όπου μέλη των ενόπλων δυνάμεων δικάζονται για εγκλήματα, όπως εγκλήματα πολέμου ή άλλα εγκλήματα στα πλαίσια της σύρραξης, από το Μέρος στο οποίο ανήκουν. Επίσης, δεν είναι λίγες οι φορές που μέλη των ενόπλων δυνάμεων γίνονται θύματα σεξουαλικής βίας ή κακοποίησης από μέλη του ίδιου μέρους στο οποίο ανήκουν. Και σε αυτήν την περίπτωση ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας του άρθρου υπερισχύει με αποτέλεσμα και ακόμα και τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων να προστατεύονται από άτομα του ίδιου μέρους με αυτά. Το ότι η παραβίαση γίνεται από το Μέρος στο οποίο ανήκουν, δε θα πρέπει να τους στερεί την προστασία του κοινού άρθρου 3.⁸⁹ Άλλωστε, το να φερθεί ένα Μέρος της σύρραξης με ανθρώπινο τρόπο προς τα μέλη των δικών του ενόπλων ομάδων/ δυνάμεων, είναι μία υποχρέωση λογικώς προκύπτουσα, και ακόμη όταν πρόκειται για Κράτος-Μέρος, η υποχρέωση αυτή προκύπτει τόσο από το εσωτερικό του δίκαιο, όσο και από το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνεπώς, όλα τα μέρη μίας εμφύλιας σύρραξης θα πρέπει να προσφέρουν την ελάχιστη ανθρώπινη μεταχείριση στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων τους.⁹⁰

2.4.1. Το καθεστώς προστασίας στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων στα πλαίσια των διεθνών ενόπλων συρράξεων

Η προστασία που παρέχεται στα άτομα υπό το ΔΑΔ έχει να κάνει με το τύπο των ενόπλων συρράξεων. Στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις κάποιες διατάξεις απευθύνονται αυστηρά μόνο σε μέλη αντιτιθέμενων ενόπλων ομάδων. Παράδειγμα το άρθρο 4 της Τρίτης Σύμβασης της Γενεύης απευθύνεται στα πρόσωπα που έχουν πέσει στην εξουσία του εχθρού. Κάποιες άλλες διατάξεις εγκαθιδρύουν εγγυήσεις που απευθύνονται σε πρόσωπα που να βρίσκονται στα χέρια του εχθρού και δεν επωφελούνται από ευνοϊκότερη μεταχείριση από της Συμβάσεις της Γενεύης. Αυτές οι θεμελιώδεις εγγυήσεις στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, βρίσκονται στο άρθρο 75

⁸⁹ Όπως παραπάνω, par. 547

⁹⁰ Όπως παραπάνω, par.548-549.

του ΠΠ Ι, το οποίο προβλέπει ότι η βία κατά της ζωής και οι προσβολές κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται οποτεδήποτε και οπουδήποτε.

Ένα ζήτημα που απασχολεί σε αυτά τα πλαίσια, είναι αν ένα μέλος ένοπλης δύναμης μπορεί να θεωρηθεί “εκτός μάχης” και να προστατευθεί όταν κρατείται από μέλη της δικής του πλευράς. Ο όρος “εκτός μάχης” ορίζεται στο άρθρο 41 παρ. 2 του ΠΠ Ι και απαιτεί ότι το πρόσωπο βρίσκεται στην εξουσία του αντίπαλου μέρους. Από τη μία πλευρά μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι σύμφωνα με το διεθνές ανθρωπιστικό εθιμικό δίκαιο οι θεμελιώδεις εγγυήσεις απευθύνονται μόνο σε αντίπαλες δυνάμεις.⁹¹ Από την άλλη πλευρά, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η έννοια “εκτός μάχης” χρησιμοποιείται από τη ΔΕΕΣ με πιο γενικό χαρακτήρα, για να περιγραφεί ένα πρόσωπο που δεν μπορεί πλέον να πολεμήσει επειδή είναι τραυματισμένο ή άρρωστο ή κρατούμενος. Επίσης, προς ενίσχυση του τελευταίου, σύμφωνα με το σχολιασμό του άρθρου 75 του ΠΠ Ι, για να ευνοηθεί κάποιος από την προστασία του, θα πρέπει να πληρούνται τρεις όροι: να βρίσκεται στην εξουσία του αντίπαλου μέρους, να υπάγονται στα πλαίσια μίας ένοπλης σύρραξης και να μην υπάρχουν πιο ευνοϊκές διατάξεις για να τους προστατεύσουν.⁹² Μέσα στον ίδιο σχολιασμό της ΔΕΕΣ αναφέρονται οι δυσκολίες που ανέκυψαν κατά τη Διάσκεψη, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 75 στους υπηκόους ενός κράτους.⁹³ Η ΔΕΕΣ είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι στην προστασία του άρθρου 75 περιλαμβάνονται οι υπήκοοι ενός κράτους, μεταξύ των οποίων ανήκουν και τα μέλη των μη αντιτιθέμενων ενόπλων δυνάμεων. Έτσι, οι θεμελιώδεις εγγυήσεις απευθύνονται σε όσους είναι “εκτός μάχης” λόγω ασθένειας ή τραύματος, ανεξάρτητα της πλευράς στην οποία βρίσκονται.⁹⁴

2.4.2 ...και στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις

Το ίδιο ζήτημα τίθεται και στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, αν δηλαδή μπορεί η προβλεπόμενη από το ΔΑΔ προστασία να επεκταθεί στα μέλη των ίδιων ενόπλων

⁹¹ Joanna Nicholson, *Can War Crimes Committed by Military Personnel Against Members of Non-Opposing Forces?*, pg. 6

⁹² Y. Sandoz, C. Swinarski, B. Zimmerman *Commentary on Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977, par. 3009

⁹³ Ibid, par 3017

⁹⁴ Joanna Nicholson, *ibid*, pg. 7

ομάδων ως μη αντιτιθέμενων. Στις Συμβάσεις της Γενεύης και το ΠΠ ΙΙ που αναφέρεται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, δε φαίνεται να υπάρχει πρόβλεψη προστασίας μόνο όσων βρίσκονται στα χέρια του εχθρού, αλλά θα μπορούσαν να απευθύνονται ακόμα και στα μέλη των ίδιων ενόπλων ομάδων μεταξύ τους.

Καταρχήν, σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3 η προστασία των θεμελιωδών εγγυήσεων εφαρμόζεται σε πρόσωπα που δε μετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες ή αν και συμμετείχαν, δε συμμετέχουν πλέον. Η απαγόρευση των πράξεων που αριθμούνται, όπως η δολοφονίες και ο βασανισμός, ισχύει για οπουδήποτε και οποτεδήποτε, χωρίς καμία δικαιολογία.⁹⁵ Η προστασία, δηλαδή, του κοινού άρθρου 3 απευθύνεται στις παραπάνω κατηγορίες ανθρώπων ανεξάρτητα του καθεστώτος τους ή της σχέσης τους με την εκάστοτε ένοπλη ομάδα.⁹⁶

Επίσης, σύμφωνα με το ΠΠ ΙΙ φαίνεται ότι προστατεύονται τα μέλη των ίδιων ενόπλων ομάδων. Το άρθρο 2 παρ. 1 του ΠΠ ΙΙ απαγορεύει αδιακρίτως την απάνθρωπη μεταχείριση, ανεξαρτήτως φυλής, εθνικότητας, εθνότητας, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πίστης, πολιτικών πεποιθήσεων. Επιπλέον, το άρθρο 4 παρ. 1 του ίδιου Πρωτοκόλλου απευθύνεται σε όλα τα πρόσωπα που δε που δε συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες ή έπαψαν να συμμετέχουν. Ακόμη, το άρθρο 6 που αναφέρεται στις ποινικές δίωξεις, απευθύνεται στη δίωξη και την τιμωρία των προσβολών που σχετίζονται με την ένοπλη σύρραξη, χωρίς να διευκρινίζει αν ο κατηγορούμενος ανήκει στο αντίπαλο μέρος.⁹⁷

2.4.3 Η πρόσφατη νομολογία για την έννοια “στα χέρια του αντίπαλου μέρους” εντός των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων

Το ΔΠΔΓ είχε αναφέρει ότι στην υπόθεση Tadić ότι το ΔΑΔ παρέχει προστασία σε άτομα από πράξεις διαπραττόμενες από μέλη των μη αντίθετων δυνάμεων. Συγκεκριμένα, ανέφερε ότι το να θεωρηθεί ένα πρόσωπο ως προστατευόμενο υπό το άρθρο 4 της Τέταρτης ΣΓ δεν στηρίζεται αποκλειστικά στο κριτήριο της εθνικότητας

⁹⁵ J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016

⁹⁶ Joanna Nicholson, *ibid*, pg. 8

⁹⁷ Άρθρο 6, παρ. 1 ΠΠ ΙΙ (1977)

και ότι η διχοτόμηση της παρεχόμενης προστασίας των θυμάτων στις συρράξεις, θα πρέπει να περιοριστεί υπό το φώς της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁹⁸ Η επέκταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκ των πραγμάτων προσπερνά το εμπόδιο της εθνικότητας που εμπεριέχεται στην έκφραση “στα χέρια του αντίπαλου μέρους” και δεν απαιτεί η έννοια του αντίπαλου μέρους να είναι εξαρτημένη από αυτό της “διαφορετικής εθνικότητας”. Ένα κριτήριο για να προστατευθεί λοιπόν ένα πρόσωπο δεν είναι αυτό της εθνικότητας-υπηκοότητας, αλλά αυτό της «υποταγής», προκειμένου να κριθεί κατά πόσο μπορεί να γίνει λόγος για πρόσωπο υπό την εξουσία του αντιπάλου. Στην περίπτωση της σύρραξης στην Πρώην Γιουγκοσλαβία, όπου δημιουργήθηκαν εσωτερικά νέα κράτη, σύμφωνα με το ΔΠΔΓ⁹⁹, σημαντικό ρόλο για την εκδίκαση των εγκλημάτων δεν διαδραμάτισε το στοιχείο της εθνικότητας, αλλά της εθνότητας που είχε ως απόρροια το στοιχείο της πραγματικής υποταγής, και το κριτήριο της εθνικότητας δε θεωρήθηκε επαρκές για να καθορίσει το προστατευόμενο πρόσωπο. Στην υπόθεση, το Εφετείο έκρινε ότι οι Σερβοβόσνιοι αν και είχαν την ίδια υπηκοότητα με τα θύματα, ως υπήκοοι της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, ωστόσο ενεργούσαν ως de facto όργανα της Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Έτσι λοιπόν για τα θύματα, θεωρήθηκε ότι βρέθηκαν στα χέρια εχθρικού-αντίπαλου μέρους του οποίου δεν ήταν υπήκοοι και άρα ενέπιπταν στο καθεστώς των προστατευόμενων προσώπων. Η νομολογία του ΔΠΔΓ αντικατέστησε το κριτήριο της “εθνικότητας” με αυτό της ουσιαστικής και πραγματικής “υπακοής”, έχοντας ως απόρροια το δικαίωμα των θυμάτων των εμφύλιων συρράξεων να εμπίπτουν πλήρως στο καθεστώς προστασίας της 4^{ης} Σύμβασης της Γενεύης του 1949. Το ίδιο Δικαστήριο είπε χαρακτηριστικά¹⁰⁰ «για ποιο λόγο να προστατεύουμε τους πολίτες από την εχθρική βία, ή να απαγορεύουμε το βιασμό, τα βασανιστήρια ή την επίθεση στα νοσοκομεία, τις εκκλησίες, τα μουσεία, όπως επίσης και τα όπλα που προκαλούν περιττό πόνο, στην περίπτωση των συρράξεων μεταξύ των Κρατών, ενώ εξακολουθούμε να απέχουμε από τις ίδιες απαγορεύσεις ή να παρέχουμε προστασία, όταν μίας σύρραξη συμβαίνει στο εσωτερικό ενός κράτους; ».

⁹⁸ ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadić* (IT-95-1), Appeals Chamber, 2 October 1995, par. 166

⁹⁹ ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadić*, IT-94-1-AR72, Appeals Chamber, Decision, 2 October 1995 [Part C., para. 166].

¹⁰⁰ ICTY, *Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction*, *Tadić* (IT-95-1), Appeals Chamber, 2 October 1995, at § 97

Η δυνατότητα προστασίας προσώπων από μέλη της ίδιας πλευράς συζητήθηκε και στο Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε στην υπόθεση RUF. Και αντίθετα, με τα συμπεράσματα της υπόθεσης Tadic, το Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε υποστήριξε την παραδοσιακή άποψη ότι δεν είναι δυνατό να προστατεύονται τα μέλη από εγκλήματα της δικής τους ομάδας και η βία μέσα σε μία ένοπλη ομάδα δε θεμελιώνει εγκλήματα πολέμου. Η υπόθεση αυτή αφορούσε την δολοφονία τριών ατόμων τα οποία μάχονταν στην ίδια πλευρά με την ομάδα RUF κατά τη διάρκεια της σύρραξης στη Σιέρα Λεόνε, και το ερώτημα ήταν αν η δολοφονία των τριών θυμάτων που μάχονταν στην ίδια πλευρά με τον κατηγορούμενο μπορούσαν να θεωρηθούν ως εγκλήματα πολέμου.¹⁰¹ Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το ΔΑΔ δεν προστατεύει μέλη ενόπλων ομάδων από πράξεις που προέρχονται από άλλα μέλη των ίδιων ομάδων. Παρά το συμπέρασμα ότι επρόκειτο για εσωτερική ένοπλη σύρραξη, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη τις διατάξεις για τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, και θεώρησε ότι το δίκαιο των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων δε ποινικοποιεί τέτοιες πράξεις, και ότι αυτές μπορούν να ποινικοποιηθούν μόνο από το εσωτερικό ποινικό δίκαιο και το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η προστασία προσώπων από παραβιάσεις μελών της ίδιας ένοπλης ομάδας αποτέλεσε σοβαρό ζήτημα αντιπαραθέσεων και σε υποθέσεις που εξετάστηκαν ενώπιον του ΔΠΔ, αλλά αυτό θα εξεταστεί στο 2^ο Μέρος της Εργασίας. Επόμενη παράμετρος για την προστασία των προσώπων στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις αποτελεί ο τρόπος διεξαγωγής των εχθροπραξιών, κάτι για το οποίο το ΔΑΔ δεν περιέχει ειδικότερες ρυθμιστικές διατάξεις.

¹⁰¹ *Prosecutor v Issa Hassan Sesay, Morris Kallon and Augustine Gbao*, SCSL-2004-15-T, Trial Judgment, 2 March 2009.

2.5 Η διεξαγωγή των εχθροπραξιών από τα Μέρη σε σχέση με τα προστατευόμενα πρόσωπα/ Εκτιμήσεις προόδου ή βήματος προς τα πίσω;

Τα Μέρη πρέπει κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των εχθροπραξιών να τηρούν ορισμένους κανόνες. Ενώ, ωστόσο, στο πλαίσιο προστασίας του κοινού άρθρου 3 υπάγονται τα πρόσωπα που βρίσκονται στην εξουσία ενός μέρους, ωστόσο δεν προορίζει συγκεκριμένους κανόνες για τη διεξαγωγή των εχθροπραξιών. Έτσι, το κοινό άρθρο 3 δεν πραγματεύεται καθόλου το ζήτημα της διεξαγωγής των εχθροπραξιών, παρά την αντίθετη άποψη κάποιων συγγραφέων. Και πράγματι αν ίσχυε κάτι τέτοιο, θα έπρεπε για παράδειγμα η απαγόρευση των δολοφονιών να ερμηνευόταν υπό το φως ειδικών κανόνων που έχουν να κάνουν με τη διάκριση, την αναλογικότητα και τη λήψη μέτρων ασφαλείας, κάτι που στο άρθρο 3 δεν υφίσταται.¹⁰² Ο λόγος που στο κοινό άρθρο 3 δεν περιγράφονται κανόνες περί του τρόπου διεξαγωγής των εχθροπραξιών, είναι ότι σκοπός της ‘‘μικρής αυτής σύμβασης’’, όπως χαρακτηρίζεται από τον J.Pictet, είναι η παροχή και μόνο της προστασίας στα πρόσωπα που βρίσκονται υπό την εξουσία ενός μέρους της σύρραξης. Το ότι οι εχθροπραξίες από την πλευρά τους οδηγούν σε θάνατο ή τραυματισμούς αμάχων προσώπων που δε λαμβάνουν μέρος στις εχθροπραξίες, είναι μία σκληρή πραγματικότητα των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων. Αυτή η πραγματικότητα μπορεί να προκύπτει επειδή τα άτομα αυτά γίνονται παρανόμως στόχοι σκόπιμων επιθέσεων ή απλά είναι θύματα τυχαίων επιθέσεων. Απέναντι σε αυτό το παράδειγμα και σε άλλες αντίστοιχες περιπτώσεις, το κοινό άρθρο 3, δεν είναι το πλέον κατάλληλο μέσο εκτίμησης της νομιμότητας του τρόπου διεξαγωγής των εχθροπραξιών. Ο τρόπος διεξαγωγής τους διέπεται από ειδικούς κανόνες ανθρωπιστικού δικαίου που σίγουρα δεν υπάρχουν μέσα στο κοινό άρθρο 3.

Η απουσία κανόνων διεξαγωγής στο κοινό άρθρο 3 (ως προς τις εμφύλιες συρράξεις) δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν διεθνείς συνθήκες που περιλαμβάνουν αντίστοιχες ρυθμίσεις και των εμφύλιων συρράξεων τη διεξαγωγή εχθροπραξιών.¹⁰³ Για παράδειγμα το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αναγράφει μία

¹⁰² Ibid., par 541

¹⁰³ Pejic, Jelena, ‘The protective scope of Common Article 3: more than meets the eye’, *International Review of the Red Cross*, Vol. 93, No. 881, March 2011, pg 220. Διαθέσιμο σε <https://www.icrc.org/eng/assets/files/review/2011/irrc-881-pejic.pdf>

σειρά εγκλημάτων πολέμου που μπορεί να συμβαίνουν στη διάρκεια τέτοιων συρράξεων. Επίσης σε επίπεδο νομολογίας, το ΔΠΔ κατά την εκδίκαση της υπόθεσης Katanga εξέτασε τις περιστάσεις υπό τις οποίες έλαβαν χώρα οι δολοφονίες του άμαχου πληθυσμού περιοχών του Κονγκό από τις ένοπλες ομάδες.¹⁰⁴ Τέτοιοι κανόνες προκύπτουν επίσης, από το εθιμικό ανθρωπιστικό δίκαιο,¹⁰⁵ και αφορούν ρυθμίσεις όπως την υποχρέωση των μερών να διαχωρίζουν τους στρατιωτικούς από τους μη στρατιωτικούς στόχους και η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ως προς τις συνέπειες των εχθροπραξιών.

Το κενό μπορεί, επίσης, να αναπληρωθεί από τη δημιουργία συμφωνιών (Special Agreements)¹⁰⁶ μεταξύ των Μερών, οι οποίες με βάση τα συμφωνηθέντα μπορούν να εκτείνουν την εφαρμογή των υπόλοιπων διατάξεων των ΣΓ 1949 (που στην ουσία ανταποκρίνεται στους κανόνες ανθρωπιστικού δικαίου γενικά), και στις εχθροπραξίες των εμφύλιων συρράξεων. Ωστόσο, η πρακτική έχει δείξει ότι τέτοιου είδους συμφωνίες είναι ιδιαίτερα δύσκολο να επιτευχθούν.

Εν αντιθέσει με το κοινό άρθρο 3 το ΠΠ II εμφανίζεται να ακολουθεί διαφορετική πορεία ως προς αυτό το σημείο, καθώς σε αυτό υπάρχουν κανόνες που εν μέρει ρυθμίζουν τη διεξαγωγή των εχθροπραξιών. Έτσι, μέσα σε αυτό υπάρχουν ειδικοί ανθρωπιστικοί κανόνες είναι αυτοί που ρυθμίζουν τον τρόπο κράτησης όσων υπέστησαν περιορισμό (άρθρο 5), επιβάλλουν την προστασία των ιατρικών μονάδων και αντικειμένων (άρθρο 11) και θέτουν κανόνες προστασίας του αστικού πληθυσμού κατά τη διεξαγωγή των εχθροπραξιών (άρθρα 13-17). Συγκρίνοντας το κοινό άρθρο 3 με το ΠΠ II, το πρώτο δίνει τη δυνατότητα σύναψης ειδικών συμφωνιών οι οποίες θα μπορούσαν να είναι πιο ευεργετικές από το στενό πλαίσιο προστασίας του ΠΠ II. Η πράξη όμως έχει αποδείξει ότι η μεγάλη ευχέρεια που παρέχεται στα μέρη δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική, διότι πρακτικά δύσκολα τα μέρη συμφωνούν στη λήψη τέτοιων συμφωνιών. Το δε ΠΠ II επιβάλλει ένα μικρό αριθμό κανόνων, αλλά οι κανόνες αυτοί είναι ρητοί, αυστηροί και υποχρεωτικοί.

¹⁰⁴ ICC, *Katanga* Trial Judgment, 2014, paras 856–879.

¹⁰⁵ Βλ. Κανόνες Εθιμικού Ανθρωπιστικού Δικαίου 1–2, 5–21, 42–48 and 53–54, ICRC.

¹⁰⁶ Βλ. κοινό άρθρο 3, παρ.2 εδ.β των ΣΓ (1949)

Κεφάλαιο 3: Περιπτώσεις προσώπων υπό καθεστώς προστασίας στις εμφύλιες συρράξεις

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μία περιγραφή των προσώπων που προστατεύονται στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί ότι δεν πρόκειται για προστατευόμενα πρόσωπα με τη στενή έννοια του όρου, καθώς στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις δεν υπάρχει ειδική κατηγορία προστατευόμενων προσώπων, όπως υπάρχει στις διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Συγκεκριμένα, πρόκειται για πρόσωπα που το φως του κοινού άρθρου 3 και του Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (1977), τυγχάνουν ανθρωπιστικής μεταχείρισης και προστασίας, εφόσον δε λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες ή δε λαμβάνουν πλέον μέρος σε αυτές.

3.1 Τραυματίες, Ασθενείς, Ναυαγοί

Όλοι οι τραυματίες, ασθενείς, ναυαγοί ανεξάρτητα αν έχουν λάβει μέρος στην ένοπλη σύρραξη ή όχι, τυγχάνουν σεβασμού και προστασίας,¹⁰⁷ δηλαδή ανθρωπιστικής μεταχείρισης, η οποία θα τους παρέχεται στο μέγιστο δυνατό βαθμό και με τη μικρότερη δυνατή καθυστέρηση, χωρίς να γίνεται οποιαδήποτε δυσμενής διάκριση που οφείλεται σε λόγους άλλους εκτός από ιατρικούς. Η προστασία των προσώπων αυτών προκύπτει και από το κοινό άρθρο 3, σύμφωνα με το οποίο τα πρόσωπα αυτά θα πρέπει να περισυλλέγονται και να περιθάλπονται. Η κατηγορία αυτών προστατεύεται ανεξάρτητα του μέρους στο οποίο ανήκουν κατά την ένοπλη σύρραξη, αρκεί να μη παίρνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες. Η προστασία των ασθενών, τραυματιών, ναυαγών, ανταποκρίνεται στη θεμελιώδη ανθρωπιστική επιταγή. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι οι προστασία των τραυματιών και ασθενών τελεί υπό τις εξής προϋποθέσεις: την ανάγκη για ιατρική φροντίδα και την αποχή από τις εχθροπραξίες.

Πρόκειται για πρόσωπα τα οποία είτε είναι στρατιωτικοί είτε άμαχοι πολίτες, υποφέρουν ενός τραύματος, ασθένειας ή άλλης φυσικής ή ψυχικής αρρώστιας, και εξαιτίας αυτής έχουν ανάγκη από ιατρική φροντίδα. Αυτός ο ορισμός αναλογικά αντλείται από αυτόν που δίνεται στο άρθρο 8 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου,

¹⁰⁷ Άρθρο 7, παρ. 1 Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου

καθώς στο Δεύτερο δεν υφίσταται.¹⁰⁸ Στην περίπτωση αυτή εμπίπτει και η προστασία της μητρότητας, των νεογέννητων μωρών και άλλων ατόμων που έχουν ανάγκη φροντίδας και περίθαλψης.

Τα ίδια ακριβώς ισχύουν και για την περίπτωση των ναυαγών, οι οποίοι είτε είναι πολίτες είτε είναι άμαχοι βρίσκονται στη θάλασσα¹⁰⁹ για οποιοδήποτε λόγο, όπως πτώση ενός ελικόπτερου. Παρομοίως θα πρέπει να υπάρχει αποχή από τις εχθροπραξίες. Η κατάσταση κινδύνου στην οποία βρίσκονται, συνήθως είναι αποτέλεσμα ενός ατυχήματος. Αυτό σημαίνει ότι εξαιρούνται του καθεστώτος προστασίας τα άτομα που έχουν βρεθεί ακούσια σε αυτή την κατάσταση, όπως είναι οι βατραχάνθρωποι-κομάντο. Σε κάθε περίπτωση, μετά τη διάσωση των ναυαγών, οι ίδιοι δεν έχουν πλέον τη συγκεκριμένη ιδιότητα, και ανάλογα με τις περιστάσεις, θα προστατευθούν με διαφορετικό τρόπο. Με άλλα λόγια, αν μετά τη διάσωση είναι τραυματισμένοι ή άρρωστοι με την έννοια που αναφέρθηκε παραπάνω, τότε αυτοί είτε θα θεωρηθούν ως κρατούμενοι εφόσον ανήκουν στο “αντίπαλο μέρος”, είτε θα θεωρηθούν ως απλοί πολίτες. Οποσδήποτε, όμως, η προστασία είναι ανεξάρτητη του αν προηγουμένως συμμετείχαν στις εχθροπραξίες. Και αυτό, διότι, η προστασία είναι γενική και υποχρεωτική.

Η ανθρωπιστική μεταχείριση είναι μία γενική αρχή και συνοδεύεται από αυτήν του σεβασμού και της προστασίας. Ο σεβασμός και η προστασία περιλαμβάνουν την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας χωρίς καθυστέρηση και χωρίς διάκριση λόγω φύλου, φυλής, εθνότητας, θρησκείας, και πολιτικών πεποιθήσεων. Οι υποχρεώσεις αυτές στην περίπτωση των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων, μιας και δεν αναλύονται περαιτέρω στο συμβατικό πλαίσιο που τις ρυθμίζει, μπορούν να εξειδικευτούν μέσα από ειδικές συμφωνίες ανάμεσα στα μέρη στη σύρραξη (special agreements).¹¹⁰

¹⁰⁸ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par 4637.

¹⁰⁹ Δεν νοείται η θάλασσα με τη στενή έννοια του όρου, αλλά και “άλλα νερά”, όπως είναι οι λίμνες και τα ποτάμια.

¹¹⁰ Μ.-Ντ Μαρούδα, *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδ. Σιδέρη, 1^η Εκδ. 2015, σελ 101-102.

3.2 Ιατρικό, Θρησκευτικό Προσωπικό

Σε αντίθεση με το κοινό άρθρο 3, το οποίο δεν αναφέρεται καθόλου σε αυτή την κατηγορία των προσώπων, το Δεύτερο Πρωτόκολλο αναφέρεται κάνοντας ειδική αναφορά. Έτσι, το ιατρικό και θρησκευτικό προσωπικό θα τυγχάνει σεβασμού και προστασίας και θα του παρέχεται όλη η απαραίτητη συνδρομή για την εκτέλεση των καθηκόντων του.¹¹¹

Με τον όρο ιατρικό προσωπικό νοείται το προσωπικό εκείνο που ανατίθεται από ένα μέρος της σύρραξης, που έχει ως σκοπό την έρευνα, συλλογή, εκκένωση, μεταφορά, διάγνωση, θεραπεία και φροντίδα τραυματιών, ασθενών και ναυαγών.¹¹² Στο ιατρικό προσωπικό ανήκουν οι εξής κατηγορίες: το προσωπικό ιατρικό ανεξάρτητα του μέρους της σύρραξης στο οποίο ανήκουν, το ιατρικό προσωπικό της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού και άλλων εθελοντικών οργανώσεων, οι οποίες αναγνωρίζονται και έχουν τη δικαιοδοσία πηγάζουσα από το ένα μέρος της σύρραξης, καθώς και το ιατρικό προσωπικό το οποίο προέρχεται από ένα ουδέτερο κράτος ή ένα κράτος που δεν είναι μέρος στη σύρραξη.¹¹³

Βασικό στοιχείο για την προστασία τους είναι η μοναδική ενασχόληση με την παροχή ιατρικής φροντίδας. Αν η τοποθέτησή τους στο καθήκον είναι μόνιμη, τότε ο σεβασμός και η προστασία θα είναι για όλη τη διάρκεια. Αν η ανάθεση των καθηκόντων είναι προσωρινή, τότε και η προστασία θα έχει την ίδια διάρκεια.¹¹⁴

Ως προς το θρησκευτικό προσωπικό, αυτό περιλαμβάνει οποιαδήποτε θρησκεία, και όπως το ιατρικό προσωπικό, έτσι και το θρησκευτικό θα πρέπει να αποτελείται από μέλη που δε συμμετέχουν στις εχθροπραξίες.

Η προστασία τόσο του ιατρικού όσο και θρησκευτικού προσωπικού ισχύει καθ' όλη τη διάρκεια της αποστολής τους, ακόμα και τις στιγμές που προσωρινά μπορεί να μη

¹¹¹ Άρθρο 9, Δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο (1977)

¹¹² Όπως παραπ. Σελ 103.

¹¹³ J.-M. Henckaerts, *Customary International Humanitarian Law*, Vol. I: Rules, Cambridge University Press ICRC 2005, pg 81-82.

¹¹⁴ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. 4668.

βρίσκονται κατά την εκτέλεση καθηκόντων τους. Θα πρέπει να τους παρέχεται όλη η απαραίτητη βοήθεια για την εκτέλεση των καθηκόντων τους, και τα καθήκοντά τους να περιορίζονται μόνο στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Η προστασία απέναντι στο ιατρικό προσωπικό περιλαμβάνει μεταξύ άλλων να τους παρέχεται από τα μέρη ασφαλής εγκατάσταση και ασφαλές πέρασμα σε οποιαδήποτε εμπόλεμη ζώνη, προκειμένου να παρέχουν την ιατρική και ανθρωπιστική βοήθεια. Παράλληλα, στο ιατρικό προσωπικό πρέπει να δίνεται η δυνατότητα να μεταφέρουν με ασφάλεια όλα τα απαραίτητα σύνεργα και εξοπλισμό προς τη διεκπεραίωση των καθηκόντων τους, απέναντι σε οποιονδήποτε τους έχει ανάγκη.¹¹⁵ Μάλιστα σύμφωνα με το ψήφισμα του ΣΑ 2286/2016 , οι σκόπιμες επιθέσεις κατά του ιατρικού προσωπικού και κατά των ιατρικών εγκαταστάσεων συνιστούν εγκλήματα πολέμου, ακόμα και στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις.

3.3 Αστικός Πληθυσμός

Η μεγαλύτερη επιτυχία στην προστασία που παρέχεται από το Δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο έγκειται στις ρυθμίσεις για την προστασία του άμαχου πληθυσμού, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 13. Πρόκειται για έναν κανόνα που προέρχεται και από το εθιμικό δίκαιο. Βέβαια σε αντίθεση με το άρθρο 50 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, δεν υπάρχουν λεπτομερείς κανόνες για την προστασία του άμαχου πληθυσμού, αλλά περιγράφονται μόνο οι βασικές αρχές προστασίας του, παρά το γεγονός ότι το άρθρο 13 αποτελεί και τη θεμελιώδη βάση του Τέταρτου Μέρους του Δεύτερου ΠΠ.¹¹⁶ Η απλοποιημένη μορφή, ωστόσο, του συγκεκριμένου άρθρου δε μειώνει το βαθμό προστασίας για τον οποίο και θεσμοθετήθηκε, αφού παρά το σύντομο χαρακτήρα του, το ίδιο αντανακλά τους πιο θεμελιώδεις κανόνες.

Η προστασία του αστικού πληθυσμού είναι γενική και αδιάκριτη, δηλαδή δεν επιδέχεται διακρίσεις. Ο αστικός πληθυσμός και οι απλοί πολίτες απολαμβάνουν γενική προστασία, απέναντι στους κινδύνους που προέρχονται από στρατιωτικές επιχειρήσεις. Λέγοντας στρατιωτικές επιχειρήσεις εννοούνται οι επιχειρήσεις

¹¹⁵ SC/RES/2286/2016, *On health care workers and facilities in armed conflict*.

¹¹⁶ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par 4762.

επίθεσης ή άμυνας των ενόπλων δυνάμεων κατά τη δράση τους.¹¹⁷ Αυτό σημαίνει ότι ο πληθυσμός απολαμβάνει προστασίας όχι μόνο μέσω της υποχρέωσης των ενόπλων μερών να απέχουν από πράξεις επίθεσης απέναντί του, αλλά και στην περίπτωση που αυτό συμβαίνει θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια για τις όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες μπορούν να υπάρξουν. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα προστασίας. Η έννοια της γενικής προστασίας, λοιπόν, περιλαμβάνει την απόλυτη απαγόρευση των άμεσων επιθέσεων απέναντι σε πολίτες και τη λήψη μέτρων, ώστε να μειωθούν οι επικείμενες απώλειες του αστικού πληθυσμού στο ελάχιστο.

Η λήψη των μέτρων που απαιτούνται θα πρέπει να γίνεται και από τις δύο πλευρές. Για παράδειγμα, οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις θα πρέπει να μην τοποθετούνται κοντά σε κατοικήσιμες περιοχές. Πολλές φορές αυτό συμβαίνει διότι το ένα μέρος της σύρραξης μπορεί να αποσκοπεί στον εξαναγκασμό του άλλου να παραιτηθεί από τυχόν επίθεση. Κάθε μέρος θα πρέπει να ενεργεί καλόπιστα και τηρώντας τις θεμελιώδεις ανθρωπιστικές αρχές. Η απαγόρευση των επιθέσεων απέναντι στον άμαχο πληθυσμό, εξακολουθεί να ισχύει ακόμη και αν το αντίπαλο μέρος δεν τηρεί τις υποχρεώσεις του.¹¹⁸

Βασική προϋπόθεση για την προστασία των αμάχων είναι η μη συμμετοχή τους σε εχθροπραξίες. Από τη στιγμή που θα λάβουν ενεργό ρόλο σε αυτές και για όσο χρονικό διάστημα συμμετέχουν σε αυτές, παύουν να δικαιούνται προστασίας. Για άλλη μια φορά αποφαινεται η μεγάλη συνάφεια που υπάρχει ανάμεσα στην ενεργό δράση και τις άμεσες συνέπειες αυτής. Σε περίπτωση που υπάρχει αμφιβολία για το αν συμμετέχει κάποιος πολίτης στις εχθροπραξίες, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως υπέχων στο καθεστώς προστασίας και να μη γίνεται αντικείμενο επιθέσεων.

Στα πλαίσια προστασίας του άμαχου πληθυσμού, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο προστατεύει επίσης τα αντικείμενα εκείνα που είναι αναγκαία για την επιβίωση του αστικού πληθυσμού.¹¹⁹ Το βέβαιο είναι ότι η προστασία τους άμαχου πληθυσμού

¹¹⁷ Όπως παραπάνω, par. 4770

¹¹⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 49 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου «επίθεση σημαίνει κάθε πράξη βίας απέναντι στο αντίπαλο μέρος».

¹¹⁹ Άρθρο 14, 1^ο ΠΠ (1977)

απαιτεί το σεβασμό των θεμελιωδών εγγυήσεων και αρχών του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.¹²⁰

Κεφάλαιο 4: Καθεστώς προστασίας των Ευάλωτων Ομάδων στο πλαίσιο των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, με έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά

4.1 Γενική Προστασία ευάλωτων ομάδων

Υπάρχει μία κατηγορία προσώπων που παρουσιάζει μεγαλύτερη ευαισθησία στις συνέπειες του πολέμου και για το λόγο αυτό προστατεύονται τόσο από το γενικό καθεστώς προστασίας των αμάχων, όσο και από ένα ειδικότερο καθεστώς προστασίας.¹²¹ Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται τα παιδιά, οι γυναίκες, οι κρατούμενοι, οι πρόσφυγες, οι μετακινούμενοι και οι δημοσιογράφοι. Ως προς το γενικό καθεστώς προστασίας, αυτό είναι ακριβώς όπως και των αμάχων.

Όσον αφορά το σύνολο των ενόπλων συρράξεων η γενική προστασία είναι αυτή που απολαμβάνουν όλοι οι άμαχοι. Οι διατάξεις για την προστασία των αμάχων, όπως προαναφέρθηκε βρίσκονται μέσα στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και στα Πρόσθετα Πρωτόκολλα (1977). Συγκεκριμένα, στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις, οι ευάλωτες ομάδες προστατεύονται από τις προβλέψεις του κοινού άρθρου 3, σύμφωνα με το οποίο όλοι όσοι δε μετέχουν στις εχθροπραξίες ή έπαυσαν για οποιοδήποτε λόγο να συμμετέχουν, πρέπει να τυγχάνουν της θεμελιώδους ανθρωπιστικής μεταχείρισης.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 4 του ΠΠ II (1977) επιβάλλεται η ανθρωπιστική μεταχείριση και σεβασμός απέναντι στα άτομα που δε συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες ή έπαυσαν να συμμετέχουν. Το γενικό καθεστώς προστασίας που ισχύει για τους αμάχους συμπληρώνεται και από το άρθρο 13 του ίδιου Πρωτοκόλλου, στο

¹²⁰ SG/2016/447, *12th report on the protection of civilians*.

¹²¹ Μ.-Ντ Μαρούδα, *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδ. Σιδέρη, 1^η Εκδ. 2015, σελ. 125

οποίο επικρατεί η αρχή ότι « ο αστικός πληθυσμός.. θα απολαμβάνουν γενικής προστασίας..» καθώς επίσης, «ο αστικός πληθυσμός αυτός καθαυτός, καθώς και οι απλοί πολίτες δεν θα αποτελούν αντικείμενο επιθέσεως».

4.2 Τα παιδιά ως ειδικώς προστατευόμενα πρόσωπα

Τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα κατά τη διάρκεια των ενόπλων συρράξεων. Και παρά την προστασία που παρέχεται από το νόμο, αυτά συνεχίζουν να στρατολογούνται από τις ένοπλες δυνάμεις και τις οργανωμένες ένοπλες ομάδες. Συχνά, μάλιστα, αποχωρίζονται από τις οικογένειές τους, απάγονται από τα σπίτια τους, σκοτώνονται, βασανίζονται, ενώ δε λείπει η εκμετάλλευσή τους ακόμα και σεξουαλικά.¹²² Η προστασία του παιδιού αποτελεί μία συνεχή ανησυχία της διεθνούς κοινότητας από τον 20ο αιώνα. Στην πραγματικότητα μέχρι και τα μέσα του 19 ου αιώνα δεν υπήρχε κάποιο συμβατικό κείμενο που να προστατεύει τα παιδιά, παρά υπήρχαν κανόνες που πραγματώνονταν μέσω εθιμικών πρακτικών και σκόπευαν στην ελαχιστοποίηση των τραγικών συνεπειών του πολέμου.¹²³ Η προστασία των παιδιών εκτός από το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εξασφαλίζεται και μέσω του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, με βασικό στόχο την προστασία του παιδιού από τις συνέπειες του πολέμου. Ήδη το 1984, η Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού δημοσίευσε μια μελέτη με τίτλο «Προστασία των Παιδιών στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο », όπου για πρώτη φορά σχολιάστηκαν οι διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης 1949 και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων για την προστασία των παιδιών.¹²⁴ Τα παιδιά, ακριβώς, λόγω του ευάλωτου χαρακτήρα και της φύσης που τα διέπει υπάγονται σε ειδικό καθεστώς προστασίας, το οποίο λειτουργεί συμπληρωματικά.

Ως προς το ποιος θεωρείται παιδί, δεν διευκρινίζεται σαφώς στο συμβατικό ανθρωπιστικό δίκαιο. Ο λόγος είναι ότι δεν μπορεί να δοθεί ακριβώς το κριτήριο του πότε κάποιος διανύει την παιδική ηλικία, διότι η στιγμή που κάποιος παύει να είναι

¹²² ICRC, Children protected under IHL, 29-10-2010 Overview, <https://www.icrc.org/eng/war-and-law/protected-persons/children/overview-protected-children.htm>

¹²³ J.-M. Henckaerts and L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, Vol.1:Rules, International Committee of Red Cross, Cambridge University Press, 2007, pg. 16

¹²⁴ International Review of the Red Cross, May-June 1984, Διαθέσιμο στο https://www.loc.gov/frd/Military_Law/pdf/RC_May-Jun-1984.pdf

παιδιά και ξεκινά να λειτουργεί ως ενήλικας είναι διαφορετική για τον κάθε άνθρωπο, και εξαρτάται από την κουλτούρα. Ένα γενικό πλαίσιο είναι ανάμεσα στα δεκαπέντε μέχρι και δεκαοχτώ χρόνια.¹²⁵

Ως προς την ειδική προστασία που τα διέπει, το άρθρο 4 παρ. 3 του ΠΠ ΙΙ (1977) προβλέπει ότι τα παιδιά θα πρέπει να τυγχάνουν της μέριμνας και βοήθειας που χρειάζονται. Η γενική αυτή αρχή, εξειδικεύεται μέσα στο ίδιο άρθρο με μία λίστα υποχρεώσεων, η οποία είναι ενδεικτική και δεν αποκλείει άλλα μέτρα που θα μπορούσαν να ληφθούν, αν και δεν αναγράφονται. Η προστασία αυτή πρέπει να παρέχεται τόσο από τις αρχές, όσο και από τις ένοπλες ομάδες που δρουν στην επικράτεια ενός κράτους., και αποσκοπεί στο να προστατεύει τα παιδιά από τις συνέπειες των εχθροπραξιών, εξασφαλίζοντας τη φροντίδα και τη βοήθεια που χρειάζονται, αποτρέποντας τα σωματικά και ψυχικά τραύματα και εξασφαλίζοντας ότι θα αναπτύσσονται όσο πιο φυσιολογικά γίνεται και όσο το επιτρέπουν οι συνθήκες.¹²⁶ Τα μέτρα αυτά είναι τα εξής:

i) Εκπαίδευση: Στα παιδιά « θα παρέχεται μόρφωση, συμπεριλαμβανομένης της θρησκευτικής και ηθικής εκπαίδευσης, σε εναρμονισμό με τις επιθυμίες των γονέων τους ή, εφόσον δεν υπάρχουν γονείς, εκείνων που είναι επιφορτισμένοι με την φροντίδα τους».¹²⁷ Σκοπός είναι ακόμα και στην περίπτωση που υφίσταται μία ένοπλη σύρραξη, τα παιδιά να μπορούν διατηρήσουν την δική τους πολιτισμική ταυτότητα και την επαφή με τις ρίζες που κατάγονται.¹²⁸ Η διάταξη αυτή δεν υπήρχε στο προσχέδιο της ΔΕΕΣ, αλλά προστέθηκε λόγω των επιφυλάξεων που διατυπώθηκαν σχετικά με ενδεχόμενα στρατολογήσεων, προσηλυτισμού κλπ., στην περίπτωση που αυτά βρεθούν στα χέρια ή την εξουσία ενός μέρους της εσωτερικής ένοπλης σύρραξης. Μάλιστα, στηρίζεται στην επιθυμία των γονέων των παιδιών.

¹²⁵ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. 4549

¹²⁶ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. 4546.

¹²⁷ Άρθρο 4 παρ. 3(α) ΠΠ ΙΙ (1977)

¹²⁸ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. ., par 4552

ii) Επανένωση: Το επόμενο μέτρο περιλαμβάνει «τη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων, προκειμένου να διευκολύνεται η επανένωση των οικογενειών που έχουν χωριστεί προσωρινά».¹²⁹ Αυτό σημαίνει ότι τα μέρη θα πρέπει κάθε μέτρο που είναι απαραίτητο προς ικανοποίηση αυτού του σκοπού, πράγμα που απαιτεί όχι μόνο να δίνουν την άδεια να γίνονται οι έρευνες προς ανεύρεση, αλλά θα πρέπει ταυτόχρονα να παρέχονται οι απαραίτητες διευκολύνσεις των ερευνών. Στο προσχέδιο της ΔΕΕΣ περιλαμβανόταν και η ίδρυση ειδικών γραφείων ανεύρεσης παιδιών και οικογενειών, τα οποία θα λειτουργούν ακόμα και στις επίμαχες ζώνες. Κάτι τέτοιο δεν περιλήφθηκε όμως, λόγω των δυσκολιών που θα ανεγείρονταν.¹³⁰ Έτσι και μέσα στο άρθρο δεν αναφέρονται ποια ακριβώς μέτρα πρέπει να λαμβάνονται, αλλά αφήνεται το θέμα στην διακριτική ευχέρεια των μερών. Υπό την αιγίδα της ΔΕΕΣ λειτουργεί η οργάνωση CTA η οποία εξειδικεύεται στην επανένωση των οικογενειών. Παραδείγματα μέτρων προς επανένωση των οικογενειών είναι μετάδοση οικογενειακών μηνυμάτων μέσω ραδιοφωνικών σταθμών, η ενημέρωση των οικογενειών για την μοίρα των συγγενών τους.

iii) Απαγόρευση Στρατολόγησης: Στη συνέχεια διατυπώνεται ότι «τα παιδιά που δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους δεν θα στρατολογούνται στις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες, ούτε θα επιτρέπεται να λαμβάνουν μέρος σε εχθροπραξίες».¹³¹ Πρόκειται για μία αρχή, η οποία είναι ως επί το πλείστον θεμελιώδης για την προστασία των παιδιών. Αφορά γεγονότα που συμβαίνουν πολύ συχνά στις συρράξεις και ιδιαίτερα σε αυτές που είναι μη διεθνούς χαρακτήρα. Τα παιδιά στρατολογούνται και εκπαιδεύονται στο να προβαίνουν σε ενέργειες των οποίων τις συνέπειες δεν είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται. Στην έννοια της στρατολόγησης δεν περιλαμβάνεται μόνο η υποχρεωτική. Απαγορεύεται κάθε μορφή στρατολόγησης, ακόμα και η εθελοντική. Η προστασία των παιδιών δεν περιορίζεται μόνο στην απαγόρευση της στρατολόγησης, αλλά επιβάλλει την απαγόρευση κάθε εμπλοκής σε εχθροπραξίες, όπως είναι η μετάδοση πληροφοριών, η κατασκοπεία, το σαμποτάζ, η μεταφορά προμηθειών. Η καθοριζόμενη ηλικία δεν είναι ίδια σε όλες τις

¹²⁹ Άρθρο 4 παρ. 3(β) ΠΠ II (1977)

¹³⁰ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. 4553

¹³¹ Άρθρο 4 παρ. 3(γ) ΠΠ II (1977)

συμβατικές προβλέψεις για τα παιδιά. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ορίζεται ως όριο η ηλικία των δεκαπέντε χρονών.

Η διάταξη επεκτείνει την προστασία των παιδιών, ακόμη και στην έσχατη περίπτωση που αυτά στρατολογούνται. Έτσι, ακόμα και αν τα παιδιά λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες λόγω της στρατολόγησής τους ή καθίστανται αιχμάλωτοι, θα εξακολουθούν να είναι φορείς της ίδιας ειδικής προστασίας. Η παράγραφος αυτή είναι το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων και των δυο Πρωτοκόλλων, η οποία αν και δεν είναι τόσο λεπτομερής όσο στο προσχέδιο, αποδείχτηκε ότι έχει ιδιαίτερη σημασία.¹³² Και αυτό, διότι το συνηθέστερο φαινόμενο σύγχρονες συρράξεις, οι οποίες είναι κυρίως μη διεθνούς χαρακτήρα, είναι η στρατολόγηση των παιδιών. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν εξακολουθούν να υπάρχουν προβλέψεις προστασίας ακόμα και για τα παιδιά μαχητές.

iv) Προσωρινή απομάκρυνση από την περιοχή των εχθροπραξιών: Το τελευταίο μέτρο ειδικής προστασίας για τα παιδιά, όπως καταγράφεται στο όμοιο άρθρο, είναι «η λήψη μέτρων, όσες φορές υπάρχει λόγος, και όπου είναι δυνατό με την συγκατάθεση των γονέων τους ή των προσώπων τα οποία δια νόμου ή εθίμου είναι κυρίως επιφορτισμένα με τη φροντίδα, για την απομάκρυνση των παιδιών προσωρινά από την περιοχή των εχθροπραξιών σε ασφαλέστερη περιοχή εντός της χώρας και θα διασφαλίζονται ότι θα συνοδεύονται από άτομα που φέρουν την ευθύνη προστασίας και ευημερίας τους».¹³³ Εδώ πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο χαρακτήρας της απομάκρυνσης είναι προσωρινός και δεν εννοείται προς κάποια άλλη χώρα, αλλά σε κάποια ασφαλέστερη περιοχή από αυτή στην οποία συμβαίνουν οι εχθροπραξίες.¹³⁴ Ως προς τη συναίνεση των γονιών, αυτή είναι απαραίτητη μόνο όταν είναι δυνατό να δοθεί, αφού πολλές φορές οι γονείς είναι εξαφανισμένοι. Σε περίπτωση που δεν ανευρίσκονται οι γονείς, η συγκατάθεση θα πρέπει να δοθεί από κάποιον άλλον που έχει την ευθύνη για το παιδί.

¹³² J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. 4558

¹³³ Άρθρο 4 παρ. 3(ε) ΠΠ II (1977)

¹³⁴ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par.4560

ν) Τέλος στην ειδική προστασία περιλαμβάνεται σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 4 του ΠΠ ΙΙ (1977), η απαγόρευση της θανατικής ποινής σε πρόσωπα που κατά τη διάπραξη αδικημάτων μέσα μία εσωτερική ένοπλη σύγκρουση, ήταν κάτω των δεκαοχτώ ετών. Η διάταξη αυτή δεν στερεί από τις αρχές το δικαίωμα να εφαρμόζουν το εσωτερικό τους δίκαιο, ωστόσο επιβάλλει μία θεμελιώδη εξαίρεση η οποία αποσκοπεί στην προστασία των ευάλωτων ομάδων. Το όριο της ηλικίας που τίθεται είναι εναρμονισμένο με αυτό που τίθεται και στις υπόλοιπες συμβάσεις που προστατεύουν το παιδί και επομένως δεν προκαλεί κάποια εντύπωση.¹³⁵

Η προστασία των παιδιών ,συμπληρώθηκε και από άλλες συμβάσεις που κατοχυρώνουν τα δικαιώματά τους, ακόμα και στην περίπτωση των ενόπλων συρράξεων. Επίσης, δεν είναι λίγες οι φορές που έλαβαν θέση και το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ή ο Γενικός Γραμματέας.

4.2.1 Περαιτέρω συμβατικό πλαίσιο προστασίας

I. Η Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του παιδιού (1989)

Η Σύμβαση αυτή υιοθετήθηκε το 1989 με την υπ αριθμό απόφαση της ΓΣ 44/25 και τέθηκε σε εφαρμογή το 1990. Όλες οι διατάξεις αναφέρονται στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού. Από αυτές δε λείπει και η πρόβλεψη για την περίπτωση της αναγκαιότητας της προστασίας των παιδιών στο πεδίο των ενόπλων συγκρούσεων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 38 προβλέπει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη θα πρέπει να σέβονται το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, ως προς την προστασία των παιδιών. Η σημασία αυτής της διάταξης είναι ότι έμμεσα επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 77 του ΠΠ Ι (1977) και στις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις.¹³⁶ Το τελευταίο αναφέρεται στο ειδικό καθεστώς προστασίας των παιδιών κατά τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις, με πανομοιότυπες σχεδόν προβλέψεις που περιέχει και το άρθρο 38 της Διεθνούς Σύμβασης Δικαιωμάτων του Παιδιού. Το άρθρο 38 υποχρεώνει τα κράτη να παίρνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα που θα εξασφαλίσουν ότι τα παιδιά κάτω των δεκαπέντε ετών δε θα λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες, και σε περίπτωση στρατολόγησης θα προσπαθούν ανάμεσα στα

¹³⁵ Ibid., 4613-4615

¹³⁶ ICRC, *Legal Protection of Children in Armed Conflict* , Advisory Service on IHL, Διαθέσιμο σε <https://www.icrc.org/en/document/legal-protection-children-armed-conflict-factsheet>

πρόσωπα άνω των δεκαπέντε ετών αλλά κάτω των δεκαοχτώ, να δίνουν προτεραιότητα στα μεγαλύτερα πρόσωπα.¹³⁷

Βέβαια δεν λείπουν και οι επικριτικές απόψεις για το άρθρο 38, το οποίο έχει υποστεί σημαντικές επικρίσεις, για δύο λόγους. Πρώτον, επειδή όλες οι άλλες διατάξεις προστατεύουν το παιδί μέχρι να φτάσει στην ηλικία των 18. Δεύτερον, θα μπορούσε να υπονομεύει τα υφιστάμενα πρότυπα που περιέχονται στο ΔΑΔ, και ενώ η ΔΕΕΣ συνέβαλε στη διαδικασία σύνταξης της παρούσας διάταξης, δεν ενεπλάκη σε προχωρημένο στάδιο, οπότε η δυνατότητα του να επηρεάσει το τελικό κείμενο ήταν περιορισμένη.¹³⁸

Η) Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμειξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη (2000)

Το Πρωτόκολλο αυτό υιοθετήθηκε το 2000 από τα κράτη και γενικά ενδυναμώνει την προστασία των παιδιών στις ένοπλες συρράξεις. Οι διατάξεις αναφέρονται σε όλα τα είδη των ενόπλων συγκρούσεων, συνεπώς αφορούν και τις εσωτερικές ένοπλες συγκρούσεις. Οι διατάξεις του είναι ιδιαίτερα λεπτομερείς και θα μπορούσε να πει κανείς ότι το Πρωτόκολλο αυτό είναι από τα πιο πλήρη συμβατικά όργανα προστασίας του παιδιού, όταν βρίσκεται στο πλαίσιο των ενόπλων συρράξεων.¹³⁹

Οι βασικές ρυθμίσεις του έγκειται στην επιταγή για απαραίτητη λήψη μέτρων από τα κράτη μέρη, ώστε τα παιδιά που είναι κάτω των δεκαοκτώ ετών να μη λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες.¹⁴⁰ Κατά τη γνώμη της ΔΕΕΣ η υποχρέωση που επιβάλλεται στα κράτη μέλη για την πρόληψη συμμετοχής σε εχθροπραξίες θα έπρεπε να είχε γίνει πιο απόλυτη, και θα πρέπει επίσης να καλύπτεται η έμμεση συμμετοχή, η οποία συχνά μπορεί να είναι εξίσου επικίνδυνη για τα παιδιά που συμμετέχουν.¹⁴¹ Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου, τα ίδια τα κράτη μέρη δε

¹³⁷ Άρθρο 38, παρ. 2-3, Σύμβαση Δικαιωμάτων του παιδιού. 1989

¹³⁸ <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/595?OpenDocument>

¹³⁹ Tiny Vandewiele, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child/ Optional Protocol The Involvement of Children in Armed Conflicts*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2006, pg. 3

¹⁴⁰ Άρθρο 1, Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμειξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη (2000)

¹⁴¹ <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/595?OpenDocument>

θα πρέπει ούτε να επιστρατεύουν τα παιδιά της ίδιας ηλικίας στις ένοπλες δυνάμεις τους. Η διάταξη αυτή είναι από μόνη της θετική, αλλά πολύ αποδυναμωμένη λόγω της ακόλουθης διάταξης, η οποία επιτρέπει την εθελοντική στράτευση σε ηλικίες κάτω των 18 ετών παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα για καταστρατήγηση των ορίων ηλικίας που τέθηκαν για τις στρατολογήσεις. Υπάρχει η ελπίδα ότι η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού θα αντισταθμίσει τις αδυναμίες του κειμένου από μια αυστηρή ερμηνεία, μεταξύ άλλων δίνοντας έμφαση στο ότι όλες οι σχετικές διατάξεις της Σύμβασης θα πρέπει να εφαρμόζονται ταυτόχρονα.¹⁴²

Ως προς τις εσωτερικές ένοπλες συρράξεις, έχει ιδιαίτερη σημασία η διάταξη του άρθρου 4 του Πρωτοκόλλου το οποίο αναφέρεται στις υποχρεώσεις που θα πρέπει να τηρούν οι ένοπλες ομάδες. Η διάταξη δεν είναι αποκλειστικά εφαρμόσιμη για τις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, αλλά είναι γεγονός ότι κατά κύριο λόγο οι ένοπλες ομάδες αποτελούν το ένα τουλάχιστον μέρος των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, οι ένοπλες ομάδες δε θα πρέπει σε καμία περίπτωση να στρατολογούν ή να χρησιμοποιούν σε εχθροπραξίες τα παιδιά που είναι κάτω των δεκαοκτώ ετών. Η υποχρέωση αυτή δεσμεύει και το αντίστοιχο κράτος μέρος, το οποίο θα πρέπει να λειτουργεί ‘‘αρνητικά’’ απέναντι σε αυτή τη δραστηριότητα των ενόπλων ομάδων. Αυτή η αρνητική αντίδραση ανταποκρίνεται σε πιθανά μέτρα ποινικοποίησης των πράξεων αυτών με βάση το εσωτερικό ποινικό δίκαιο του εκάστοτε κράτους-μέρους.¹⁴³ Το άρθρο αυτό καλύπτει και την υποχρεωτική και την εθελοντική στρατολόγηση. Επιπλέον η δέσμευση αυτή αφορά όλες τις ένοπλες ομάδες, είτε συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες, είτε όχι.¹⁴⁴

III) Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (1998)

Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αναλαμβάνει την ενίσχυση της προστασίας των παιδιών μέσα από την ποινικοποίηση των πράξεων που προσβάλλουν τα δικαιώματά τους. Συγκεκριμένα, όταν πρόκειται για εσωτερικές ένοπλες συρράξεις, σύμφωνα με το άρθρο 8(2)(e)(vii) απαγορεύεται η στρατολόγηση

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ ICRC, *Legal Protection of Children in Armed Conflict*, Advisory Service on IHL, Διαθέσιμο σε <https://www.icrc.org/en/document/legal-protection-children-armed-conflict-factsheet>

¹⁴⁴ Tiny Vandewiele, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child/ Optional Protocol The Involvement of Children in Armed Conflicts*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2006, pg. 40

των παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών σε εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες ή χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή σε εχθροπραξίες. Η πραγμάτωση των παραπάνω στοιχείων ανταποκρίνεται σε έγκλημα πολέμου, στο πλαίσιο εσωτερικής ένοπλης σύρραξης και διώκεται ποινικά.

4.2.2. Αρχές Παρισιού (2007)

Υπόβαθρο των αρχών αυτών αποτελούν οι αρχές Cape Town, οι οποίες υιοθετήθηκαν το 1997 από τη UNICEF σε συνεργασία με την Προπαρασκευαστική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού, και σκοπό είχαν την πρόληψη της στρατολόγησης των παιδιών και την προστασία τους, προτείνοντας μέτρα που θα μπορούσαν να λάβουν τα κράτη προκειμένου να πατάξουν αυτό το φαινόμενο. Μετά την υιοθέτηση και των αντίστοιχων ρυθμίσεων του Καταστατικού του ΔΠΔ, κρίθηκε πως ήταν απαραίτητη μία ανανέωση αυτών των αρχών, οι οποίες θα έπρεπε να ανταποκρίνονται στις νέες εξελίξεις και γεγονότα. Έτσι το 2006, υιοθετήθηκαν ύστερα από πολλή επεξεργασία ανάμεσα στα κράτη δύο κείμενα: «οι Δεσμεύσεις του Παρισιού για την προστασία των παιδιών που στρατολογούνται παράνομα ή χρησιμοποιούνται από τις ένοπλες δυνάμεις ή ένοπλες ομάδες (The Paris Commitments)» και «οι Αρχές και Κατευθύνσεις για τα παιδιά που εμπλέκονται με τις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες (The Paris Principles)». ¹⁴⁵ Τελικά το 2007 υιοθετήθηκαν οι Αρχές του Παρισιού.

Σύμφωνα με αυτές οι βασικοί παράγοντες που είναι υπεύθυνοι για την προστασία των παιδιών από τις ένοπλες συγκρούσεις είναι οι κρατικοί παράγοντες και οι οργανωμένες ένοπλες δυνάμεις που δρουν στην επικράτεια ενός κράτους. Οι αρχές όπως προβλέπονται είναι γενικές και κάποιες άλλες είναι ειδικές.

Στις γενικές αρχές εντάσσονται τα εξής:

- Η αρχή της μη διάκρισης, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται αδιακρίτως, ανεξάρτητα από το φύλο, την εθνικότητα κλπ.
- Η αρχή της προστασίας του συμφέροντος των παιδιών, η οποία περιλαμβάνει την άμεση προτεραιότητα όσων ρυθμίσεων συμφέρουν τα παιδιά. Έτσι η απελευθέρωσή

¹⁴⁵ The Principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups, 2007

τους από τις ένοπλες ομάδες και η μη στρατολόγηση αποτελούν άμεση προτεραιότητα για τα παιδιά.

- Η μη παροχή αμνηστίας σε όσους διαπράττουν εγκλήματα στρατολόγησης κατά των παιδιών

-Το δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη

Στις επιχειρησιακές αρχές περιλαμβάνονται οι προβλέψεις για τον τρόπο επανένταξης των παιδιών που έχουν πληγεί από τις ένοπλες συρράξεις στην καθημερινότητα τους και διέπουν τη φύση των προγραμμάτων που θα αναλαμβάνονται για την προστασία των παιδιών:

-Αρχή της διαφάνειας, σύμφωνα με την οποία οι δρώντες που αναλαμβάνουν την αποκατάσταση και την προστασία των παιδιών, θα πρέπει να λειτουργούν σύμφωνα με τις προβλεπόμενες διατάξεις των συμβάσεων για τα δικαιώματα του παιδιού.

-Αρχή Εξειδίκευσης, σύμφωνα με την οποία τα προγράμματα θα πρέπει να είναι εξειδικευμένα στις ανάγκες των παιδιών

-Αρχή αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων, σύμφωνα με την οποία τα προγράμματα θα πρέπει να στηρίζουν την τοπική και εθνική κοινότητα να γίνεται αποτελεσματική στο να προλαμβάνει εγκλήματα στρατολόγησης των παιδιών.

-Χρηματοδότηση της προσπάθειας πρόληψης παράνομων στρατολογήσεων παιδιών.

4.2.3 Ειδικός Αντιπρόσωπος Γενικού Γραμματέα για τα παιδιά και τις ένοπλες συρράξεις

Ο Ειδικός αυτός Αντιπρόσωπος λειτουργεί ως σύμβουλος των ΗΕ για την προστασία των παιδιών που τυγχάνουν θύματα των ενόπλων συρράξεων. Κύριος ρόλος του είναι η ενδυνάμωση της προστασίας αυτών των παιδιών, η προώθηση συλλογής πληροφοριών για την κατάσταση των παιδιών στο σύνολο και η δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών με σκοπό τη συνεργασία των κρατών προς ενδυνάμωση αυτής της προστασίας. Ετοιμάζει κάθε χρόνο αναφορά προς τη ΓΣ και το Συμβούλιο Δικαιωμάτων του παιδιού και προσπαθεί να ευαισθητοποιεί τα πολιτικά όργανα όπως

το Συμβούλιο Ασφαλείας και γενικότερα τα κράτη, να προβαίνουν στη λήψη μέτρων για την προστασία των παιδιών.¹⁴⁶

4.3 Οι γυναίκες ως προστατευόμενα πρόσωπα

Οι γυναίκες δικαίως αποτελούν μία ιδιαίτερη προστατευόμενη ομάδα. Οι ίδιες βιώνουν τον πόλεμο με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, είτε συμμετέχοντας στις εχθροπραξίες ως μαχητές, είτε με το να γίνονται στόχοι ως μέρος του άμαχου πληθυσμού είτε απλά και μόνο επειδή είναι γυναίκες.¹⁴⁷ Στις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, υπό το φως του ΔΑΔ, οι γυναίκες ως εντασσόμενες στις ευάλωτες ομάδες του άμαχου πληθυσμού, προστατεύονται τόσο από το γενικό καθεστώς προστασίας που αφορά την προστασία του άμαχου πληθυσμού, όσο και από το ειδικό καθεστώς προστασίας που αναφέρεται στις γυναίκες ειδικότερα. Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο παρέχει, δηλαδή, στις γυναίκες γενική προστασία ως πολίτες, και προβλέπει ότι οι γυναίκες που είναι μέλη των ενόπλων δυνάμεων πρέπει σε όλες τις περιπτώσεις, να επωφελούνται από τη αντιμετώπιση εξίσου ευνοϊκή με εκείνη που παρέχεται στους άνδρες.

Ωστόσο, το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΕ και η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των ΗΕ δεν διαχωρίζουν μεταξύ διεθνών ή μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, ως προς την προστασία των γυναικών στο πεδίο των ενόπλων συγκρούσεων. Για παράδειγμα, το ΣΑ έχει καλέσει τα κράτη να σεβαστούν τις ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών σε συγκεκριμένες ένοπλες συρράξεις, όπως στο Αφγανιστάν. Επίσης, σε σχετικό ψήφισμα που αφορά την προστασία των πολιτών στις ένοπλες συρράξεις, το ΣΑ εξέφρασε τη μεγάλη ανάγκη προστασίας που υπάρχει για τις γυναίκες λόγω των ιδιαίτερων επιπτώσεων που έχει ο πόλεμος σε αυτές.¹⁴⁸

¹⁴⁶ <https://childrenandarmedconflict.un.org/mandate/our-work/>

¹⁴⁷ <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/field-newsletter/2013/india-e-newsletter/legal-opinion-05-2013.htm>

¹⁴⁸ UN Security Council, Res. 1296/2000

4.3.1 Ειδική προστασία και για τις γυναίκες

Στο ΠΠ ΙΙ (1977) παρέχονται οι διατάξεις ειδικής προστασίας απέναντι στις γυναίκες. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2(α) του Πρωτοκόλλου, οι γυναίκες ως κρατούμενες θα χαιρούν ιδιαίτερης προστασίας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο αυτό οι γυναίκες θα πρέπει να κρατούνται σε ξεχωριστά καταλύματα από αυτά των ανδρών, υπό την άμεση επίβλεψη άλλων γυναικών. Μοναδική εξαίρεση στον κανόνα αποτελεί η τυχόν συνύπαρξη οικογενειών. Το μέτρο αυτό είναι πολύ σημαντικό διότι είναι άμεσα συνυφασμένο με την απαγόρευση των προσβολών κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας, της ταπεινωτικής ή μειωτικής μεταχείρισης, που περιλαμβάνει και το βιασμό, την εξαναγκαστική πορνεία και κάθε μορφή άσεμνης επίθεσης.¹⁴⁹ Στην περίπτωση που δεν είναι δυνατόν να δοθούν ξεχωριστά καταλύματα, θα πρέπει έστω να διατίθενται ξεχωριστοί χώροι υγιεινής και ανάπαυσης.¹⁵⁰

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 4 του ίδιου Πρωτοκόλλου δεν επιτρέπεται η εκτέλεση θανατικής ποινής απέναντι σε έγκυες γυναίκες ή μητέρες με μικρά τέκνα.

Κατόπιν της εκτενούς αναφοράς στην προστασία των παιδιών και γυναικών ως προστατευόμενα πρόσωπα, θα αναζητηθεί και το καθεστώς προστασίας αυτών των προσώπων μέσα από τη νομολογία του ΔΠΔ για το Κογκό και την CAR, όπου τα κύρια θύματα που αποτέλεσαν και αντικείμενο αναλύσεων ήταν τα ίδια. Με βασικό άξονα ενδιαφέροντος αυτά, η νομολογία προχώρησε σε μία νέα εξέλιξη της προστασίας τους, και στα πλαίσια πάντα των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων.

¹⁴⁹ Άρθρο 4 του ΠΠ ΙΙ (1977)

¹⁵⁰ J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II)*, 8 June 1977, par. 4584

ΜΕΡΟΣ Β: Οι προκλήσεις της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης απέναντι στα ζητήματα προστασίας των ατόμων στις εμφύλιες συρράξεις υπό το πρίσμα των περιπτώσεων του Κονγκό και της CAR

1. Οι ένοπλες συρράξεις στο Κονγκό και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία

1.1 Η κατάσταση στο Κονγκό (DRC)/ Σύρραξη ανάμεσα σε Lendu και Hema

Το Κονγκό έχει μακρά ιστορία συρράξεων τουλάχιστον από το 1994 και έπειτα.¹⁵¹ Στην παρούσα εργασία το ενδιαφέρον εστιάζεται χρονικά στην περίοδο από το Σεπτέμβριο 2002 έως τον Αύγουστο 2003 και τοπικά στην ανατολική περιοχή του, στο Ituri (και το Bogoro), το οποίο συνορεύει ανατολικά με την Ουγκάντα και βόρεια με το Σουδάν. Πρόκειται για μία περιοχή με πληθυσμό 5.5 εκατομμύρια κατοίκους, η οποία περιλαμβάνει τουλάχιστον 18 διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, εκ των οποίων οι μεγαλύτερες είναι αυτές των Lendu, Hema και Ngiti.¹⁵² Το Ituri, όντας μία περιοχή πλούσια σε χρυσό, πετρέλαιο, ξυλεία και διαμάντια αποτελεί πεδίο δημιουργίας διενέξεων με σκοπό την απόκτηση του ελέγχου πάνω σε αυτές τις πηγές. Το καλοκαίρι του 1999 ξεκίνησαν οι πρώτες διαμάχες για την κατανομή της περιοχής και το δεύτερο μισό του 2002, ξεκίνησε μία νέα σειρά εχθροπραξιών ακόμα πιο έντονη, με κυριότερους πρωταγωνιστές τους αντιτιθέμενους μεταξύ τους Lendu, Hema και Ngiti, στη σύρραξη.

Η σύρραξη οφείλεται κατά κύριο λόγο σε οικονομικά αίτια και ξεκίνησε με την εμπλοκή των μελών της UPDF (Ugandan People's Defence Force) , υπέρ των μελών της ομάδας RCD που προσπαθούσαν να καθαιρέσουν τον Πρόεδρο Kabila, και τα οποία δημιούργησαν βάση στη περιοχή Bunia. Ταυτόχρονα, ο αποικιακός βέλγικος νόμος ήταν τέτοιος που τόνιζε τη φυλετική διαφορετικότητα των Lendu και Hema,

¹⁵¹ <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/crisis-in-drc>

¹⁵² UN Security Council/ Special report on the events in Ituri, January 2002-December 2003, United Nations Document S/2004/573 (16 July 2004) at DRC-OTP-00129-267 at 278, para. 24

ευνοώντας τους τελευταίους, οι οποίοι ακόμα και μετά την κήρυξη ανεξαρτησίας του Κονγκό εξακολουθούσαν να αποτελούν την προνομιούχα ομάδα. Οι Hema όλο το διάστημα, έπειτα, προσπαθούσαν με κάθε βίαιο τρόπο να εκτοπίσουν τους Lendu από την περιοχή, γεγονός που οδήγησε σε ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των δύο προαναφερθέντων κοινοτήτων, στην περιοχή Ituri. Παράλληλα οι Hema είχαν την υποστήριξη των μελών της UPDF, τα οποία πολλές φορές ήταν υπεύθυνα για επιθέσεις στα χωριά των Lendu. Από τη πλευρά τους οι Lendu προέβησαν στη δημιουργία στρατιωτικών αμυντικών δυνάμεων και με την υποστήριξη στρατιωτικών από την Ουγκάντα, τη σχηματιζόμενη κυβέρνηση του Κονγκό και άλλες επαναστατικές ομάδες.

Το Σεπτέμβριο του 2000 ιδρύθηκε απέναντι σε αυτή τη κατάσταση η UPC (Union des patriots congolais)/ FPLC (Forces patriotiques pour la liberation du Congo) Το 2000, επίσης, επαναστάτησαν πολλά μέλη της RCD, ανάμεσα στα οποία ήταν και ο Bosco Ntaganda, Tchalignonza, Kasangaki και Bagonza και τα οποία εκπαιδεύτηκαν στην Ουγκάντα. Το 2001 αναδύθηκαν νέες ομάδες οι οποίες είχαν σχέση με το Κονγκό, τη Ρουάντα και την Ουγκάντα, ενώ το 2002 ο Lubanga ανέλαβε το καθήκον του Υπουργού Άμυνας της RCD. Τον Απρίλιο του 2002, ο Πρόεδρος της RCD προσπάθησε να φτιάξει ένα κοινό στρατό των Lendu- Hema, γεγονός που οδήγησε πολλά μέλη να αποσυρθούν και συνεργαστούν με την UPC. Τον Αύγουστο του ίδιου έτους, ξεκίνησαν οι εχθροπραξίες.

1.1.1 Χαρακτηρισμός της σύρραξης από το 2002-2003

Προκειμένου να εξεταστεί η σημασία των προστατευόμενων προσώπων, όπως προκύπτει από τη νομολογία του ΔΠΔ είναι απαραίτητο να ερευνηθεί το είδος της σύρραξης που υφίστατο την περίοδο από τον Αύγουστο 2002- Σεπτέμβριο 2003, για το οποίο προέκυψε διχογνωμία στο ΔΠΔ. Μετά την επιβεβαίωση ύπαρξης ένοπλης σύρραξης. Το Τμήμα Προδικασίας (Pre Trial Chamber I) διαφώνησε με την άποψη του Εισαγγελέα¹⁵³ ότι επρόκειτο για μία σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα. Ο Εισαγγελέας στηριζόμενος σε αποφάσεις των προδικαστικών και δικαστικών τμημάτων του ΔΠΔΓ, θεώρησε πως διεθνής σύρραξη υπάρχει όταν μάχονται δύο

¹⁵³ Ibid παραπ. Par. 9

κράτη μεταξύ τους. Ενώ μη διεθνής σύρραξη υπάρχει όταν η ένταση έχει φτάσει σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο και οι ένοπλες ομάδες έχουν τέτοιο βαθμό οργάνωσης ώστε μπορούν να διεξάγουν στρατιωτικές επιχειρήσεις.¹⁵⁴ Αντίθετα στο προδικαστικό στάδιο είχε την άποψη ότι λόγω της ανάμειξης της Ουγκάντα, η σύρραξη είχε χαρακτήρα διεθνή, μέχρι και τη στιγμή που αποσύρθηκε, δηλαδή τον Ιούνιο του 2003.¹⁵⁵ Για τον Εισαγγελέα το κλειδί για την ανεύρεση της φύσης της σύρραξης είναι το μέρος με το οποίο συμπολεμάει η εκάστοτε ομάδα(δηλαδή με ποιο μέρος ήταν η ένοπλη ομάδα του Lubanga). Το ΔΠΔ προσπάθησε να εξετάσει τη φύση της σύρραξης χωρίζοντας χρονικά δύο μέρη, δηλαδή από 2 Ιουλίου 2002- 2 Ιουνίου 2003 και από 2 Ιουνίου 2002- 2 Δεκεμβρίου 2003. Το ΔΠΔ λαμβάνοντας υπόψη ότι ούτε στα στοιχεία του εγκλήματος¹⁵⁶, ούτε και στις Συμβάσεις της Γενεύης ή τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα περιλαμβάνεται μία ακριβής οριοθέτηση, αναζήτησε το συμπέρασμα στην προγενέστερη νομολογία του ΔΠΔΓ και έλαβε υπόψη τα επιχειρήματα του Προδικαστικού τμήματος. Συμφώνησε με την άποψη ότι στα στοιχεία του εγκλήματος, για την ύπαρξη μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης, αρκεί η ομάδα να είναι οργανωμένη, χωρίς απαραίτητα να ασκούν τέτοιο έλεγχο σε μία περιοχή, ώστε να μπορούν να διεξάγουν στρατιωτικές επιχειρήσεις. Το ΔΠΔ κατέληξε, τελικώς στα εξής συμπεράσματα: η σύρραξη στην οποία μετείχε η UPC, δεν αφορούσε μία διαφορά ανάμεσα σε δύο κράτη, αλλά επρόκειτο για βία ανάμεσα σε διαφορετικές ένοπλες ομάδες, χωρίς την πραγματική άσκηση ελέγχου από τη Ρουάντα ή την Ουγκάντα. Ακόμα και στην περίπτωση που υποθετικά μπορεί να υπήρξε διεθνής σύρραξη ανάμεσα στην Ουγκάντα και στο Κονγκό, αυτό δεν επηρεάζει τη φύση της σύρραξης που υπήρξε ανάμεσα στα ένοπλα επαναστατικά τμήματα. Το ΔΠΔ κατέληξε ότι από τον Σεπτέμβριο 2002 μέχρι και τον Αύγουστο 2003, η σύρραξη ήταν μη διεθνούς χαρακτήρα.

¹⁵⁴ Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-T (trial judgment)

¹⁵⁵ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Decision on the confirmation of charges, Pre-Trial Chamber I, 14 May 2007, ICC-01/04-01/06-803

¹⁵⁶ Elements of Crimes, Article 8(2)(b)(xxvi) and Article 8(2)(e)(vii), para. 4.

1.1.2 Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την κατάσταση στο Κονγκό

I. Υπόθεση Εισαγγελέως κατά Thomas Lubanga Dyilo

Το 2003 ο Εισαγγελέας του ΔΠΔ Luis Moreno Ocampo ανακοίνωσε ότι επέλεξε την κατάσταση στο Ituri ως πιο επείγουσα για έρευνα, αλλά και τον επόμενο χρόνο ο Πρόεδρος Kabila ανέφερε την κατάσταση της χώρας του στο ΔΠΔ¹⁵⁷, για όλα τα εγκλήματα που συνέβησαν από τον Ιούλιο 2002.¹⁵⁸

Ποιος ήταν ο Lubanga...

Ο Thomas Lubanga γεννήθηκε το 1960, είναι υπήκοος της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό (ΛΔΚ) και ανήκει στην εθνικότητα των Hema. Υπήρξε Πρόεδρος της UPC (Union des patriots congolais) και διοικητής της στρατιωτικής πτέρυγας της, γνωστή ως FPLC (Forces patriotiques pour la liberation du Congo). Πιο συγκεκριμένα, η πορεία που ακολούθησε ξεκίνησε το 2000 με την εκλογή του ως Μέλος στη Συνέλευση στο Ituri, και στη συνέχεια, εξελέγη ως Εθνικός Γραμματέας της FLC (Front de Libération du Congo). Αργότερα ανεδείχθη ως Υπουργός Άμυνας της RCD-K/ML (Rassemblement Congolais pour la Démocratie - Kisangani / Mouvement de Libération). Το 2000, ίδρυσε μαζί με άλλους Hema την UPC, ως ένα πολιτικό-στρατιωτικό κίνημα και στο τέλος του 2002 ίδρυσαν την FPLC, ως στρατιωτικό τμήμα της UPC.¹⁵⁹

Ο Lubanga εκτός από την ιδιότητά του ως ιδρυτής της UPC, ασκούσε μεγάλη επιρροή στην διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων από τη UPC και FPLC, τις οποίες ο ίδιος οργάνωνε δίνοντας εντολές και οδηγίες στους ανώτερους διοικητές των μονάδων, επέβλεπε από τη μόνιμη βάση του και ήταν πλήρως πληροφορημένος για τη γενικότερη κατάσταση. Οι επιχειρήσεις αυτές είχαν ως σκοπό την εξολόθρευση όσων δεν ανήκαν στους Hema και κυρίως τους Lendu, συμπεριλαμβανομένης της δικής τους ένοπλης οργανωμένης ομάδας (FNI). Οι εχθροπραξίες, όμως, δεν περιορίζονταν

¹⁵⁷ Το Κονγκό προσχώρησε στο Καταστατικό του ΔΠΔ, τον Απρίλιο 2002, όπου και με βάση το άρθρο 14 του Καταστατικού, ο Πρόεδρος Kabila ανέφερε την κατάσταση στον Εισαγγελέα προκειμένου να την ερευνήσει.

¹⁵⁸ An.Novak, *The International Criminal Court, An Introduction*, Springer International Publishing, 2015.

¹⁵⁹ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Document Containing the Charges, Article 61(3) (a), The Office of the Prosecutor, 28 August 2006, ICC-01/04-01/06-356-Anx2.

μόνο κατά των στρατιωτικών, αλλά και κατά του άμαχου πληθυσμού. Ανάμεσα στα μέλη των ενόπλων ομάδων βρίσκονταν πολλά παιδιά, πολλά από αυτά ήταν κάτω των δεκαπέντε ετών. Ο Εισαγγελέας, τον Ιούνιο 2004, ξεκίνησε την έρευνα της κατάστασης και εξέδωσε ένταλμα σύλληψης για τον Thomas Lubanga, ο οποίος συνελήφθη το 2005 στο Βέλγιο, με τις κατηγορίες για το έγκλημα πολέμου της στρατολόγησης και χρήσης για τη διεξαγωγή εχθροπραξιών, παιδιών κάτω των δεκαπέντε ετών.¹⁶⁰

Η υπόθεση έφθασε στο ΔΠΔ και ο Thomas Lubanga καταδικάστηκε¹⁶¹ ομόφωνα¹⁶² ως συναυτουργός για τα εγκλήματα πολέμου της στρατολόγησης στην FPLC παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών και για χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες, στα πλαίσια μη διεθνούς χαρακτήρα ένοπλης σύρραξης, για το χρονικό διάστημα από 1 Σεπτεμβρίου 2002 μέχρι 13 Αυγούστου 2003.¹⁶³

II. Υπόθεση Εισαγγελέως κατά Germain Katanga

Ο Germain Katanga γνωστός και ως Simba ή λιοντάρι, γεννήθηκε στις 28 Απριλίου, 1978 στη Μαμπάσα, στην περιοχή Ιτούρι, και ανήκει στην εθνότητα των Ngiti (η οποία αποτελείται από Lendu). Ο ίδιος υπήρξε στρατιωτικός ηγέτης στην FRPI (Force de Résistance Patriotique en Ituri). Το 2004 διορίστηκε από τον Πρόεδρο του Κονγκό Kabila ως Στρατηγός της ένοπλης ομάδας FARDC (Forces Armées de la République Démocratique du Congo), ένα αξίωμα το οποίο διατήρησε μέχρι και τη σύλληψή του το 2005.¹⁶⁴

Η πρώτη από τις δύο ομάδες, FRPI, αποτελούταν από μαχητές Lendu οι οποίοι μάχονταν κατά της εθνικότητας Hema (των οποίων οι ένοπλες ομάδες ήταν οι UPC και FPLC). Αποκορύφωμα των θηριωδιών που συνέβαιναν καθ' όλη τη διάρκεια από το 2002 και έπειτα, αποτέλεσε η επίθεση στο Bogoro, ένα χωριό στην περιοχή Ituri, η

¹⁶⁰ Ibid, par 87

¹⁶¹ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842

¹⁶² Οι δικαστές Adrian Fulford, Elizabeth Odio Benito εξέφρασαν ξεχωριστά μειωηφούσας γνώμες πάνω σε ορισμένα ζητήματα.

¹⁶³ Άρθρο 8(e) (vii)

¹⁶⁴ *The Prosecutor v. German Katanga*, Urgent Warrant of Arrest, , Pre-Trial Chamber I, 2 July 2007, ICC-01/04-01/07

οποία έγινε στις 24 Φεβρουαρίου 2003. Στην επίθεση αυτή θανατώθηκαν τουλάχιστον διακόσιοι άμαχοι πολίτες, ενώ πολλοί φυλακίστηκαν ή έγιναν θύματα σεξουαλικής βίας και δουλείας.

Ο Germain Katanga βρέθηκε στο ΔΠΔ ως υπεύθυνος για τα εγκλήματα που συνέβησαν σε στην επίθεση στο Bogoro. Στις 26 Σεπτεμβρίου 2008, κρίθηκε ένοχος από το Δικαστήριο για τα εξής εγκλήματα πολέμου: Ανθρωποκτονία με πρόθεση¹⁶⁵, επιθέσεις με πρόθεση κατά του αμάχου πληθυσμού ή εναντίον ατόμων που δε λαμβάνουν άμεσα μέρος στις εχθροπραξίες,¹⁶⁶ καταστροφή και κατάσχεση εχθρικής περιουσίας,¹⁶⁷ λεηλασία,¹⁶⁸ στρατολόγηση παιδιών κάτω των δεκαπέντε ετών και χρησιμοποίησή τους για συμμετοχή στις εχθροπραξίες,¹⁶⁹ σεξουαλική βία και βιασμός.¹⁷⁰ Επίσης κρίθηκε ένοχος για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας: Δολοφονία, βιασμό και σεξουαλική δουλεία.¹⁷¹ Ο Katanga, σύμφωνα με την Εισαγγελία διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εκπλήρωση ενός σχεδίου που περιελάμβανε τα παραπάνω εγκλήματα. Συνέβαλε στην η διάπραξη των εγκλημάτων από την ένοπλη ομάδα των Ngiti, βοηθώντας τα μέλη της να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν την επιχείρηση εναντίον του Bogoro. Ο ίδιος ενήργησε εν γνώσει του εγκληματικού κοινού σχεδίου κατά των Hema. Τα εγκλήματα της δολοφονίας, επιθέσεων κατά αμάχων, καταστροφές περιουσιών και λεηλασία ήταν μέρος του κοινού σχεδίου. Ήταν το ενδιάμεσο πρόσωπο για την παροχή όπλων και πυρομαχικών, και γενικότερα συνέβαλε στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της επίθεσης.

Τελικώς το ΔΠΔ έκρινε τον Katanga ένοχο για το έγκλημα της δολοφονίας ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Επίσης, κρίθηκε ένοχος για εγκλήματα πολέμου στα πλαίσια μη διεθνούς χαρακτήρα ένοπλης σύρραξης, τα οποία συνίστατο σε δολοφονία, επιθέσεις κατά αμάχου πληθυσμού και ατόμων ατομικά που δε λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες, καταστροφή της εχθρικής περιουσίας και

¹⁶⁵ 8(2)(a)(i), Καταστατικό ΔΠΔ

¹⁶⁶ Ibid., 8(2)(b)(i)

¹⁶⁷ Ibid., 8(2)(b)(xiii)

¹⁶⁸ Ibid., 8(2)(b)(xvi)

¹⁶⁹ Ibid., 8(2)(b)(xxvi)

¹⁷⁰ Ibid., 8(2)(b)(xxii)

¹⁷¹ Ibid., 7(1)(a), 7(1)(g)

ληλασία.¹⁷² Ωστόσο αθωώθηκε για τα εγκλήματα του βιασμού και της σεξουαλικής βίας, τόσο ως εγκλήματα πολέμου όσο και κατά της ανθρωπότητας, αλλά και από το έγκλημα της στρατολόγησης παιδιών κάτω των δεκαπέντε ετών και χρησιμοποίησής τους στις εχθροπραξίες.¹⁷³

III. Υπόθεση Εισαγγελέως κατά Bosco Ntaganda

Ο Bosco Ntaganda είναι στρατιωτικός επικεφαλής της CNDP (Congress for the Defense of the People) , μια ένοπλη στρατιωτική ομάδα που λειτουργεί στην επαρχία North Kivu της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό (ΛΔΚ). Υπήρξε επίσης, πρώην μέλος του Πατριωτικού Στρατού της Ρουάντα και πρώην Υπαρχηγός του Γενικού Επιτελείου των Πατριωτικών Δυνάμεων για την Απελευθέρωση του Κονγκό (FPLC).

Ο ίδιος ερευνάται για τυχόν ευθύνη που υπέχει απέναντι στα εγκλήματα που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια μίας επίθεσης από τον Αύγουστο 2002 μέχρι το Μάιο 2003, στο Ituri Province. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η επιθέσεις έλαβαν μέρος στα πλαίσια σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα ανάμεσα στην UPC/FPLC και άλλες ένοπλες οργανωμένες ομάδες τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και στην ίδια περιοχή.¹⁷⁴ Συγκεκριμένα, ο Bosco Ntaganda χρεώνεται διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια δύο συγκεκριμένων επιθέσεων, εκτός από τα εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν από τη UPC / FPLC καθ' όλη τη διάρκεια επιθέσεων που συνέβησαν σε περιοχές μέσα ή γύρω από το Banyali-Kilo μεταξύ 20 Νοεμβρίου και 6 Δεκεμβρίου 2002 και στο Walendu-Djatsi από 12 μέχρι και 27 Φεβρουάριου 2003. Το τελευταίο ένταλμα σύλληψης εκδόθηκε την 22 Μάρτιο 2013, αλλά παραδόθηκε ο ίδιος την 26 Μαρτίου 2013.

Στο πλαίσιο της ευρείας και συστηματικής επίθεσης κατά του άμαχου πληθυσμού που δεν ανήκει είναι Hema και στο πλαίσιο της μη διεθνούς ένοπλης σύγκρουσης, τα εγκλήματα με τα οποία κατηγορείται ο Ntaganda είναι πολέμου καθώς και εγκλήματα

¹⁷² Ibid., 8(2)(c)(i), 8(2)(e)(i), 8(2)(e)(xii), 8(2)(e)(v)

¹⁷³ *The Prosecutor v. German Katanga*, Judgment pursuant to article 74 of the Statute, Trial Chamber II, 7 March 2014, ICC-01/04-01/07-3436-tENG

¹⁷⁴ *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Bosco Ntaganda, Pre-Trial Chamber II, 09 June 2014, ICC-01/04-02/06-309, par. 31

κατά της ανθρωπότητας. Πιο αναλυτικά, κατηγορείται για δολοφονία και απόπειρα δολοφονίας, επιθέσεις κατά αμάχων, βιασμό, σεξουαλική δουλεία των αμάχων, λεηλασίες, εκτοπισμό αμάχων, επιθέσεις σε προστατευόμενα αντικείμενα, καταστροφή εχθρικών περιουσιών, κατάταξη και στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών και χρήση τους ώστε να συμμετέχουν ενεργά σε εχθροπραξίες, ως εγκλήματα πολέμου. Επιπλέον κατηγορείται για τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που συνίστανται στη δολοφονία και απόπειρα δολοφονίας, βιασμό, σεξουαλική δουλεία, διώξεις, βίαιη μετακίνηση πληθυσμού.¹⁷⁵

1.2 Η Κατάσταση στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (CAR)

Η CAR από το 1960 ταλανίζεται από πολιτικές συγκρούσεις που οδηγούν σε εμφύλιους πολέμους. Τα έτη 2002-2003¹⁷⁶ ξέσπασε ένας από τους μεγαλύτερους εμφύλιους πολέμους ανάμεσα στον πρώην Πρόεδρο Ange Félix Patasse, ο οποίος ανέλαβε την εξουσία μετά από τις εκλογές του 1993 και στον Στρατηγό Francois Bozize. Ο Patasse κατά τη δεκαετή άσκηση της εξουσίας του αντιμετώπισε διάφορα πραξικοπήματα τα οποία, όμως, είχαν δημιουργήσει ένα βαθύ διχασμό στο κράτος. Ένα από αυτά τα πραξικοπήματα είχε διοργανώσει ο Bozize, ο οποίος απέτυχε και εξορίστηκε το στο Τσαντ, το 2001. Ωστόσο, το 2002, επέστρεψε μαζί με μία νέα ένοπλη στρατιωτική ομάδα και απειλούσε για επίθεση στο Bangui. Ο αποδυναμωμένος Patasse απέκτησε τότε την υποστήριξη του της εκ Κονγκό προερχόμενης ένοπλης ομάδας υπό τον Jean-Pierre Bemba, την MLC (Mouvement de libération du Congo) και η οποία μέχρι τότε δρούσε σε γειτονικές περιοχές της CAR που συνορεύονταν με το Κονγκό. Η σύρραξη που ξεκίνησε από την 26 Οκτωβρίου 2002 μέχρι τη 15 Μαρτίου 2003 ήταν μία ένοπλη σύρραξη ανάμεσα στις κυβερνητικές αρχές της CAR, οι οποίες υποστηρίζονταν από την MLC και από την άλλη πλευρά στα αντάρτικα οργανωμένα ένοπλα τμήματα του Bozize λοιπόν ανάμεσα στην κυβέρνηση της CAR.

¹⁷⁵ Ibid., par. 35-75

¹⁷⁶ <https://www.hrw.org/reports/2007/car0907/4.htm>

Οι στρατιώτες της MLC εξαπέλυσαν μία ευρεία επίθεση εναντίον του αστικού πληθυσμού της CAR. Οι στρατιώτες διέπραξαν στο Bangui και γύρω από αυτό πολλές βίαιες πράξεις όπως λεηλασίες, δολοφονίες, βιασμούς. Οι πράξεις αυτές συνόδευαν την Επιχείρηση CAR 2002-2003, κατά σε οποία όποια περιοχή εγκατέλειπε ο Bozize, περνούσαν οι στρατιώτες της MLC και έψαχναν από σπίτι σε σπίτι για τυχόν αντάρτες, ταυτόχρονα βιάζοντας, λεηλατώντας και σκοτώνοντας όποιον αντιστεκόταν.

1.2.1 Υπόθεση Εισαγγελέως v. Jean-Pierre Bemba

Η έρευνα της κατάστασης στην CAR ξεκίνησε ύστερα από αναφορά της κυβέρνησης της CAR στον Εισαγγελέα, για τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά την 1^η Ιουλίου 2002.¹⁷⁷ Η έρευνα ξεκίνησε το 2007 και το Μάιο 2008 ο Bemba συνελήφθη και παραδόθηκε στο ΔΠΔ, με κατηγορίες για εγκλήματα πολέμου (δολοφονία, βιασμός, λεηλασία) και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (δολοφονία, βιασμός).¹⁷⁸ Οι κατηγορίες βασίζονταν στο ότι ο Bemba φερόταν ως υπεύθυνος των εγκλημάτων επειδή ως διοικητής της MLC γνώριζε για τα εγκλήματα που διαπράττονταν και δεν έκανε κάτι για να το αποτρέψει, ούτε και έδωσε σχετικές οδηγίες.

Ως προς τον Bemba, υπήρξε υπήκοος της Δημοκρατίας του Κονγκό και γεννήθηκε στο Ituri στις 26 Νοεμβρίου 1962. Ο ίδιος ήταν ιδρυτής και Πρόεδρος της MLC και Αρχηγός Διοικητής της ALC. Ήταν υπεύθυνος για τη λειτουργία της MLC και αποτελούσε την υπεύθυνη πηγή των εσόδων της και εκπλήρωσης των σκοπών της μέσα από τη δική του συμμετοχή και υποστήριξη. Όλες οι αποφάσεις λαμβάνονταν μετά από την έγκρισή του.

Το ΔΠΔ τον καταδίκασε ως υπεύθυνο για δολοφονία, βιασμό και λεηλασία ως εγκλήματα πολέμου κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα και για τα εγκλήματα του βιασμού και δολοφονίας ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Η CAR προσχώρησε στο Καταστατικό της Ρώμης στις 3 Οκτωβρίου 2001.

¹⁷⁸ *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, Decision pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, Pre-Trial Chamber II, 11 November 2014, ICC-01/05-01/13-749.

¹⁷⁹ 8(2)(c)(i), 8(2)(e)(iv), 8(2)(v), 7(1)(a), 7(1)(g)

2. Η Στρατολόγηση των παιδιών και η επέκταση της έννοιας του προστατευόμενου προσώπου σύμφωνα με το ΔΠΔ στην υπόθεση Lubanga. Τομή ή περιορισμός στην εξειδίκευση της έννοιας;

2.1 Οι πρώτες παρατηρήσεις της καταδικαστικής απόφασης

Στις 14 Μαρτίου 2012, το ΔΠΔ εξέδωσε καταδικαστική απόφασή κατά του Thomas Lubanga, σύμφωνα με την οποία κρίθηκε ένοχος ως συναυτουργός στα εγκλήματα πολέμου της στρατολόγησης παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών και τη χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή τους στις εχθροπραξίες, για το διάστημα από το Σεπτέμβριο 2002 μέχρι τον Αύγουστο του 2003, στα πλαίσια της μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης που έλαβε χώρα στο Ituri της Δημοκρατίας του Κονγκό.¹⁸⁰ Του αποδόθηκαν ευθύνες για την τακτική της UPC/FPLC να στρατολογεί παιδιά και να τα χρησιμοποιεί στις εχθροπραξίες. Πρόκειται για μία απόφαση ιδιαίτερης αξίας που όχι μόνο αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας αποδοχής, αλλά επίσης στα πλαίσια της δόθηκε η ευκαιρία να συζητηθούν και να διευκρινιστούν σημαντικά ζητήματα που αφορούν την προστασία των στρατολογούμενων παιδιών ως προστατευόμενα πρόσωπα υπό το φως του διεθνούς ανθρωπιστικού και ποινικού δικαίου. Σύμφωνα με την Ειδική Αντιπρόσωπο του ΓΓ για τα παιδιά και τις ένοπλες συρράξεις, η απόφαση αυτή αποτέλεσε την αρχή του τέλους της ασυλίας όσων στρατολογούν παιδιά, καταστρέφοντάς τους την παιδική ηλικία και αθωότητα.¹⁸¹ Η απόφαση καταδίκης του Lubanga για το έγκλημα πολέμου της στρατολόγησης και χρησιμοποίησης παιδιών αποτελεί την πρώτη απόφαση του ΔΠΔ απέναντι στη συγκεκριμένη παραβίαση του καταστατικού του ΔΠΔ.

Οι παρατηρήσεις του προδικαστικού τμήματος, του Εισαγγελέα, της αντιπροσωπείας των θυμάτων και της άμυνας του κατηγορουμένου σε συνδυασμό με την τελική κρίση και γνώμη του Δικαστηρίου απέναντι στο ζήτημα της προστασίας των στρατολογούμενων παιδιών δίνουν το έναυσμα για την εξαγωγή συμπερασμάτων απέναντι στο ποια είναι τα όρια της προστασίας των παιδιών, όταν αυτά

¹⁸⁰ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842 par. 503-566

¹⁸¹ OSRSG/140312-4 Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, SRSR Coomaraswamy welcomes the International Criminal Court's first verdict—the conviction of Thomas Lubanga for child recruitment, 14 March 2012

στρατολογούνται ως υπαγόμενα στα προστατευόμενα πρόσωπα του ανθρωπιστικού δικαίου και πάντα στο πλαίσιο των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων. Βλέποντας την έννοια της προστασίας των παιδιών- θυμάτων από διάφορες πτυχές, σε κάποιες από αυτές η απόφαση του Δικαστηρίου όντας προοδευτική επέκτεινε την έννοια των προστατευόμενων προσώπων όσον αφορά τα στρατολογούμενα παιδιά, ενώ σε κάποια σημεία αποστασιοποιήθηκε αφήνοντας ανοιχτά ζητήματα. Προτού εξεταστούν τα κριτήρια που ώθησαν στην επέκταση ή όχι της έννοιας των προστατευόμενων προσώπων, είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν την υπόσταση του εξεταζόμενου εγκλήματος.

2.2 Υπόσταση του εγκλήματος της στρατολόγησης και χρησιμοποίησης παιδιών κάτω των 15 χρονών στις εχθροπραξίες, ως έγκλημα πολέμου.

Σύμφωνα με το άρ. 8(2)(e)(vii) απαγορεύεται «η στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών σε εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες ή χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή στις εχθροπραξίες.» Για την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος αυτού, υπό το προαναφερθέν άρθρο, περιλαμβάνει τρεις διακριτές εγκληματικές πράξεις: τη στρατολόγηση και την επιστράτευση ενός ή περισσότερων προσώπων σε μία ένοπλη δύναμη ή ομάδα ή/ και τη χρήση τους προς ενεργή συμμετοχή σε εχθροπραξίες.¹⁸² Επίσης το κάθε άτομο να είναι κάτω των δεκαπέντε ετών. Στο καταστατικό του ΔΠΔ, στην αγγλική γλώσσα, η στρατολόγηση αποδίδεται με δύο λέξεις: «conscriptio» και «enlistment». Πρόκειται για δύο έννοιες παρόμοιες που αποδίδουν το ίδιο αποτέλεσμα.¹⁸³ Πράγματι όπως αποφάνθηκε και το ΔΠΔ και τα δύο αποτελούν μορφή στρατολόγησης, που αναφέρεται σε στην ενσωμάτωση ενός αγοριού ή κοριτσιού στην ομάδα. Η μοναδική διαφορά έγκειται στο κίνητρο, όπου στη μεν πρώτη περίπτωση υπάρχει το στοιχείο του εξαναγκασμού, ενώ στη δεύτερη περίπτωση αντίστοιχα η στρατολόγηση γίνεται εθελοντικά, επειδή το ίδιο το παιδί το ζητάει.¹⁸⁴ Η διάκριση των περιπτώσεων, βέβαια δεν είναι εύκολη, διότι πολλές φορές τα παιδιά θέλησαν να γίνουν μέλη σε μία ομάδα προκειμένου να μπορέσουν να

¹⁸² ICC, *Elements of Crimes*, International Criminal Court publication, RC/11

¹⁸³ Dorman, *Elements of War Crimes under the Rome Statute*, pg 471

¹⁸⁴ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842 par 607

επιβιώσουν εξαιτίας της έλλειψης φαγητού και της φτώχειας ή επειδή είχαν μείνει ορφανά.¹⁸⁵ Στην υπόθεση αυτή, μία ειδικός ανέφερε το ότι τα παιδιά αυτά κάποιες φορές εισέρχονταν εθελοντικά, δε τον δικαιολογεί και δε θα έπρεπε να στηρίζεται στη βούλησή τους αυτή. Ως προς το στοιχείο της χρησιμοποίησης τους στις εχθροπραξίες, το στοιχείο αυτό περιλαμβάνει τόσο τη συμμετοχή τους στις μάχες όσο και σε άλλες δραστηριότητες. Επιπρόσθετα, η συμπεριφορά του δράστη πρέπει να έλαβε χώρα στο πλαίσιο μίας ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα.

Για τη στοιχειοθέτηση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος αυτού ο δράστης πρέπει να γνώριζε ή να όφειλε να γνωρίζει ότι το εν λόγω πρόσωπο ή πρόσωπα ήταν κάτω των δεκαπέντε ετών. Εκτός από αυτό, για τον δράστη απαιτείται να είχε συνείδηση των πραγματικών περιστατικών, που στοιχειοθέτησαν και την ύπαρξη μίας ένοπλης σύρραξης και ότι προέβαινε στη διάπραξη του σχετικού εγκλήματος.¹⁸⁶

Με βάση την ανάλυση των στοιχείων αυτών, προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον η ερμηνεία του δικαστηρίου ορισμένων ζητημάτων-κριτηρίων που πλαισιώνουν την έννοια των προστατευόμενων προσώπων, με εξειδίκευση στα στρατολογούμενα παιδιά.

2.3 Η εθελοντική ένταξη των παιδιών στην ομάδα και οι συνέπειες της στο καθεστώς προστασίας

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα,¹⁸⁷ η στρατολόγηση των παιδιών μπορεί να γίνει με δύο τρόπους οι οποίοι στην αγγλική γλώσσα αποδίδονται με τους όρους ‘‘conscripting’’ και ‘‘enlisting’’, οι οποίοι αποφέρουν το ίδιο αποτέλεσμα., με τη διαφορά ότι ο δεύτερος όρος αναφέρεται στην εθελοντική ένταξη των παιδιών σε μία ομάδα. Δηλαδή, σε αυτή την περίπτωση υπάρχει η συναίνεση του παιδιού η οποία ως κίνητρο αποτέλεσε αντικείμενο αντιπαραθέσεων ως προς το αν πρέπει ένα παιδί που εντάχθηκε με τη δική του θέληση, δικαιούται είτε της γενικής προστασίας του άμαχου πληθυσμού είτε της ειδικής προστασίας των ευάλωτων ομάδων.

¹⁸⁵ Ibid, par. 611

¹⁸⁶ ICC, *Elements of Crimes*, International Criminal Court publication, RC/11

¹⁸⁷ Βλ. β Μέρος, κεφ. 2.2

Η Υπεράσπιση του κατηγορουμένου ισχυρίστηκε ότι λόγω έλλειψης προσδιορισμού της έννοιας της εθελοντικής στρατολόγησης, θεωρώντας πως τα εκουσίως στρατολογούμενα παιδιά πρέπει να διακρίνονται σε αυτά που αναλαμβάνουν πλήρως στρατιωτικά καθήκοντα και σε αυτά που αν και ανήκουν σε μία ένοπλη ομάδα ασκούν καθήκοντα που δε σχετίζονται με τις εχθροπραξίες,¹⁸⁸ έτσι ώστε τα τελευταία να μη θεωρούνται στρατολογούμενα.¹⁸⁹ Το επιχείρημα αυτό στήριξε στην αποκλίνουσα γνώμη του δικαστή Robertson στο Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε, σύμφωνα με την οποία «αν και η μεν εξαναγκαστική στρατολόγηση είναι πάντα λανθασμένη, η δε εθελοντική κατάταξη μπορεί να δικαιολογηθεί όταν τα ίδια τα παιδιά εντάχθηκαν επωμιζόμενα καθήκοντα μη-μαχητή»¹⁹⁰ Η άποψη της υπεράσπισης του κατηγορουμένου αποσκοπούσε στον περιορισμό της προστασίας των παιδιών, προσπαθώντας να δημιουργήσει υποκατηγορίες στρατολογούμενων παιδιών, τα οποία θα υπάγονται σε διαφορετικό καθεστώς προστασίας, με βάση το συνδυασμό του τρόπου ένταξης στην ομάδα και του είδους των αναλαμβανόμενων καθηκόντων.

Το Δικαστήριο ως προς το ζήτημα αυτό, έκλινε στην άποψη του Εισαγγελέα και του Προδικαστικού Τμήματος υιοθετώντας μία πιο ευρεία έννοια της στρατολόγησης και επεκτείνοντας την προστασία των παιδιών ανεξάρτητα του τρόπου ένταξης στην ομάδα. Το Δικαστήριο στηρίχθηκε στα εξής στοιχεία: Πρώτον, ξεκίνησε από την ανάλυση της έννοιας “enlistment” τονίζοντας πως αναφέρεται κατά λέξη “στην εγγραφή στην λίστα ενός στρατιωτικού σώματος”¹⁹¹ και σύμφωνα με τα Στοιχεία των Εγκλημάτων, όπως και αναγκαστική στρατολόγηση, έτσι και αυτό το είδος ένταξης αποτελεί μία ξεχωριστή προσβολή και μέρος της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος πολέμου της στρατολόγησης. Στη συνέχεια, έλαβε υπόψη το κριτήριο του νεαρού της ηλικίας, καθώς ένα παιδί κάτω των δεκαπέντε ετών δεν είναι πάντα σε θέση να δώσει μία έγκυρη συναίνεση. Σύμφωνα με την ειδικό Elisabeth Schauer, τα παιδιά μίας νεαρής ηλικίας δε μπορούν να έχουν επίγνωση των πραγματικών

¹⁸⁸ *ICRC Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law*, by Nils Melzer, , Geneva, 2009, pg 1007-1008

¹⁸⁹ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842 par. 582

¹⁹⁰ *The Prosecutor v. Norman, Case No. SCSL-2004-14-AR72(E)*, Appeals Chamber, Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment), Dissenting Opinion of Justice Robertson, 31 May 2004, par 9

¹⁹¹ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842 par. 607

συνεπειών των επιλογών τους και δε μπορούν να κατανοήσουν πλήρως τη δομή και τους σκοπούς των ενόπλων ομάδων στις οποίες εντάσσονται.¹⁹² Συνεπώς, και ο κατηγορούμενος δε μπορεί να χρησιμοποιήσει το επιχείρημα της ‘εθελοντικής ένταξης στην ομάδα’ προς υπεράσπισή του.¹⁹³ Άλλωστε τις περισσότερες φορές το πραγματικό κίνητρο ένταξης τους δεν ήταν καθαρά δικιά τους επιλογή, αλλά πήγαζε από άλλους λόγους, όπως η ανάγκη να επιβιώσουν από τη φτώχεια, την ορφάνια και την έλλειψη φαγητού, η δίψα για εκδίκηση απέναντι στην απώλεια των γονιών τους λόγω των παράνομων επιθέσεων, και η παρότρυνση από τους ίδιους τους γονείς τους. Τέλος, το Δικαστήριο ισχυρίστηκε ότι σκοπός του ίδιου του Καταστατικού του είναι η παροχή προστασίας των ευάλωτων παιδιών, ακόμη και στην περίπτωση που έχουν έλλειψη πληροφοριών ή εναλλακτικών λύσεων.¹⁹⁴ Με βάση τα παραπάνω, το Δικαστήριο επέκτεινε την προστασία των παιδιών με τέτοιο τρόπο, ώστε να καλύπτεται κάθε περίπτωση στρατολόγησής τους ακόμη και αν τα ίδια συναίνεσαν στο να γίνουν μέλη σε μία ένοπλη ομάδα. Έτσι, οι υπεύθυνοι της στρατολόγησης παιδιών θα πρέπει να τιμωρούνται είτε για την υποχρεωτική στρατολόγηση, είτε για την αποδοχή της ένταξης ενός παιδιού κάτω των δεκαπέντε ετών στην ομάδα ως πράξη στρατολόγησης.¹⁹⁵

2.4 Η έννοια του προστατευόμενου προσώπου, και κατ’ επέκταση της προστασίας των παιδιών με βάση την άμεση(direct) ή ενεργό (active) συμμετοχή στις εχθροπραξίες

Το ζήτημα της προστασίας των παιδιών ως ειδικότερη κατηγορία προστατευόμενων προσώπων με βάση την ενεργή ή άμεση συμμετοχή στις εχθροπραξίες έχει σημασία για δύο λόγους. Πρώτον, αφορά το ερώτημα κατά πόσον πρέπει να προστατεύονται τα παιδιά-μαχητές λαμβάνοντας υπόψη τη γενικότερη πρόβλεψη προστασίας μόνο όσων δε λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες κατά τη διάρκεια των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων.¹⁹⁶ Δεύτερον, το κατά πόσο και σε ποια πλαίσια τα

¹⁹² Ibid., par 610

¹⁹³ Βλ. επίσης, *The Prosecutor v. Fofana and Kondewa* (“CDF” case), Appeal Judgement, SCSL-04-14-A, May 28, 2008, par. 139

¹⁹⁴ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842 par. 616-617

¹⁹⁵ Sylvain Vité, *Between Consolidation and Innovation: The International Criminal Court’s Trial Chamber Judgment in the Lubanga Case*, Yearbook of International Humanitarian Law Volume 15, 2012, pg 74

¹⁹⁶ Κοινό Άρθρο 3 ΣΓ 1949, αρ. 4 ΠΠ ΙΙ (1977)

παιδιά αυτά προστατεύονται ανάλογα με το αν χρησιμοποιούνται από τις ένοπλες ομάδες για ενεργή συμμετοχή στις εχθροπραξίες. Και οι δύο πτυχές, όπως περιγράφηκαν, έχουν άμεση σχέση με την έννοια της συμμετοχής στις εχθροπραξίες, πότε θεωρείται άμεση, έμμεση ή ενεργή. Στο Δικαστήριο εγέρθηκαν σοβαροί προβληματισμοί ως προς το ποιες πράξεις αποτελούν ενεργή ή άμεση ή έμμεση συμμετοχή στις εχθροπραξίες και ποιες πράξεις θεωρούνται άσχετες με τη διεξαγωγή εχθροπραξιών.

Καταρχήν, πρέπει να αναφερθεί ότι στο καταστατικό του ΔΠΔ δεν είναι ξεκάθαρο αν η στρατολόγηση και η κατάταξη των παιδιών στις ένοπλες ομάδες και η χρησιμοποίηση αυτών έχουν ως κοινό σκοπό την ενεργό συμμετοχή. Το Δικαστήριο, σε αντίθεση με την υπεράσπιση, υιοθέτησε την άποψη ότι τα δύο πρώτα στοιχεία είναι ανεξάρτητα από το τρίτο, και επομένως για την υπαγωγή των παιδιών στην προστασία του άρθρου 8(e)(vii) δεν απαιτείται να υπάρχει οπωσδήποτε ο σκοπός προς ενεργή συμμετοχή στις εχθροπραξίες, διευρύνοντας την προστασία των παιδιών σε κάθε μορφή στρατολόγησης ανεξάρτητα του σκοπού που επιδιώκεται.¹⁹⁷ Μάλιστα, σύμφωνα με τις “Αρχές Παρισίου 2007” στη στρατολόγηση περιλαμβάνεται κάθε μορφή συμμετοχής, όπως είναι η χρήση των παιδιών ως μάγειρες, κατάσκοποι κλπ, και όχι μόνο η ενεργή συμμετοχή στις εχθροπραξίες.¹⁹⁸ Η αναγνώριση από το Δικαστήριο των δύο τρόπων στρατολόγησης και της χρησιμοποίησης των παιδιών ως δύο τελείως ξεχωριστές προσβολές, εξασφαλίζει το μέγιστο της δυνατής προστασίας για τα παιδιά απέναντι σε κάθε μορφή εμπλοκής στις στρατιωτικές δραστηριότητες.¹⁹⁹

Το επόμενο στοιχείο για τη καλύτερη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών αποτελεί κατ'εξειδίκευση το ζήτημα της χρήσης των παιδιών για ενεργή συμμετοχή στις εχθροπραξίες. Στις δραστηριότητες συμμετοχής στις εχθροπραξίες περιλαμβάνονται διάφορα είδη, κάποια εκ των οποίων δεν είναι τελείως συνδεδεμένα με την εμπλοκή στις εχθροπραξίες. Το Δικαστήριο προχώρησε σε μία ερμηνεία περί

¹⁹⁷ Sylvain Vité, *Between Consolidation and Innovation: The International Criminal Court's Trial Chamber Judgment in the Lubanga Case*, Yearbook of International Humanitarian Law Volume 15, 2012, pg 75

¹⁹⁸ Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups (Paris Principles 2007), par 2.1

¹⁹⁹ Sylvain Vité, *ibid.*, pg 76

του τι ακριβώς περιλαμβάνει η ενεργή συμμετοχή, λαμβάνοντας υπόψη τα υπομνήματα του Εισαγγελέα, της υπεράσπισης και της αντιπροσωπείας των θυμάτων. Το Δικαστήριο υποστήριξε ότι η έννοια της ενεργής συμμετοχής είναι ευρύτερη από αυτήν της άμεσης διότι η πρώτη περιλαμβάνει την άμεση αλλά και την έμμεση, όπως είναι το σαμποτάζ, η κατασκοπεία. Δεν περιλαμβάνει βέβαια τις δραστηριότητες που είναι τελείως άσχετες με την διεξαγωγή εχθροπραξιών. Πρόκειται για την άποψη που υιοθέτησε το προδικαστικό τμήμα και με αυτήν συμφώνησε και το Δικαστήριο.²⁰⁰ Έτσι η άμεση συμμετοχή περιλαμβάνει μόνο τις δραστηριότητες της ‘πρώτης γραμμής’, δηλαδή αυτές που έχουν άμεση σχέση με την εμπλοκή στις εχθροπραξίες, σε αντίθεση με τις δραστηριότητες που απαρτίζουν την ενεργή συμμετοχή.²⁰¹ Ως προς την έμμεση συμμετοχή, η ίδια θεμελιώνει και περιλαμβάνεται στην ενεργή συμμετοχή, όταν η δραστηριότητα που ανέλαβε το παιδί προς υποστήριξη των πολεμιστών της ομάδας τον έθεσε σε κίνδυνο να μετατραπεί σε στόχο επίθεσης.²⁰²

Επιπρόσθετα, το ΔΠΔ προσπάθησε να προχωρήσει σε διάκριση της ενεργής συμμετοχής με τις δραστηριότητες που δεν έχουν καμία σχέση με τη συμμετοχή στις εχθροπραξίες, χωρίς όμως ένα αποτέλεσμα²⁰³ Αποφάνθηκε, λοιπόν, ότι το αν μία δραστηριότητα που δεν έχει άμεση συνάφεια με τη συμμετοχή στις εχθροπραξίες, θα πρέπει να θεωρείται ως ενεργή συμμετοχή, εξαρτάται από το κατά πόσο το παιδί μέσω και κατά την άσκηση της συγκεκριμένης δραστηριότητας τίθεται σε κίνδυνο ως στόχος επίθεσης.²⁰⁴ Τα κριτήρια που υιοθέτησε κατόπιν αυτών είναι : το είδος της υποστήριξης που προσφέρει το παιδί στην ομάδα μέσω της δραστηριότητας που εκτελεί και ο βαθμός του ρίσκου να εκτεθεί σε σοβαρό κίνδυνο. Το τελευταίο περιλαμβάνει τα πρόσωπα του ανθρωπιστικού δικαίου τα οποία αν και δεν επιτρέπεται να βλέπονται ως στρατιωτικοί στόχοι επίθεσης, εντούτοις τίθενται σε τέτοιο κίνδυνο, που ανά πάσα στιγμή μπορεί να γίνουν τέτοιοι στόχοι. Γι αυτό και η προστασία κάθε παιδιού θα πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση.

²⁰⁰ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Decision on the confirmation of charges, Pre-Trial Chamber I, 14 May 2007, ICC-01/04-01/06-803, par. 140

²⁰¹ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842 par. 628

²⁰² *Ibid.*, par. 628

²⁰³ *Ibid.*, par. 628

²⁰⁴ *Ibid.*, par. 628

Ατενίζοντας τα συμπεράσματα του Δικαστηρίου, το ίδιο δεν οριοθέτησε ξεκάθαρα τις παραπάνω έννοιες, ενώ η θέση του πάνω στο ζήτημα της συμμετοχής στις εχθροπραξίες, εγείρει πολλούς προβληματισμούς.²⁰⁵ Το Δικαστήριο προχώρησε στην υιοθέτηση μίας ευρείας ερμηνείας της άμεσης συμμετοχής και δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι και οι δύο έννοιες της ενεργής ή άμεσης συμμετοχής στις εχθροπραξίες, δε χρησιμοποιούνται μόνο σε σχέση με την εμπλοκή των παιδιών στις στρατιωτικές επιχειρήσεις, αλλά έχουν γενικότερη εφαρμογή στο διεθνές ανθρωπιστικό και ποινικό δίκαιο, αλλά προτίμησε να προβεί το ίδιο σε μία ερμηνεία των σχετικών όρων²⁰⁶ Πιο συγκεκριμένα το κοινό άρθρο 3 των ΣΓ 1949 και το άρθρο 4 του ΠΠ ΙΙ (1977) προστατεύει τα πρόσωπα που «δε λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες. Επίσης, το υπόλοιπο συμβατικό και εθιμικό ανθρωπιστικό δίκαιο προστατεύει τον άμαχο πληθυσμό για όση διάρκεια δε συμμετέχει άμεσα στις εχθροπραξίες.²⁰⁷ Παράλληλα, το άρθρο 8(2)(c) του Καταστατικού της Ρώμης προστατεύει τα πρόσωπα όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, και γενικότερα στις εμφύλιες συρράξεις απαγορεύονται οι επιθέσεις κατά των προσώπων που δε συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες.²⁰⁸ Επίσης, δεν προχώρησε καθόλου σε διάκριση των προβλέψεων του ΔΑΔ και του διεθνούς ποινικού δικαίου.²⁰⁹ Εκτός από τα παραπάνω, το ΔΠΔ δεν έλαβε υπόψη ούτε τις Οδηγίες της ΔΕΕΣ σχετικά με την έννοια της άμεσης συμμετοχής, η οποία μάλιστα αναφέρει ότι οι όροι άμεση και ενεργή αναφέρονται στο ίδιο πράγμα και δεν έχουν διαφορά μεταξύ τους.²¹⁰ Στην πραγματικότητα η έννοια όπως υιοθετήθηκε από τη ΔΕΕΣ είναι ευρύτερη από αυτήν του ΔΠΔ, διότι κάποιες πράξεις που θεωρούνται από τη ΔΕΕΣ ως άμεση συμμετοχή, όπως η κατασκοπεία και το σαμποτάζ, δε θα θεωρούνταν ως έτσι από το ΔΠΔ. Έτσι, λοιπόν, η δική του υιοθέτηση ενός ευρύ προσδιορισμού ως προς την ενεργή συμμετοχή σε σχέση με τη στενότερη έννοια της άμεσης, θα μπορούσε να έχει τις εξής τρεις συνέπειες: ²¹¹ Πρώτον, την απώλεια ή περιορισμό του καθεστώτος προστασίας των παιδιών που υπάγονται στο άρθρο 8(e)(vii). Δεύτερον, θα μπορούσε να περιορίσει τον αριθμό των ατόμων που εμπίπτουν στην προστασία του κοινού άρθρου 3 των ΣΓ

²⁰⁵ Graf R (2012) *The International Criminal Court and child soldiers, An appraisal of the Lubanga judgment*. Journal of International Criminal Justice pg. 963-964

²⁰⁶ Sylvain Vité, *ibid*, pg. 77

²⁰⁷ Άρθρο 13 ΠΠ ΙΙ (1977) και Κανόνας 6 Εθιμικού Δικαίου.

²⁰⁸ 8(2)(e)(i), Rome Statute

²⁰⁹ Graf R (2012), *ibid.*, pg. 961

²¹⁰ Sylvain Vité, *ibid*

²¹¹ Sylvain Vité, *ibid.*, pg.75

1949 και του άρθρου 8(2)(c), καθώς οι διατάξεις αυτές απευθύνονται στα άτομα που “δεν” λαμβάνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες. Με άλλα λόγια, η ευρεία ερμηνεία του Δικαστηρίου οδηγεί στο ότι όσο πιο ευρεία είναι ερμηνεία που δίνεται στο άρθρο 8(e)(vii), τόσο πιο πολύ στενεύουν τα περιθώρια προστασίας του κοινού άρθρου 3 και του άρθρου 8(c).²¹² Τρίτη συνέπεια, θα μπορούσε να αποτελέσει την αφορμή προς δικαιολόγηση της επέκτασης του κύκλου των προσώπων που θα μπορούσαν να θεωρούνται στρατιωτικοί στόχοι και κατ’ επέκταση να γίνονται αντικείμενο επιθέσεων. Τρίτον,. Είναι πιθανόν, ότι θα ήταν πιο αποτελεσματικό και πρακτικό αν το Δικαστήριο αντί να προβεί στη σύγκριση των εννοιών “άμεση” και “ενεργή” συμμετοχή, καθόριζε απλώς τα όρια της διαχωριστικής γραμμής των πράξεων που συνιστούν ενεργή συμμετοχή (άρα και άμεση) και αυτών που είναι τελείως ανεξάρτητες από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις.²¹³ Παρά τη συζήτηση κατά τη δίκη, για την έννοια της χρήσης για ενεργό συμμετοχή στις εχθροπραξίες, αυτό που δε συζητήθηκε αν και είχε αιτηθεί η αντιπροσώπευση των θυμάτων είναι το έγκλημα της σεξουαλικής βίας με θύματα τα παιδιά μαχητές των ενόπλων ομάδων και κυρίως τα κορίτσια.

2.5 Η σεξουαλική βία των παιδιών μαχητών ως χρησιμοποίησή τους για συμμετοχή στις εχθροπραξίες. Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος;

Κατά την προδικαστική φάση της διαδικασίας τα θύματα ζήτησαν να τροποποιηθεί ο νομικός χαρακτηρισμός των κατηγοριών και να εξεταστεί το έγκλημα της σεξουαλικής βίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανόνα 55 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.²¹⁴ Συγκεκριμένα η αντιπροσωπεία των θυμάτων τόνισε τις καταθέσεις που είχαν γίνει από τα θύματα και τις πληροφορίες τις οποίες είχε αναφέρει και ο εισαγγελέας, σύμφωνα με τις οποίες τα στρατολογημένα κορίτσια είχαν επωμιστεί διάφορων ειδών καθήκοντα μέσα στην ομάδα. Αυτά τα καθήκοντα, εκτός του να είναι μαχητές, περιελάμβαναν ακόμα δραστηριότητες όπως το μαγείρεμα, η φύλαξη των διοικητών, η σεξουαλική δουλειά και εκμετάλλευση. Αν και η ίδια η Εισαγγελία είχε

²¹² Nic.Urban, *Direct and Active Participation in Hostilities: The Unintended Consequences of the ICC’s decision in Lubanga*, EJIL Talk., 2012 www.ejiltalk.org/direct-and-active-participation-in-hostilities-the-unintended-consequences-of-the-iccs-decision-in-lubanga.

²¹³ Ibid., pg. 80

²¹⁴ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Joint Application of the Legal Representatives of the Victims for the Implementation of the Procedure under Regulation 55 of the Regulations of the Court, Tr.Chamber I, ICC-01/04-01/06, 22 May 2009

αναφερθεί στη σεξουαλική βία, δεν πρότεινε ποτέ το έγκλημα αυτό στο κείμενο με τις κατηγορίες. Μάλιστα όχι μόνο απέτυχε να εισάγει στις κατηγορίες το βιασμό και τη σεξουαλική δουλεία, αλλά επίσης, εξέφρασε τη βαθιά αντίθεσή της λέγοντας πως τυχόν αλλαγή νομικού χαρακτηρισμού θα στερήσει από τον κατηγορούμενο μία δίκαιη δίκη.²¹⁵ Έτσι το ζήτημα της σεξουαλικής βίας δεν εξετάστηκε καθόλου από το δικαστήριο η περίπτωση της σεξουαλικής βίας των κοριτσιών μαχητών, εφόσον και τα γεγονότα που περιείχαν σεξουαλική βία δεν περιλήφθηκαν ούτε στην απόφαση επιβεβαίωσης των κατηγοριών.²¹⁶ Το μόνο που αποφάνθηκε το Δικαστήριο ως προς αυτό είναι η εξέταση κατά περίπτωση του κάθε θύματος, για έλεγχο σεξουαλικής βίας ως τυχόν μέρος του εγκλήματος της χρήσης των παιδιών για ενεργή συμμετοχή στις εχθροπραξίες.

Η δικαστής Benito, ωστόσο, εξέφρασε μία γνώμη αποκλίνουσα από την πλειοψηφία, σύμφωνα με την οποία διατυπώνει την άποψη ότι θα έπρεπε να εξεταστεί γενικότερα το έγκλημα της σεξουαλικής βίας και όχι κατά περίπτωση μόνο, αφού μεγαλύτερη σημασία έχει ο πόνος που βίωσαν και εξακολουθούν να βιώνουν τα θύματα, παρά η απόφαση για το αν ο κατηγορούμενος πρέπει να αθωωθεί ή να καταδικαστεί.²¹⁷ Στα πλαίσια αυτά, η δικαστής εξέφρασε τη γνώμη ότι το Δικαστήριο θα έπρεπε να είχε προβεί στην ακριβή αναφορά ποιες πράξεις περιλαμβάνονται στο έγκλημα της χρήσης των παιδιών στις εχθροπραξίες.

Συγκεκριμένα, ανέφερε ότι η σεξουαλική βία από ένα μέλος μίας ομάδας σε ένα άλλο μέλος της ίδιας ομάδας μπορεί να περιλαμβάνεται στην υπόσταση του εγκλήματος της στρατολόγησης των παιδιών για χρήση τους στις ένοπλες εχθροπραξίες. Η ίδια τονίζει ότι η απαγόρευση της στρατολόγησης η χρήσης παιδιών δεν αποσκοπεί μόνο στην προστασία των παιδιών από το να είναι στόχος επιθέσεων, αλλά και για την προστασία τους από τα μέλη της ίδιας ομάδας απέναντι στα εγκλήματα της

²¹⁵ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Prosecution's Application for Leave to Appeal the "Decision giving notice to the parties and participants that the legal characterisation of the facts may be subject to change in accordance with Regulation 55(2) of the Regulations of the Court, ICC-01/04-01/06, 12 August 2009

²¹⁶ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842 par. 629-630

²¹⁷ *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Separate and Dissenting Opinion of Judge Odio Benito, Judgment, Lubanga Dyilo (ICC-01/04-01/06), Trial Chamber, 14 March 2012, par. 15

σεξουαλικής βίας.²¹⁸ Διότι ο βιασμός και η σεξουαλική δουλεία είναι εγκλήματα που από τη φύση τους είναι ‘‘αόρατα’’, αλλά οι συνέπειές σημαντικές. Για αυτό το λόγο και κατέκρινε την υιοθέτηση του κριτηρίου του κινδύνου να μετατραπεί ένα θύμα σε στρατιωτικό στόχο ως μοναδικό κριτήριο για τον αν ένα παιδί χρησιμοποιείται για συμμετοχή στις εχθροπραξίες. Σύμφωνα με τη Benito η σεξουαλική βία αποτελεί στοιχείο της χρήσης κάποιου στις εχθροπραξίες. Τα κορίτσια που χρησιμοποιούνται από τους συζύγους τους ως σκλάβες ή σύζυγοι, προσφέρουν με αυτό τον τρόπο υποστήριξη στις ένοπλες ομάδες. Επίσης, ενίσχυσε το επιχείρημά της λέγοντας ότι ο κυριότερος λόγος στρατολόγησης των κοριτσιών σε μία ομάδα, δεν μπορεί να είναι άλλος από την σεξουαλική εκμετάλλευσή τους. Διότι τα αγόρια εκ φύσεως είναι πιο πιθανόν να χρησιμοποιούνται στη μάχη. Έτσι, η μη περίληψη του εγκλήματος της σεξουαλικής βίας στο έγκλημα της στρατολόγησης, θα μπορούσε να οδηγήσει σε διάκριση των θυμάτων λόγω φύλου.²¹⁹

Παρ όλα αυτά η άποψη της Benito περικλείει τον κίνδυνο ότι αν διευρυνθεί η έννοια της ενεργής συμμετοχής περιλαμβάνοντας ακόμη και τη σεξουαλική βία, αυτό είναι πιθανόν να έχει επίπτωση στη δυνατότητα δίωξης των ατόμων που διαπράττουν σεξουαλική βία ενάντια σε παιδιά μαχητές που ανήκουν στη δική τους ομάδα. Έτσι, αν κάποιος είναι θύμα σεξουαλικής βίας από μέλος της δικής του ομάδας και θεωρείται ταυτόχρονα και εξαιτίας αυτής της ερμηνείας ότι συμμετέχει ενεργά στις εχθροπραξίες, τότε θα είναι δύσκολο η πράξη αυτή να διωχθεί με βάση το άρθρο 8(2)(ε)(vi).²²⁰

Η Benito ξεκαθάρισε βέβαια, ότι η σεξουαλική βία είναι ένα έγκλημα που εκτός από στοιχείο της υπόστασης του άρθρου 8 (2)(ε)(vii), η σεξουαλική βία μπορεί να αποτελεί και ξεχωριστό έγκλημα

Τέλος, στα πλαίσια χρησιμοποίησης των παιδιών μαχητών στις εχθροπραξίες και σε σχέση με το έγκλημα της σεξουαλικής βίας, δεν έλειψαν οι περιπτώσεις όπου οι διοικητές χρησιμοποιούσαν τα παιδιά παραγγέλλοντάς τους να διαπράττουν

²¹⁸ Ibid, παρ. 19

²¹⁹ Ibid, παρ. 21

²²⁰ Tilman Rodenhauer, *Squaring the Circle? Prosecuting Sexual Violence against Child Soldiers by their ‘Own Forces*, pg. 23

εγκλήματα σεξουαλικής βίας.²²¹ Παράδειγμα αποτελεί η κατάθεση του μάρτυρα 0294, ο οποίος κατέθεσε ότι ήταν φρουρός του διοικητή του και υπήρξε φορά που τον διέταξε να βρει και να του φέρει ένα κορίτσι προκειμένου να τον ικανοποιήσει σεξουαλικά.

²²¹ Joe Tan, *Sexual Violence Against Children on the Battlefield as a Crime of Using Child Soldiers: Square Pegs in Round Holes and Missed Opportunities in Lubanga*, *Yearbook of International Humanitarian Law* Volume 15, 2012

3. Η έννοια του προστατευόμενου προσώπου, ως θύμα της σεξουαλικής βίας από μέλη της ίδιας ένοπλης ομάδας. Συγκλίσεις, αποκλίσεις και προκλήσεις του ΔΠΔ στις υποθέσεις Lubanga και Ntaganda και η επέκταση προστασίας των παιδιών μαχητών

3.1 Ο διαφορετικός τρόπος γέννησης του ζητήματος μέσα στις δύο υποθέσεις

Το ιστορικό των δύο υποθέσεων είναι παρόμοιο. Όσο χρονικό διάστημα ο Lubanga ήταν επικεφαλής στην ομάδα FLPC κατά τη διάρκεια της σύρραξης στο Ituri , ο Ntaganda ήταν υπεύθυνος για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων της ίδιας ομάδας. Στα πλαίσια της ομάδας οι διοικητές στρατολογούσαν κορίτσια και τα χρησιμοποιούσαν για οικιακές δουλειές, μαγείρεμα και σεξουαλική εκμετάλλευση.²²² Τα κορίτσια μαχητές βιάζονταν καθημερινά από τους διοικητές είτε πριν είτε μετά τις μάχες. Ειδικότερα στην υπόθεση Lubanga, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο,²²³ η σεξουαλική βία δεν περιλήφθηκε στην κρίση του Δικαστηρίου καθώς δεν είχε επιβεβαιωθεί ούτε και στις κατηγορίες. Ωστόσο, το Δικαστήριο θα ήλεγχε κατά περίπτωση αν και κατά πόσο η σεξουαλική βία μπορούσε να υπαχθεί στην ενεργό συμμετοχή. Το ζήτημα τονίστηκε ιδιαίτερα από τη μειοψηφούσα δικαστή Benito. Αντιθέτως, στην υπόθεση Ntaganda η σεξουαλική βία έχει ήδη επιβεβαιωθεί στις κατηγορίες από το προδικαστικό τμήμα και αναμένεται η τελική εκδίκαση της υπόθεσης. Το ζήτημα που εγείρεται, κυρίως από την πλευρά της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, αφορά το αν τα παιδιά μαχητές μπορούν πραγματικά να προστατευθούν από τη βία που διαπράττεται από μέλη της δικής τους ομάδας.

3.2 Θεμελιώνοντας το έγκλημα της σεξουαλικής βίας, όπως διαμορφώθηκε στην υπόθεση Ntaganda

Προκειμένου να εξεταστούν οι πτυχές του εγκλήματος της σεξουαλικής βίας ως έγκλημα πολέμου στα πλαίσια εσωτερικής ένοπλης σύρραξης, υπό το άρθρο 8(2)(e)(vi), είναι σκόπιμο να εξεταστεί η υπόσταση του εγκλήματος αυτού. Συγκεκριμένα, ο Bosco Ntaganda κατηγορήθηκε ότι υπέχει ευθύνη για την τακτική της UPC/FLPC να προβαίνει σε εγκλήματα σεξουαλικής βίας απέναντι στα

²²² Document Containing the Charges, Ntaganda, par 101.

²²³ Βλ. β Μέρος, Κεφ. 2

στρατολογημένα κορίτσια.²²⁴ Συγκεκριμένα οι κατηγορίες αφορούν το βιασμό και τη σεξουαλική δουλεία των παιδιών μαχητών.

I. Βιασμός

Ως προς την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, σύμφωνα με τα στοιχεία Εγκλημάτων, απαιτείται να έχει γίνει εισβολή από τον δράστη στο σώμα ενός ατόμου με αποτέλεσμα την έστω και ελάχιστη διείσδυση, από οποιοδήποτε μέρος του σώματος του θύματος ή με ένα σεξουαλικό όργανο, ή διείσδυση στα γεννητικά όργανο ή άλλο σημείο του σώματος με κάποιο αντικείμενο ή οποιοδήποτε σημείο του σώματος. Η εισβολή θα πρέπει να διεπράχθη με τη βία ή με απειλή βίας ή εξαναγκασμό, με τέτοιο τρόπο που να προκάλεσε φόβο, πίεση ψυχολογική, απώλεια δύναμης για αντίσταση, κατά του εν λόγω προσώπου ή άλλου προσώπου, και το πρόσωπο αυτό να μην ήταν ικανό να δώσει πραγματική συναίνεση. Η διάπραξη του βιασμού ως έγκλημα πολέμου θα πρέπει να έχει γίνει υπό την κατάσταση μίας ένοπλης σύρραξης, διεθνούς ή μη.

Ως προς την υποκειμενική υπόσταση, αν και στα Στοιχεία Εγκλημάτων δεν ορίζεται σαφώς, γίνεται δεκτό ότι ο δράστης θα πρέπει να στοχεύει στην διείσδυση σε σημείο του σώματος του θύματος.²²⁵ Επίσης, πρέπει να έχει επίγνωση ότι η εισβολή διαπράχθηκε με τη βία ή την απειλή βίας, ή υπό την προνομιακή εκμετάλλευση ενός εξαναγκαστικού περιβάλλοντος ή ότι δεν υπήρχε η συναίνεση του θύματος.

II. Σεξουαλική Δουλεία

Για την αντικειμενική στοιχειοθέτηση του εν λόγω εγκλήματος ο δράστης θα πρέπει να άσκησε οποιαδήποτε ή και όλες τις εξουσίες, που σχετίζονται με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας πάνω σε ένα; ή περισσότερα πρόσωπα, όπως η αγορά, πώληση, δανεισμός, αντιπραγματισμός του εν λόγω προσώπου, ή επιβάλλοντας σε αυτά μία παρόμοιας φύσης στέρησης της ελευθερίας. Επίσης, ο δράστης θα πρέπει να αποτέλεσε την αιτία το θύμα να εμπλακεί σε μία ή περισσότερες πράξεις σεξουαλικής

²²⁴ Counts 6, 9, Document with Charges

²²⁵ Άρθρο 30 παρ. 3 Καταστατικού Ρώμης

φύσεως. Τέλος, η συμπεριφορά θα πρέπει να συνδέεται με μία ένοπλη σύρραξη, εφόσον πρόκειται για έγκλημα πολέμου.²²⁶

Θεμελιώνοντας υποκειμενικά το έγκλημα, ο δράστης πρέπει να έχει συνείδηση όλων των παραπάνω πραγματικών περιστατικών. Θα πρέπει να ήθελε και να επεδίωκε το αποτέλεσμα, γνωρίζοντας ότι διαπράττει το έγκλημα στο πλαίσιο μίας ένοπλης σύρραξης.²²⁷

Σε κάθε περίπτωση, τα παραπάνω εγκλήματα αφορούν και τις δύο υποθέσεις, Lubanga και Katanga, αν και η προσέγγιση ήταν κάθε φορά διαφορετική και με διαφορετικές συνέπειες απέναντι στο πλαίσιο προστασίας των παιδιών μαχητών.

3.4. Μία χαμένη ευκαιρία για το ΔΠΔ στην υπόθεση Lubanga

Στην υπόθεση Lubanga ο Εισαγγελέας δεν έθεσε καθόλου θέμα σεξουαλικής βίας, θεωρώντας παρά τις αποδείξεις που είχε, ότι το έγκλημα αυτό μπορούσε να υπαχθεί στην περίπτωση της στρατολόγησης.²²⁸ Έτσι και το Δικαστήριο στην τελική του απόφαση δεν εξέτασε καθόλου το έγκλημα αυτό. Ωστόσο, θα εξεταστεί το ζητούμενο της προστασίας από μέλη των ίδιων ομάδων, με βάση τη μειωηφούσα γνώμη που εξέφρασε η δικαστής Benito. Σύμφωνα με την ίδια, λοιπόν, η σεξουαλική βία θα έπρεπε να έχει περιληφθεί στην απόφαση ως μέρος της υπόστασης του εγκλήματος πολέμου περί χρησιμοποίησης των παιδιών κάτω των δεκαπέντε να συμμετέχουν στις εχθροπραξίες.²²⁹ Η σεξουαλική βία και σεξουαλική δουλεία είναι τα κύρια εγκλήματα που διαπράττονται κατά των κοριτσιών μαχητών, και στην πραγματικότητα ο κύριος λόγος στρατολόγησής τους είναι αυτός. Μάλιστα η ίδια έθεσε ζήτημα ότι η μη εξέταση αυτών των εγκλημάτων οδηγεί σε διάκριση λόγω φύλου, καθώς τα εγκλήματα αυτά πλήττουν πολύ περισσότερο τα κορίτσια, παρά τα αγόρια. Τα τελευταία, λόγω της φυσικής κατάστασης και του σωματότυπου είναι πιο λογικό να χρησιμοποιούνται σε άλλα καθήκοντα όπως η σωματική φύλαξη των διοικητών, η μεταφορά όπλων και η άμεση εμπλοκή στη μάχη.

²²⁶ Elements of Crimes, 8(2)(e)(vi)-2, par. 1-3

²²⁷ Ibid., 8(2)(e)(vi)-2, par.4

²²⁸ Ο ίδιος μάλιστα σε κάποιο σημείο των διαδικασιών παρουσίασε αποδείξεις ότι τα κορίτσια μαχητές ήταν καθημερινά θύματα βιασμών από τους διοικητές τους.

²²⁹ Separate and Dissenting Opinion of Judge Odio Benito, Judgment, Lubanga Dyilo (ICC-01/04-01/06), Trial Chamber, 14 March 2012, par 17

3.5 Το καθεστώς προστασίας μελών μίας ομάδας από παραβιάσεις άλλων μελών της ίδιας ομάδας, με αφορμή τη διάπραξη σεξουαλικής βίας... Μία ακόμη πρόκληση για το ΔΠΔ

Σε αντίθεση με την υπόθεση Lubanga, η Εισαγγελέας ακολούθησε μία πιο άμεση οδό ως προς τη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου σεξουαλικής βίας και “χρέωσε” τον κατηγορούμενο με το έγκλημα του βιασμού και της σεξουαλικής δουλείας σύμφωνα με το άρθρο 8(2)(e)(vi).²³⁰ Η υπόθεση Ntaganda βρίσκεται ακόμα στο στάδιο, όπου επιβεβαιώθηκαν οι κατηγορίες και αναμένεται η τελική εκδίκαση της υπόθεσης. Συγκεκριμένα ανάμεσα στις κατηγορίες οι οποίες έχουν επιβεβαιωθεί, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι υπ αριθμό 6 και 9 «βιασμός και σεξουαλική δουλεία των παιδιών μαχητών ως εγκλήματα πολέμου»²³¹ Το προδικαστικό τμήμα, με αφορμή τη διάπραξη των εγκλημάτων του βιασμού και τη σεξουαλική δουλεία, αποφάνθηκε ότι τα παιδιά μαχητές οπωσδήποτε προστατεύονται από οποιαδήποτε παραβίαση προερχόμενη από μέλη της δικής τους ομάδας και της οποίας γίνονται δέκτες, διευρύνοντας για πρώτη φορά για μία ακόμη φορά την έννοια των προστατευόμενων προσώπων που είναι θύματα των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων.

Απέναντι σε αυτό, η υπεράσπιση εξέφρασε ότι δεν είναι δυνατόν να στοιχειοθετηθεί η συγκεκριμένη κατηγορία, διότι το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο δεν προστατεύει τα πρόσωπα που παίρνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες από παραβιάσεις μελών της ίδιας ομάδας στην οποία ανήκουν. Και σε αυτό το σημείο δίνεται η ευκαιρία να συζητηθεί στο Δικαστήριο το ζήτημα για το ποια είναι τα όρια προστασίας σε μέλη μίας ομάδας απέναντι σε παραβιάσεις μελών της ίδιας ομάδας. Το Προδικαστικό τμήμα στοιχειοθέτησε και ενδυνάμωσε την απόφασή του απέναντι στο επιχείρημα τις υπεράσπισης, προβαίνοντας στην εξέταση συγκεκριμένων παραμέτρων και ζητημάτων.

Σε θεωρητικό επίπεδο, το καθεστώς προστασίας από το ΔΑΔ ποικίλλει ανάλογα με το είδος της σύρραξης, αν δηλαδή είναι διεθνούς χαρακτήρα ή μη διεθνούς χαρακτήρα όπως έχει ήδη αναφερθεί. Στις υποθέσεις που μελετώνται στο συγκεκριμένο

²³⁰ *The Prosecutor v Bosco Ntaganda*, Document Containing the Charges, ICC-01/04-02/06, 10 January 2014, par. 100

²³¹ *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Bosco Ntaganda, Pre-Trial Chamber II, 09 June 2014, ICC-01/04-02/06-309, par. 76-96

κεφάλαιο, η συρράξεις ήταν μη διεθνούς χαρακτήρα.²³² Στο Καταστατικό του ΔΠΔ υπάρχουν δύο προβλέψεις σύμφωνα με τις οποίες τα θύματα μπορούν να προστατευθούν από εγκλήματα που διαπράττονται από μέλη που δεν είναι αντίθετης ομάδας.²³³ Η πρώτη είναι το άρθρο 8(2)(c), σύμφωνα με το οποίο το Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία απέναντι σε σοβαρές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των ΣΓ 1949. Η δεύτερη πρόβλεψη προκύπτει από το άρθρο 8(2)(e)(vi) σύμφωνα με το οποίο σοβαρή παραβίαση που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου αποτελεί «ο βιασμός, γενετήσια δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός σε εγκυμοσύνη, εξαναγκασμός σε στειρώση ή άλλη μορφή γενετήσιας βίας». Σύμφωνα με την παραδοσιακή άποψη τα εγκλήματα που διαπράττονται ανάμεσα στα μέλη μίας ομάδας δε συνιστούν παραβιάσεις του ΔΑΔ και συνεπώς δε συνιστούν και εγκλήματα πολέμου. Θεωρείται, δηλαδή, ότι εγκλήματα που διαπράττονται από μέλη ομάδας εναντίον μελών, ανεξαρτήτων εθνικότητας, δε συνιστούν εγκλήματα πολέμου.²³⁴ Υπάρχουν διατάξεις, όμως του ΔΑΔ που προστατεύουν όσους εμπλέκονται σε μία σύρραξη ανεξάρτητα της σχέσης μεταξύ τους, και οι παραβιάσεις αυτών των διατάξεων συνιστούν εγκλήματα πολέμου.²³⁵

Η Εισαγγελία θεωρώντας ότι τα κορίτσια μαχητές γίνονται θύματα σεξουαλικής βίας από τα μέλη της ίδιας ομάδας, στηρίχθηκε στο κοινό άρθρο 3 των ΣΓ 1949 και στο άρθρο 4 (3) του ΠΠ ΙΙ που αφορά την ειδική προστασία των παιδιών.²³⁶ Σύμφωνα με αυτά προστατεύονται τα «πρόσωπα που λαμβάνουν μη ενεργό ρόλο στις εχθροπραξίες», καθώς και «πρόσωπα που δε συμμετέχουν άμεσα ή έπαψαν να συμμετέχουν». Κατόπιν αυτών, τα παιδιά μαχητές χαίρουν γενικής προστασίας απέναντι στη σεξουαλική βία υπό το καθεστώς των θεμελιωδών εγγυήσεων που απευθύνονται σε όλα τα πρόσωπα των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων. Επίσης, υπάγονται και σε καθεστώς ειδικής προστασίας, λόγω του ότι είναι ευάλωτα ως

²³² Art. 8, ICC Statute

²³³ Joanna Nicholson, *Can War Crimes Committed by Military Personnel Against Members of Non-Opposing Forces?*, International Crimes Database(2015), pg. 12

²³⁴ Ant. Cassese, *International Criminal Law*, Oxford University Press, 2008, pg 82

²³⁵ Joanna Nicholson, *Can War Crimes Committed by Military Personnel Against Members of Non-Opposing Forces?* International Crimes Database, December 2015, pg 1

²³⁶ *The Prosecutor v Bosco Ntaganda*, Prosecution's submissions on issues that were raised during the confirmation of charges hearing, above note 21, para 188; ICC, *The Prosecutor v Bosco Ntaganda*, Transcript above note 12, page 62 line 21 to page 63 line 3

παιδιά.²³⁷ Σύμφωνα με το ΠΠ ΙΙ (1977) « η ειδική προστασία των παιδιών κάτω των δεκαπέντε ετών εξακολουθεί να απευθύνεται σε αυτά ακόμα και αν παίρνουν ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες». Το ρήμα ‘εξακολουθεί’ δείχνει ότι η προστασία δεν ξεκινάει όταν το παιδί παίρνει ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες, αλλά όταν ξεσπάει η εμφύλια σύρραξη, σύμφωνα με το άρθρο 1 του ΠΠ ΙΙ.²³⁸

Η υπεράσπιση ισχυρίστηκε ότι η προστασία του τέταρτου άρθρου του ΠΠ ΙΙ εφαρμόζεται μόνο για τα παιδιά, τα οποία έχουν βρεθεί στα χέρια του αντίπαλου μέρους, πράγμα που σημαίνει ότι τα εγκλήματα που διαπράττονται από μέλη ενόπλων ομάδων απέναντι σε μέλη των ίδιων και δικών τους ομάδων να μην υπάγονται στη δικαιοδοσία ούτε του ΔΑΔ ούτε του διεθνούς ποινικού δικαίου. Σύμφωνα με τη γνώμη της υπεράσπισης, τέτοιες περιπτώσεις εμπίπτουν μόνο στο εθνικό δίκαιο του εκάστοτε Μέρους ή στο Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.²³⁹

Τελικά, το Προδικαστικό Τμήμα ακολούθησε μία διαφορετική πορεία τονίζοντας ότι οι πράξεις που προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, οι βιασμοί, και γενικότερα η σεξουαλική βία όχι μόνο απαγορεύονται απέναντι στα πρόσωπα που δεν λαμβάνουν ενεργό ρόλο στις εχθροπραξίες ή αλλιώς δεν συμμετέχουν άμεσα ή έπαψαν να συμμετέχουν, αλλά επίσης τα πρόσωπα αυτά πρέπει να μεταχειρίζονται με ανθρωπιά.²⁴⁰ Κατά το Δικαστήριο λοιπόν, η προστασία του άρθρου 4 του ΠΠ ΙΙ εξαρτάται από το αν τα παιδιά μετέχουν στις εχθροπραξίες ενεργά. Αν όχι, τότε υπάγονται στο καθεστώς προστασίας ανεξάρτητα αν ήταν θύματα από μέλη της ίδιας ομάδας. Αν ναι, τότε χάνουν την προστασία διότι προϋπόθεση είναι η μη ενεργή συμμετοχή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση εξετάστηκε αν τα παιδιά μαχητές της UPC/FPLC κάτω των δεκαπέντε ετών, τα οποία υπέστησαν σεξουαλική βία, δικαιούνται προστασίας απέναντι σε μέλη της ίδιας ομάδας. Κριτήριο ελέγχου είναι αν κατά τη διάρκεια που τελούσαν ως θύματα της σεξουαλικής βίας συμμετείχαν και στις εχθροπραξίες ενεργά..²⁴¹ Το Δικαστήριο κατέληξε ότι δεν είναι δυνατόν τη

²³⁷ Prosecutor v. Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06, Document Containing the Charges, 10th January 2014, para. 107

²³⁸ Rosemary Grey, *Protecting Child Soldiers from Sexual Violence by Members of the Same Military Force: A re-conceptualization of IHL?*, International Crimes Database, April 2015, pg 6

²³⁹ Ntaganda, Confirmation of Charges, Open Session, ICC-01/04-02/06-T-10-Red-ENG, p. 27.

²⁴⁰ CA 3 GC 194, Art. 4(1), (2) Additional Protocol II

²⁴¹ Ntaganda, Document Containing the Charges, supra note 65, para. 107 and Ntaganda Decision, 63, para. 77

στιγμή που τα παιδιά γίνονται θύματα σεξουαλικής βίας, να γίνονται ταυτόχρονα ενεργοί συμμετέχοντες στις εχθροπραξίες, διότι η σεξουαλική βία περιλαμβάνει το στοιχείο του εξαναγκασμού, το οποίο είναι λογικό να αποκλείει την περίπτωση ενεργούς συμμετοχής.²⁴² Το συμπέρασμα είναι ότι τα εγκλήματα σεξουαλικής βίας που διαπράττονται κατά των παιδιών μαχητών από μέλη της ίδιας ομάδας, αποτελούν εγκλήματα πολέμου και δε μένουν ατιμώρητα. Πρόκειται για μία απόφαση μεγάλης σημασίας που ανοίγει το δρόμο για μεγαλύτερη προστασία των προσώπων που είναι θύματα των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων.

3.5.1 Η Προστιθέμενη αξία της προδικαστικής απόφασης

Η σημασία αυτής της απόφασης έγκειται στο ότι οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αν και στο κοινό άρθρο 3 δεν ορίζεται επακριβώς η έννοια του προστατευόμενου προσώπου στις εμφύλιες συρράξεις, εν τούτοις το πεδίο προστασίας απέναντι σε προσβολές από μέλη της ίδιας ομάδας είναι περισσότερο διευρυμένο από την προστασία που παρέχουν οι διατάξεις που αφορούν τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις.²⁴³ Στο Καταστατικό του ΔΠΔ, για παράδειγμα, στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, ενώ τα εγκλήματα κατά των τραυματιών εμπίπτουν στο άρθρο 8(2)(α) ως σοβαρή παραβίαση των ΣΓ 1949, το Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία μόνο απέναντι σε προσβολές που αφορούν σεξουαλική βία υπό τα άρθρα 8(2)(b)(xii)/(xxii). Δεν έχει δικαιοδοσία απέναντι στα σε παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 που θεμελιώνουν προστασία ανάλογα με την ενεργή ή όχι συμμετοχή στις εχθροπραξίες. Και στην πραγματικότητα το κοινό άρθρο 3 διευρύνει την προστασία.

Επιπρόσθετα, η ερμηνεία αυτή του ΔΠΔ δεν περιορίζεται μόνο στα παιδιά που είναι κάτω των δεκαπέντε ετών, αλλά αφορά οποιονδήποτε δε μετέχει ενεργά στις εχθροπραξίες.²⁴⁴ Ένα μέλος το οποίο κρατείται από μέλη της δικής του πλευράς, ή είναι τραυματίας/άρρωστος, δε μετέχει πλέον στις εχθροπραξίες και συνεπώς υπάγεται στην προστασία του κοινού άρθρου 3 και των θεμελιωδών εγγυήσεων του άρθρου 4 του ΠΠ II. Έτσι, λοιπόν, όπως και στην εξεταζόμενη περίπτωση όπου

²⁴² Joanna Nicholson, Can War Crimes Committed by Military Personnel Against Members of Non- Opposing Forces? International Crimes Database, December 2015, www.internationalcrimesdatabase.org

²⁴³ Ibid, pg 14

²⁴⁴ Ibid., pg 13

πρόκειται για έγκλημα σεξουαλικής βίας, οποιοδήποτε από αυτά τα πρόσωπα μπορεί να πέσει ως θύμα είτε εγκλημάτων πολέμου ως σοβαρών παραβιάσεων του κοινού άρθρου 3 είτε υπό την παραβίαση του άρθρου 8(ε)(vi).²⁴⁵

Η προδικαστική αυτή απόφαση αναγνώρισε ότι τα εγκλήματα σεξουαλικής βίας ενάντια στα παιδιά μαχητές από μέλη των ίδιων ενόπλων ομάδων θεμελιώνουν εγκλήματα πολέμου, ενισχύοντας έτσι τη δυνατότητα δίωξης αυτών των εγκλημάτων υπό το φως του διεθνούς ποινικού δικαίου.²⁴⁶

Επιπλέον, είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι εξασφάλισε ότι τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατά των παιδιών στρατιωτών θα μπουν στο ‘‘μικροσκόπιο’’ πριν από την κύρια δίκη, και ότι αποτελούν κάτι το ξεχωριστό και αυτόνομο, σε αντίθεση με την περίπτωση της υπόθεσης Lubanga όπου θεωρήθηκαν ως μέρος άλλων εγκλημάτων.²⁴⁷

Από την άλλη πλευρά, βέβαια, η απόφαση του προδικαστικού τμήματος άφησε ανοιχτά ορισμένα ζητήματα που τέθηκαν κυρίως από την εισαγγελία, τα θύματα και την υπεράσπιση. Παράδειγμα, αναπάντητο έμεινε το ερώτημα αν η ειδική προστασία των παιδιών υπό το άρθρο 4 του ΠΠ II αναφέρεται και στην περίπτωση που κάποιο παιδί έχει αιχμαλωτιστεί από το αντίπαλο μέρος. Ακόμη, ναι μεν το προδικαστικό τμήμα αποφάνθηκε ότι τη στιγμή της σεξουαλικής βίας, δεν μπορεί να υπάρχει ταυτόχρονα ενεργή συμμετοχή στις εχθροπραξίες, ωστόσο δεν εξήγησε για ποιόν ακριβώς λόγο δε μπορεί να συνυπάρξει συγχρόνως το στοιχείο του εξαναγκασμού με αυτό της ενεργής συμμετοχής, παρά χρησιμοποίησε τον όρο ‘‘λογικά’’.²⁴⁸

Και ενώ η απόφαση αυτή άνοιξε το δρόμο για μία νέα θεώρηση των πραγμάτων και επιβεβαίωση της προστασίας των θυμάτων των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων, προηγήθηκε αυτής, η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Katanga, η οποία δημιούργησε προβληματισμούς με αφορμή την αθώωση του τελευταίου από τα

²⁴⁵ Ibid

²⁴⁶ Rosemary Grey, *Protecting Child Soldiers from Sexual Violence by Members of the Same Military Force: A re-conceptualisation of IHL?*, International Crimes Database, April 2015, pg. 10

²⁴⁷ Ibid., pg 10

²⁴⁸ *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Bosco Ntaganda, Pre-Trial Chamber II, 09 June 2014, ICC-01/04-02/06-309, par. 79

εγκλήματα του βιασμού και της σεξουαλικής δουλείας, είτε ως εγκλήματα πολέμου είτε ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

3.6 Υπόθεση Katanga.. και η αμφίβολη ισορροπία ανάμεσα στην απόδοση δικαιοσύνης και την προστασία των θυμάτων της σεξουαλικής βίας

Ο Katanga στις 7 Μαρτίου 2014, καταδικάστηκε για τα εγκλήματα της δολοφονίας ως έγκλημα πολέμου και ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, επίθεση κατά του άμαχου πληθυσμού ως έγκλημα πολέμου, καταστροφή της εχθρικής περιουσίας ως έγκλημα πολέμου και λεηλασία ως έγκλημα πολέμου, και όλα αυτά στο πλαίσιο της επίθεσης που έγινε στο Bogoro στις 24 Φεβρουαρίου 2003 και υπό προϋποθέσεις εσωτερικής ένοπλης σύρραξης ανάμεσα στους Lendu και Hema. Αθώωθηκε, ωστόσο, για τα εγκλήματα του βιασμού και της σεξουαλικής δουλείας, καθώς θεωρήθηκε ότι τα στοιχεία δεν ήταν επαρκή προς απόδειξη της ευθύνης του ανωτέρω και παρόλο που η διάπραξη αυτών των εγκλημάτων στοιχειοθετήθηκε. Η απόδειξη των εγκλημάτων στηρίχθηκε στις μαρτυρίες τριών συγκεκριμένων θυμάτων, τα οποία είχαν αιχμαλωτιστεί από την FRPI και για αρκετό χρονικό διάστημα βιάζονταν. Προς την αθώωση του Katanga, το Δικαστήριο έλαβε σοβαρά υπόψη το γεγονός ότι τα θύματα είχαν καταφέρει να μείνουν ζωντανά επειδή, ισχυρίστηκαν απέναντι στους βασανιστές τους ότι δεν ήταν Hema.²⁴⁹ Τα εγκλήματα, λοιπόν, της σεξουαλικής βίας ουσιαστικά στοιχειοθετούνταν, αλλά δεν ήταν δυνατόν να συνδεθούν με τον κατηγορούμενο. Σε αυτό το σημείο δημιουργούνται τα ερωτήματα ως προς το μέχρι που φτάνει πραγματικά η προστασία των θυμάτων αυτών. Κάποιοι ισχυρίστηκαν ότι η απόφαση αυτή αντιπροσωπεύει ένα μικρό μόνο βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, ότι δηλαδή αποστέλλεται ένα μήνυμα στους δράστες ότι η δικαιοσύνη πάντα θα υπηρετείται.²⁵⁰ Κάποιοι άλλοι μίλησαν για απώλεια μίας μεγάλης ευκαιρίας δικαστικής δίωξης του βιασμού και της σεξουαλικής δουλείας.²⁵¹

Το Δικαστήριο παρά την αθώωση του Katanga επιβεβαίωσε ότι η απουσία συναίνεσης δε σημαίνει δεν χρειάζεται να διατυπώνεται πολύ έντονα στην περίπτωση

²⁴⁹ *The Prosecutor v. German Katanga*, Judgment pursuant to article 74 of the Statute, Trial Chamber II, 7 March 2014, ICC-01/04-01/07-3436-tENG

²⁵⁰ Statement of the Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, on Germain Katanga's Notice of Discontinuance of his Appeal against his Judgment of Conviction', 25 June 2014.

²⁵¹ <http://www.iccwomen.org/images/Katanga-Judgement-Statement-corr.pdf>

του βιασμού. Επίσης, διευκρινίστηκαν τα στοιχεία της σεξουαλικής δουλείας, η οποία «στηρίζεται στην άσκηση εξουσιών που φτάνουν το επίπεδο της ιδιοκτησίας». Το επίπεδο της ιδιοκτησίας σχετίζεται με τη δημιουργία μίας κατάστασης, στην οποία το θύμα χάνει κάθε είδος ανεξαρτησίας και αυτονομίας. Ωστόσο, το Δικαστήριο έλαβε τα εγκλήματα του βιασμού και της σεξουαλικής βίας ως πραγμάτωση τόσο εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας όσο και πολέμου. Αλλά στη συνέχεια, ‘‘πήρε πίσω’’ τις κατηγορίες επειδή δεν μπόρεσαν τα αποδεικτικά στοιχεία να αποδείξουν την επιδίωξη ενός κοινού σχεδίου, κάτι που είναι πολύ αμφιλεγόμενο.²⁵² Και αυτό, διότι δίνεται η εντύπωση ότι το έγκλημα της λεηλασίας είναι μεγαλύτερης βαρύτητας από αυτό της σεξουαλικής βίας, αφήνοντας ερωτήματα για τυχόν υψηλότερου πύχνη απαιτήσεων στα εγκλήματα σεξουαλικής βίας.²⁵³

Η απόφαση αυτή, έθεσε, λοιπόν ένα πολύ σοβαρό προβληματισμό ως προς το ότι η προστασία των γυναικών από τα εγκλήματα σεξουαλικής βίας είναι ιδιαίτερα υψηλών απαιτήσεων, σε αντίθεση με άλλα εγκλήματα (όπως η λεηλασία ή η καταστροφή εχθρικής περιουσίας), όπου απαιτούνται χαμηλότερα κριτήρια και λιγότερες αποδείξεις.²⁵⁴ Και αυτό διότι όλα αυτά, ως σχήμα αντίφασης, πραγματοποιούνταν ταυτόχρονα στο ίδιο μέρος, την ίδια μέρα και απέναντι στον ίδιο άμαχο πληθυσμό. Και όμως, τα τρία θύματα που κατέθεσαν την ιστορία τους, δεν μπόρεσαν να δικαιωθούν.

²⁵²Carsten Stahn, Justice Delivered or Justice Denied? The Legacy of the Katanga Judgment, <http://jicj.oxfordjournals.org>

²⁵³ Ibid, pg. 821

²⁵⁴ *The Prosecutor vs. Germain Katanga*, Statement Statement of the Women’s Initiatives for Gender Justice for Acquittals for Sexual Violence and Use of Child Soldiers, 7 March 2014

4. Η συμβολή της απόφασης στην υπόθεση Bemba απέναντι στην προστασία των θυμάτων της σεξουαλικής βίας

4.1 Επέκταση της προστασίας των θυμάτων απέναντι στη σεξουαλική βία, μέσα από την αναγνώριση του ανδρικού βιασμού

Στις 21 Μαρτίου 2016 το Δικαστήριο έκρινε ένοχο τον Jean-Pierre Bemba Gombo για τα εγκλήματα του βιασμού και της δολοφονίας ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και για τα εγκλήματα του βιασμού, δολοφονίας και λεηλασίας ως εγκλήματα πολέμου. Τα εγκλήματα αυτά διεπράχθησαν στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία από 26 Οκτωβρίου 2002 έως 15 Μαρτίου 2003 από την MLC. Ο Bemba δεν κατηγορήθηκε επειδή ο ίδιος διέπραξε ή διέταξε τα παραπάνω εγκλήματα, αλλά κατηγορήθηκε επειδή δεν απέτρεψε ή δεν τιμώρησε τους υπεύθυνους των εγκλημάτων της σεξουαλικής βίας, τα μέλη δηλαδή των στρατευμάτων του. Ο ίδιος ως διοικητής της MLC γνώριζε για τα εγκλήματα που συνέβαιναν και δεν έκανε κάτι γι αυτό.²⁵⁵ Η απόφαση του Δικαστηρίου υπήρξε αρκετά καινοτόμα και η σημασία της είναι μεγάλη για την εξέλιξη του διεθνούς ποινικού και ανθρωπιστικού δικαίου ως προς την προστασία των θυμάτων των ενόπλων συρράξεων.

Παρά το γεγονός ότι στην περίπτωση της υπόθεσης Katanga, είχε διαπιστωθεί η ύπαρξη σεξουαλικής βίας, το Δικαστήριο θεώρησε ότι οι αποδείξεις δεν ήταν επαρκείς προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη και τελικά αθώωσε τον Katanga από τις κατηγορίες για σεξουαλική βία. Αντίθετα, στην περίπτωση του Bemba όχι απλά αποδείχθηκε η ύπαρξη της σεξουαλικής βίας, αλλά επίσης και καταδικάστηκε γι αυτήν. Συγκεκριμένα ο Bemba δεν είναι μόνο ο πρώτος που καταδικάστηκε από το ΔΠΔ για το βιασμό ως έγκλημα πολέμου και ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, αλλά επίσης είναι ο πρώτος που θεωρήθηκε ως ατομικά υπεύθυνος για τις παραβιάσεις που συνέβησαν στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία από το 2002-2003.²⁵⁶

Σε αντίθεση με προηγούμενες περιπτώσεις, η απόφαση της υπόθεσης Bemba αποτελεί τομή στην ιστορία του ΔΠΔ και του διεθνούς ποινικού δικαίου, διότι

²⁵⁵ *Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, : 21 March 2016, ICC-01/05-01/08

²⁵⁶ *Ibid*, par. 98-115

αποτελεί την έναρξη της επέκτασης της προστασίας των θυμάτων της σεξουαλικής βίας και στους άνδρες.²⁵⁷ Με την απόφαση αυτή, το ΔΠΔ κατέδειξε ότι είναι παράνομη και κολάσιμη κάθε μορφή σεξουαλικής βίας, περιλαμβάνοντας ακόμα και τη σεξουαλική βία με θύματα άνδρες, ένα έγκλημα που μέχρι τώρα δεν είχε τεθεί ποτέ σε στόχο. Συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια της δίκης, κατέθεσαν δύο μάρτυρες-θύματα του βιασμών οι οποίοι ήταν άνδρες. Ο πρώτος βιάστηκε μπροστά στη σύζυγο και τα παιδιά του και ο δεύτερος βιάστηκε από δύο στρατιώτες επειδή προσπάθησε να αποτρέψει το βιασμό της συζύγου του. Είναι γεγονός ότι για πρώτη φορά η σεξουαλική βία κατά των ανδρών καταδικάστηκε ως έγκλημα πολέμου και που το πόρισμα της απόφασης στηρίχθηκε στην κατάθεση θυμάτων-ανδρών. Αυτό που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι η απόφαση αυτή επετεύχθη χάρη στο κουράγιο και τη ‘γενναιότητα’ των θυμάτων αυτών να καταθέσουν, καθώς η σεξουαλική βία των ανδρών σπανίως καταγγέλλεται ή αναφέρεται λόγω του στιγματισμού που ίδιοι φοβούνται ότι θα βιώσουν.²⁵⁸

Παρά την καινοτομία αυτή της συγκεκριμένης απόφασης, δεν έλειψε η κριτική για ορισμένες παραλείψεις. Η κριτική αυτή στηρίζεται στην αποτυχία της προστασίας των θυμάτων και της δικαίωσής τους απέναντι στο έγκλημα κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

4.2 Η εξέταση της σχέσης ανάμεσα στο έγκλημα του βιασμού, του βασανισμού και της προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως προς τη δυνατότητα παροχής προστασίας

Οι αρχικές κατηγορίες για τον Bemba ήταν για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας: δολοφονία, βιασμός, κάθε άλλη μορφή σεξουαλικής βίας, βασανισμός. Επίσης, το κατηγορητήριο περιείχε εγκλήματα πολέμου τα οποία ήταν η δολοφονία, βιασμός, κάθε άλλη μορφή σεξουαλικής βίας, βασανισμός και προσβολές κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.²⁵⁹ Η κατηγορία για το έγκλημα κάθε μορφής σεξουαλικής βίας στηρίχθηκε σε τρία περιστατικά όπου οι στρατιώτες της MLC εξανάγκασαν πολίτες

²⁵⁷ N. Hayes, *The Bemba Trial Judgement – A Memorable Day for the Prosecution of Sexual Violence by the ICC*, Διαθέσιμο στο <http://humanrightsdoctorate.blogspot.gr/2016/03/hayes-bemba-trial-judgement-memorable.html>

²⁵⁸ Sandesh Sivakumaran, *Sexual Violence Against Men in Armed Conflict*, *The European Journal of International Law* Vol. 18 no. 2 © EJIL 2007, Διαθέσιμο στο <http://ejil.oxfordjournals.org>, pg. 255

²⁵⁹ ICC-01/05-01/08-1-tENG

να γδυθούν δημόσια, προκειμένου να τους ντροπιάσουν. Ωστόσο απορρίφθηκε ως συμπεριλαμβανομένη στις προσβολές κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Αλλά και το έγκλημα της προσβολής κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απορρίφθηκε επειδή το Δικαστήριο θεώρησε ότι τα στοιχεία που συνιστούσαν προσβολή κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, στην πραγματικότητα αποτελούσαν στοιχεία αποδεικτικά του εξαναγκασμού στο έγκλημα του βιασμού, και όχι ξεχωριστά εγκλήματα. Το Δικαστήριο, αν και γνώριζε ότι κάποια από τα παραπάνω στοιχεία δε μπορούσαν να ενταχθούν στην αντικειμενική υπόσταση του βιασμού, θεώρησε ότι θα παραβιαζόταν το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη αν επιβεβαιώνονταν κατηγορίες τις οποίες η Εισαγγελία δεν είχε περιλάβει στις γραπτές παρατηρήσεις.

Πιο συγκεκριμένα το Προδικαστικό Τμήμα συγχώνευσε τα εγκλήματα του βιασμού, βασανισμού και προσβολών κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, θεωρώντας ότι συγκεκριμένα στοιχεία των δύο πρώτων εγκλημάτων συνιστούν στοιχεία της υπόστασης του βιασμού. Ωστόσο, σύμφωνα με τα στοιχεία των Εγκλημάτων, τα στοιχεία των τριών εγκλημάτων είναι τελείως διαφορετικά. Ο βιασμός απαιτεί την βίαη εισβολή στο σώμα ενός ατόμου, ενώ ο βασανισμός απαιτεί τη στοχευόμενη πρόκληση ψυχικού ή σωματικού πόνου. Επίσης, η προσβολή κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας προσβλέπει στον προσωπικό εξευτελισμό ενός ατόμου.

Το Προδικαστικό Τμήμα, όμως, συγχωνεύοντας το βασανισμό και την προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, στέρησε από τα θύματα την πλήρη δικαίωση. Επιβεβαιώνοντας μόνο τις κατηγορίες για το έγκλημα του βιασμού, εξαίρεσε από την όλη διαδικασία τον πόνο που βίωσαν τα θύματα εξαιτίας του βιασμού.²⁶⁰

²⁶⁰ Laurie Green, *First-Class Crimes, Second-Class Justice: Cumulative Charges for Gender-Based Crimes at the International Criminal Court*, *International Criminal Law Review* 11 (2011) 529–541, pg. 541

Συμπεράσματα

Είναι γεγονός ότι το ΔΑΔ φαινομενικά περιέχει λιγότερες προβλέψεις για την προστασία των προσώπων που είναι θύματα των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων. Αυτό, βέβαια, δε τους στερεί την θεμελιώδη προστασία και σύμφωνα με το κοινό άρθρο 3 θα πρέπει να τηρείται το ελάχιστο όριο της προστασίας από τα εμπόλεμα μέρη. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να γίνονται σεβαστά τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματά τους. Και ενώ αποτελεί γεγονός ότι στα πλαίσια των Συμβάσεων της Γενεύης ή του ΠΠ ΙΙ δεν ορίζεται ακριβώς η έννοια των προστατευόμενων προσώπων, υπό καθεστώς εμφύλιων συρράξεων, τα πρόσωπα αυτά χαίρουν εξίσου προστασίας. Σημαντικά συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν από τη νομολογία τόσο των πρώτων Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, αλλά κυρίως από την πρόσφατη Νομολογία του ΔΠΔ.

Το ΔΠΔ ως προς τη δίωξη των υπευθύνων εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας στα πλαίσια των εσωτερικών ενόπλων συρράξεων συρράξεων, κάποιες φορές φάνηκε ιδιαίτερα “θαρραλέο” αλλά κάποιες φορές δεν εξάντλησε όλες της δυνατότητες για την απόδοση της δικαιοσύνης στα θύματα. Το σημαντικό είναι όμως ότι μέσα από τη νομολογία του δόθηκαν απαντήσεις σε πολλά σοβαρά ζητήματα ως προς το καθεστώς προστασίας των προσώπων αυτών που αν και βρίσκονται και μάχονται υπό την εξουσία μίας ένοπλης ομάδας, άρα όχι δε βρίσκονται στα χέρια του εχθρού, θα τυγχάνουν προστασίας. Και αυτό διότι οι σοβαρές παραβιάσεις που συμβαίνουν μέσα στην ομάδα, όπως η σεξουαλική βία προς τα κορίτσια μαχητές, αποτελούν εξίσου εγκλήματα πολέμου.

Η επικείμενη πρόκληση είναι η υπόθεση Ntaganda, όπου έχει ήδη γίνει η επιβεβαίωση των κατηγοριών και αναμένεται η εκδίκαση της. Το ΔΠΔ θα έρθει και πάλι αντιμέτωπο με ζητήματα της εξεταζόμενης φύσεως της προστασίας. Αυτή τη φορά όμως έχει στο νομικό οπλοστάσιο του, την μέχρι τώρα νομολογία, και με βάση αυτή θα πρέπει να χρησιμοποιήσει τα στοιχεία της προστασίας των προσώπων. Η απόφαση που επιβεβαίωσε τις κατηγορίες για τη σεξουαλική βία, άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία επίσημου καθεστώτος προστασίας απέναντι σε θύματα-μέλη παραβιάσεων του ΔΑΔ από μέλη της ίδιας ομάδας στην οποία ανήκουν,

ξεκαθαρίζοντας ότι τα προστατευόμενα πρόσωπα για να θεωρούνται ως τέτοια δεν είναι απαραίτητο να βρίσκονται στα χέρια του εχθρού.

Επιπλέον, το ΔΠΔ στην υπόθεση Lubanga ξεκαθάρισε τις θεμελιώδεις προϋποθέσεις και πρότεινε νέα κριτήρια για την εφαρμογή των διατάξεων του Καταστατικού της Ρώμης. Υιοθέτησε έναν ευρύ ορισμό των εννοιών της υποχρεωτικής και εθελοντικής στρατολόγησης, τονίζοντας ότι αυτό δεν έχει καμία σχέση με την προστασία των παιδιών μαχητών, τα οποία ως παιδιά χαίρουν ξεχωριστής προστασίας. Ωστόσο άφησε ανοιχτά ζητήματα και ερωτήματα ως προς την οριοθέτηση της άμεσης συμμετοχής στις εθροπραξίες. Η προστασία των προσώπων στις εμφύλιες συρράξεις, σε κάθε περίπτωση, θα συνεχίσει να αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού. Το ΔΠΔ θα πρέπει να προσέξει να μη δίνει με το ένα χέρι αυτό που παίρνει με το άλλο.²⁶¹

Από τα παραπάνω, φαίνεται ότι ενώ το ΔΑΔ γινόταν αρχικά αντιληπτό ως αναφερόμενο της προστασίας του μόνο σε αντιτιθέμενα μέρη, εντούτοις αυτό θέτει υποχρεώσεις σε ένα μέρος στη σύρραξη να προστατεύει και να σέβεται τα μέλη του. Δεσμεύει τα μέρη να προστατεύουν τα μέλη μη αντίπαλων δυνάμεων ή ομάδων τα οποία είναι τραυματίες, ασθενείς, κρατούμενοι, τόσο στις διεθνείς όσο και στις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις.²⁶² Ενώ, λοιπόν, η έμφυτη αδυναμία ορισμού των προστατευόμενων προσώπων των εμφύλιων συρράξεων έγκειται στην απαίτηση για προστασία από πολίτες της ίδιας υπηκοότητας ή ακόμα και της ίδιας ομάδας στην οποία μάχονται, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία, έθεσε για πρώτη φορά ως κριτήριο προστασίας, όχι την εθνικότητα αλλά αυτό της εθνότητας και πραγματικής υπακοής. Και σε συνέχεια, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο επέκτεινε ακόμη περισσότερο την προστασία των ατόμων απέναντι και σε παραβιάσεις μελών της ίδια ένοπλης ομάδας και τις χαρακτήρισε ως εγκλήματα πολέμου. Ωστόσο το ζήτημα της προστασίας αυτής εξακολουθεί να παραμένει νομικά ανοικτό και οι νομολογιακές εξελίξεις αναμένονται.

²⁶¹ Nic.Urban, *Direct and Active Participation in Hostilities: The Unintended Consequences of the ICC's decision in Lubanga*, EJIL Talk., 2012 www.ejiltalk.org/direct-and-active-participation-in-hostilities-the-unintended-consequences-of-the-iccs-decision-in-lubanga

²⁶² Joanna Nicholson, *ibid*, pg. 9

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

An.Novak, *The International Criminal Court, An Introduction*, Springer International Publishing, 2015

André Alen, *Optional Protocol The Involvement of Children in Armed Conflicts, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Martinus Nijoff Publishers, Leiden-Boston, 2006

Ant. Cassese, *International Criminal Law*, Oxford University Press, 2008

Ant.Cullen, *The Conception of Non-International Armed Conflict in International Humanitarian Law*, Cambridge University Press, 1st Published 2010

Carsten Stahn and Gøran Sluiter, *The Emerging Practice of the International Criminal Court*, Martinus Publishers, Leiden-Boston 2009

D. Fleck, *The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts*, Oxford University Press, Oxford, 1995

D. Schindler, *The different Types of Armed Conflicts According to the Geneva Conventions and Protocols*, Vol. 163, 1979/1998

E. David, *Principes de droit des conflits armés*, ULB, Bruxelles, 2002

Elizabeth Wilmshurst, Susan Breau *Perspectives on the ICRC Study on Customary International Humanitarian Law*, , British Institute of International and Comparative Law, Cambridge University Press 2007

Francisco Forrest Martin, *International Human Rights and Humanitarian Law, Treaties, Cases and Analysis*, Cambridge University Press, 2005

G. Corn, *The law of armed conflict An operational Approach*, Wolters Kluwer and Business, 2012

H.P. Gasser, *International Humanitarian Law: an Introduction*, Henry Dunant Institute, Geneva/Paul Haupt Publishers, Bern, 1993

J. Pictet, *Commentary of the First Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, Geneva, International Committee of the Red Cross

J.-M. Henckaerts and L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, Vol.1:Rules, International Committee of Red Cross, Cambridge University Press, 2007

J.-M. Henckaerts, *Customary International Humanitarian Law*, Vol.II: Practice, Cambridge University Press ICRC 2005

J.Pictet, *Commentary on the First Geneva Convention*, ICRC, Geneva, 2016

J.Pictet, *Commentary on the Second Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea*. Geneva, ICRC, 1960

J.Pictet, *Commentary on the Third relative to the Treatment of Prisoners of War*. Geneva, 1960

J.Pictet, *Commentary on the IV Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*. Geneva

J.Pictet, *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977*

Judith G. Gardam, Michelle J. Jarvis, *Women, armed conflict and international law*, Kluwer Law International, 2001

Julie McBride, *The War Crime of Child Soldier Recruitment*, ASSER PRESS, The Hague, The Netherlands, and the author 2014

Lindsay Moir, *The Law of Internal Armed Conflict*, Cambridge University Press, 2003

Pictet J. ‘*The New Geneva Conventions for the Protection of War Victims*’

Robert Schütte, *Civilian Protection in Armed Conflicts Evolution, Challenges and Implementation*, Springer Fachmedien Wiesbaden 2015

Sonja C. Grover, *The Torture of Children During Armed Conflicts/The ICC’s Failure to Prosecute and the Negation of Children’s Human Dignity*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2014

St. Perrakis, M.-D. Marouda, *Armed Conflicts And International Humanitarian Law, 150 Years After Solferino*, European Centre For Research And Training on Human Rights and Humanitarian Action

Tiny Vandewiele, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child/ Optional Protocol The Involvement of Children in Armed Conflicts*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2006

Thorsten Bonacker Christoph Safferling, *Victims of International Crimes: An Interdisciplinary Discourse*, Asser press, The Hague, The Netherlands, and the authors 2013

Y. Dinstein, *War, Aggression and Self-Defence*, 3d Ed., Cambridge University Press, 2001.

Y.Sandoz, C. Swinarski, B. Zimmerman *Commentary on Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*, 8 June 1977

M.Sassoli, An.-A. Bouvier, *How does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*, Vol. 1, 3d Ed., Reference of ICRC, Book Chapter.

Ελληνική

Διον. Σ. Γάγγας, *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο Ενόπλων Συγκρούσεων*, 3η Έκδ. Αναθ., Εκδ. Σιδέρης 2008

Κ. Χατζηκωνσταντίνου, *Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδ.Σιδέρης 2009

Κ.Αντωνόπουλος, Κ. Μαγλιβέρας, Μ.-Ντ Μαρούδα, *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας*, 2^η Έκδ. 2014, Εκδ, Νομ. Βιβλιοθήκης

Μ.-Ντ Μαρούδα, *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Εκδ. Σιδέρη, 1^η Έκδ. 2015

Μ.-Ντ. Μαρούδα, *Η Διεθνής Ευθύνη για Παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου Τελούμενες σε Ένοπλες Συρράξεις/ Η κρατική και Ατομική Ποινική Ευθύνη σε Κίνηση*, Διδακτορική Διατριβή, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας 2006

Τεκμηρίωση

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Amy Barrow, *UN Security Council Resolutions 1325 and 1820: constructing gender in armed conflict and international humanitarian law*, Volume 92 Number 877 March 2010, ICRC

Andrew J Carswell., “*Classifying the Conflict: a Soldier’s Dilemma*”, in *IRRC*, Vol. 91, No. 873, March 2009, pg 143, Διαθέσιμο στο <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-873-carswell.pdf>

Armed Conflict, Διαθέσιμο σε <http://stockton.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1057&context=ils>

Catherine Harwood, *A Matter of Distinction: 'active' and 'direct' participation in hostilities and the war crime of using child soldiers*, July 14, 2014, Διαθέσιμο στο <https://dovjacobs.com/2014/07/14/>, *Criminal Law and Criminal Justice* 16 (2008) 39–58, December 2015

Carsten Stahn, *Justice Delivered or Justice Denied? The Legacy of the Katanga Judgment*, <http://jicj.oxfordjournals.org>

Em. Pariciani, *Protected persons and grave breaches in non international armed conflict*, Διαθέσιμο στο <https://www.academia.edu/369551>

Emanuela Parisciani, *Protected persons and grave breaches in non international armed conflict*, Διαθέσιμο σε http://www.academia.edu/369551/Protected_persons_and_grave_breaches_in_non_international_armed_conflict

Ernest Hemingway, *The Protection of Children in Armed Conflict: Fact or Fallacy?*, *Child Abuse Review* Vol. 8: 215-218 (1999),

FATOU BENSOUUDA, *International Criminal Court, Gender Justice and the ICC*, Διαθέσιμο σε <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/FED13DAF-3916-4E94-9028-123C4D9BB0C9/0/StatementgenderSydeny140212.pdf>

Fr-Xavier Bangamwabo, *International criminal justice and the protection of human G.Werle* and B. Burghardt, Do Crimes Against Humanity Require the Participation of a State or a 'State-like' Organization?*, *Oxford Journals Law, Journal of International Criminal Justice* Volume 10, Issue 5Pp. 1151-1170

Graf R (2012) *The International Criminal Court and child soldiers, An appraisal of the Lubanga judgment*. *Journal of International Criminal Justice* pg. 945–969, Διαθέσιμο στο <http://jicj.oxfordjournals.org>

Gian Luca Beruto, *International Humanitarian Law, Human Rights and Peace Operations*, International Institute of Humanitarian Law- in collaboration with ICRC, [31st Round Table on Current Problems of International Humanitarian Law Sanremo, 4-6 September 2008]

Hannah Matthews, *The interaction between international human rights law and international humanitarian law: seeking the most effective protection for civilians in non-international armed conflicts*, *The International Journal of Human Rights*, Published online: 25 Sep 2013., Διαθέσιμο σε 10.1080/13642987.2013.831694 <http://jicj.oxfordjournals.org>

Jakob Kellenberger, *Strengthening Legal Protection for Victims of Armed Conflicts*, Volume 92 Number 879 September 2010, ICRC

- James E. Bond, *Internal Conflict and Article Three of the Geneva Conventions*, Seattle University School of Law Digital Commons, 1971
- Jann K. Kleffner, *From Belligerents to Fighters and Civilians directly participating, in Hostilities*, Netherlands International Law Review, Volume 54, Issue 2 August 2007, pp. 315-336, Published online: 01 August 2007
- Joanna Nicholson , *Can War Crimes Committed by Military Personnel Against Members of Non-Opposing Forces?*, www.internationalcrimesdatabase.org, 16
- Joe Tan, *Sexual Violence Against Children on the Battlefield as a Crime of Using Child Soldiers: Square Pegs in Round Holes and Missed Opportunities in Lubanga*, Yearbook of International Humanitarian Law Volume 15, 2012
- Joshua Yuvaraj, *When Does a Child 'Participate Actively in Hostilities' under the Rome Statute? Protecting Children from Use in Hostilities after Lubanga*, Utrecht Journal of International and European Law 69, <http://dx.doi.org/10.5334/ujiel.321>
- Juan Carlos Ochoa S, *The ICC's Pre-Trial Chamber I Confirmation of Charges Decision in the Case of Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo: Between Application and Development of International Criminal Law*, European Journal of Crime,
- Judith Gardam, *Protection of Women in Armed Conflict*, Human Rights Quarterly
- Kai Amnos, *Critical Issues in the Bemba Confirmation Decision*, Leiden Journal of International Law / Volume 22 / Issue 04 / December 2009, pp 715, Published online: 28 August 2009
- Keith D Suter, *The protection of journalists in armed conflicts*, International Law Association (Australian Branch), Published online: 20 Mar 2008, Διαθέσιμο σε <http://www.tandfonline.com/loi/rusi20>
- Laurie Green, *First-Class Crimes, Second-Class Justice: Cumulative Charges for Gender-Based Crimes at the International Criminal Court*, International Criminal Law Review 11 (2011) 529–541
- Lindsay Moir, *Grave Breaches and Internal Armed Conflicts*, Journal of International Criminal Justice, διαθέσιμο <http://jicj.oxfordjournals.org/content/7/4/763.abstract>
- M. Happold, *International Humanitarian Law, War Criminality and Child Recruitment: The Special Court for Sierra Leone's Decision in Prosecutor v. Samuel Hinga Norman*, Leiden Journal of International Law / Volume 18 / Issue 02 / June 2005, pp 283 – 297, Published online: 20 June 2005, http://journals.cambridge.org/abstract_S0922156505002645
- M.-Tr. Dulti, *Protection of children in armed conflict: the rules of international law and the role of the International Committee of the Red Cross*, The International Journal of Children's Rights, 4: 181-188,1996
- Marko Divac Oberg, *The absorption of grave breaches into war crimes law*, Volume 91 Number 873 March 2009, ICRC

Martin Nsibirwa, *Women, law and human rights: An African perspective*, African Human Rights Journal, Abstract ,2005

Michael N. Schmitt', *The Status of Opposition Fighters in a Non International*

Naomi Johnstonea, *Belligerents and Believers: Exploring Faith-based Mediation*
Nicole Urban, *Direct and Active Participation in Hostilities: The Unintended Consequences of the ICC's decision in Lubanga*, April 11, 2012, <http://www.ejiltalk.org/>

Nic.Urban, *Direct and Active Participation in Hostilities: The Unintended Consequences of the ICC's decision in Lubanga*, EJIL Talk., 2012 www.ejiltalk.org/direct-and-active-participation-in-hostilities-the-unintended-consequences-of-the-iccs-decision-in-lubanga.

Noëlle Quéniwet, *Applicability Test of Additional Protocol II and Common Article 3 for Crimes in Internal Armed Conflict*, Springer Link, Applying International Humanitarian Law in Judicial and Quasi-Judicial Bodies pp 31-60 Date: 02 July 2014

Noor Hamid, *The Untold Story*, Διαθέσιμο σε <https://cdn.auckland.ac.nz/assets/humanrights/Research/Noor-Hami-final.pdf>

Pejic, Jelena, *'The protective scope of Common Article 3: more than meets the eye'*, *International Review of the Red Cross*, Vol. 93, No. 881, March 2011, pg 220. Διαθέσιμο σε <https://www.icrc.org/eng/assets/files/review/2011/irrc-881-pejic.pdf>

R. Brett, *Adolescents volunteering for armed forces or armed groups*, Διαθέσιμο σε <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/5wnjfx.htm>

Radhika Coomaraswamy, *Women and Children: The Cutting Edge of International Law*, American University International Law Review, Volume 30 | Issue 1 rights in Africa,

R-K Dixitt, *Special Protection Of Children During Armed Conflicts Under The Geneva Conventions Regime*, Διαθέσιμο σε <http://www.worldlii.org/int/journals/ISILYBIHRL/2001/2.html>

Roman Graf, *The International Criminal Court and Child Soldiers, An Appraisal of the Lubanga Judgment*, Belgorod State University on January 3, 2014, Διαθέσιμο σε

Rosemary Grey, *Conflicting interpretations of 'sexual violence' in the International Criminal Court*, <http://www.tandfonline.com/loi/cafs20>, Published online: 23 Oct 2014.

Rosemary Grey, *Sexual Violence against Child Soldiers*, University of New South Wales, Australia, Pages 601-621 | Published online: 01 Dec 2014, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616742.2014.955964>

Rosemary Grey, *Protecting Child Soldiers from Sexual Violence by Members of the Same Military Force: A re-conceptualisation of IHL?*, International Crimes Database, April 2015, Διαθέσιμο σε http://www.internationalcrimesdatabase.org/upload/documents/20150423T113341-Grey%20ICD%20Brief_AB_FINAL.pdf

Sandra Singer, *The protection of children during armed conflict situations*, International Review of the Red Cross / Volume 26 / Issue 252 / June 1986, pp 133-168, Published online: 13 January 2010, <http://journals.cambridge.org/>

Sivakuraman Sandesh, “*Identifying an Armed Conflict not of an International Character*”, in STAHN Carsten & SLUITER Göran (eds), *The Emerging Practice of the International Criminal Court*, Leiden, Boston, M. Nijhoff, 2009 book

Sandesh Sivakumaran, *Sexual Violence Against Men in Armed Conflict*, The European Journal of International Law Vol. 18 no. 2 © EJIL 2007, Διαθέσιμο στο <http://ejil.oxfordjournals.org>

Sylvain Vité, *Between Consolidation and Innovation: The International Criminal Court’s Trial Chamber Judgment in the Lubanga Case*, Yearbook of International Humanitarian Law Volume 15, 2012

T. Meron, *The Making of International Criminal Justice, A View from the Bench: Selected Speeches*, Oxford University Press, 2011

Theodor Meron *The Making of International Criminal Justice A View from the Bench: Selected Speeches*, Διαθέσιμο στο <https://global.oup.com/academic/product/the-making-of-international-criminal-justice>

Tilman Rodenhauer, *Squaring the Circle? Prosecuting Sexual Violence against Child Soldiers by their ‘Own Forces*, Διαθέσιμο σε <http://jicj.oxfordjournals.org/> at University of Glasgow on February 26, 2016

V.Caruana, *The Lubanga Appeals Judgment and the ‘active use’ of children in hostilities*, 15/12/2014, Διαθέσιμο στο internationallawblog.wordpress.com

V.Oosterveld, *Constructive Ambiguity and the Meaning of “Gender” for the International Criminal Court*, Journal International Feminist Journal of Politics, Journal International Feminist Journal of Politics Volume 16, 2014 - Issue 4: The International Criminal Court – A Site of Gender Justice, Pages 563-580 | Published online: 01 Dec 2014

Valentina Spiga, *Indirect Victims’ Participation in the Lubanga Trial*, Journal of International Criminal Justice Volume 8, Issue 1 Pp. 183-198
Vol. 14, No. 4, 557–579, <http://dx.doi.org/>
Vol. 22, No. 1 (Feb., 2000), pp. 148-166, <https://www.jstor.org>

Willem J.M. van Genugten LL.M, *Criminal Jurisdiction 100 Years after the 1907 Hague Peace Conference* - 2007 Hague Joint Conference on Contemporary Issues of

International Law - Hague Joint Conference on Contemporary Issues of International Law Series, 2009

M.Sassoli, An.-A. Bouvier , *How does Law Protect in War? Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*, Vol. 1, 3d Ed., Reference of ICRC

Νομολογία

ICTY

The Prosecutor v. Dusko Tadic, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-A

The Prosecutor v. Dusko Tadic, Case No. IT-94-1-T (trial judgment)

ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadić*, IT-94-1-AR72, Appeals Chamber, Decision, 2 October 1995

ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadić* (IT-95-1), Appeals Chamber, 2 October 1995,

ICTY, *Tadić* Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 1995

Prosecutor v. Blaskic, Case No. IT -95-14-A, Judgment of 29 July 2004,

The Prosecutor v. Zlatko Aleksovski , IT-95-14, Judgement (24/3/2006).

ICTR

ICTR, *The Prosecutor v. Jean Paul Akayesu*, Judgment 96-4-T, Trial Chamber I, 2 September 1998

ICTR, *Prosecutor v. Ruggiu G.*, -97-32

ICTR, *The Prosecutor v. Rutaganda*, Judgment (ICTR-96-3-T), Trial Chamber I, 6 December 1999

ICJ

ICJ, *Case concerning the Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Judgment of 27 June 1986

ICC

The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Decision on the confirmation of charges, Pre-Trial Chamber I, 14 May 2007, ICC-01/04-01/06-803

The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Document Containing the Charges, Article 61(3) (a), The Office of the Prosecutor, 28 August 2006, ICC-01/04-01/06-356-Anx2.

The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Trial Chamber I, 14 March 2012, ICC-01/04-01/06-2842

The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Seperate and Dissenting Opinion of Judge Odio Benito, Judgment, Lubanga Dyilo (ICC-01/04-01/06), Trial Chamber, 14 March 2012

The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Joint Application of the Legal Representatives of the Victims for the Implementation of the Procedure under Regulation 55 of the Regulations of the Court, Tr.Chamber I, ICC-01/04-01/06, 22 May 2009

The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, Prosecution's Application for Leave to Appeal the "Decision giving notice to the parties and participants that the legal characterisation of the facts may be subject to change in accordance with Regulation 55(2) of the Regulations of the Court, 12 August 2009, ICC-01/04-01/06,

The Prosecutor v. German Katanga, Urgent Warrant of Arrest, , Pre-Trial Chamber I, 2 July 2007, ICC-01/04-01/07

The Prosecutor v. German Katanga, Judgment pursuant to article 74 of the Statute, Trial Chamber II, 7 March 2014, ICC-01/04-01/07-3436-tENG

The Prosecutor vs. Germain Katanga, Statement Statement of the Women's Initiatives for Gender Justice for Acquittals for Sexual Violence and Use of Child Soldiers, 7 March 2014

The Prosecutor v Bosco Ntaganda, Document Containing the Charges, ICC-01/04-02/06, 10 January 2014

The Prosecutor v. Bosco Ntaganda, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Bosco Ntaganda, Pre-Trial Chamber II, 09 June 2014, ICC-01/04-02/06-309

The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Decision pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, Pre-Trial Chamber II, 11 November 2014, ICC-01/05-01/13-749

Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Decision on the Prosecutor's Application for a Warrant of Arrest against Jean Pierre Bemba Gombo, 10 June 2008, International Criminal Court, ICC-01/05-01/08,

Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Decision Pursuant to Article 61(7)(1) and (b) of the Rome Statute on the Charges against Jean-Pierre Bemba Gombo, 15 June 2009, ICC/01/05-01/08-424

Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, : 21 March 2016, ICC-01/05-01/08

SCSL

The Prosecutor v. Norman, SCSL-2004-14-AR72(E), Appeals Chamber, Decision on Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction (Child Recruitment), Dissenting Opinion of Justice Robertson, 31 May 2004

The Prosecutor v. Fofana and Kondewa ("CDF" case), Appeal Judgement, SCSL-04-14-A, May 28, 2008

Συμβάσεις

Σύμβασης Γενεύης περί προστασίας αιχμαλώτων πολέμου (1929).

Rome Statute of the International Criminal Court, 10 November 1998

Geneva Convention (I) on Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, 12 August 1949

Geneva Convention (II) on Wounded, Sick and Shipwrecked of Armed Forces at Sea, 12 August 1949.

Geneva Convention (III) on Prisoners of War, 12 August 1949

Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977

Convention on the Rights of the Child, 1989

Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα και την Ευημερία του Παιδιού (Αντίς Αμπέμπα, 1/7/1990). OAU Doc. CAB/LEG/24.9/49 (1990).

Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, σε σχέση με την ανάμειξη παιδιών σε ένοπλη σύρραξη (Νέα Υόρκη, 25/5/2000), ν. 3080/2002 (ΥΕΚ Α/312/2002).

Διεθνή Κείμενα

OSRSG/140312-4 Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, SRSG Coomaraswamy welcomes the International Criminal Court's first verdict—the conviction of Thomas Lubanga for child recruitment, 14 March 2012

SG/2016/447, *12th report on the protection of civilians*

SC/RES/2286/2016, *On health care workers and facilities in armed conflict*

S/RES/1738 (2006) Protection of Civilians in armed conflict

2011/2198(INI)), Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 2ας Φεβρουαρίου 2012 σχετικά με τη θέση των γυναικών στον πόλεμο

Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups (Paris Principles 2007),

Μελέτες-Αναφορές- Περιοδικά

B. Martin, The Protection of Civilians in DRC

Dörmann, Elements of Crimes under the Rome Statute of the ICC

How Does Law Protect in War, Children, Glossary, Διαθέσιμο <https://casebook.icrc.org/casebook/doc/glossary/children-glossary.htm>

Human Rights Watch World Report 2002: Africa: Democratic Republic of Congo

Human Rights Watch, CAR, Central African Republic: Justice is Key to Recovery and Peace-Building, NOVEMBER 16, 2016 10:43AM EST

Human Rights Watch, Democratic Republic of Congo, Vol. 15, No. 11 (A) - July 2003

Human Rights Watch, Ituri: "Covered in Blood"- Ethnically Targeted Violence In Notheastern DR Congo, vol. 16, No. 11 (A), New York, July 2003

Human Rights Watch, North Kivu: No End to War on Women and Children, DRC

Human Rights Watch, Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone Sexual Violence and Military Reform in the Democratic Republic of Congo, July 2009, www.hrw.gr

ICC, Elements of Crimes, International Criminal Court publication, RC/11

ICRC Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law, by Nils Melzer, , Geneva, 2009

UNICEF, CHILDREN AND ACCOUNTABILITY FOR INTERNATIONAL CRIMES: THE CONTRIBUTION OF INTERNATIONAL CRIMINAL COURTS, August 2010, Διαθέσιμο σε https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2010_20.pdf

Women's Initiatives for Gender Justice to the ICC, Legal Filings/ Prosecutor v Lubanga/ Bemba, February 2010

Women's Initiatives for Gender Justice to the ICC, Statement of the Women's Initiatives for Gender Justice, Appeals Withdrawn by Prosecution and Defence/ The Prosecutor vs. Germain Katanga, 26 June 2014

Womens Initiatives For Gender Justice, A Review of Charges and Prosecutions gor Gender-Based Crimes before the ICC, June 2008

Yearbook of International Humanitarian Law Volume 15, 2012, Springer

Μελέτη για το Εθνικό Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο/Μία Συνεισφορά στην Κατανόηση και το Σεβασμό των Κανόνων Δικαίου των Ενόπλων Συρράξεων, Ευρωπαϊκό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης Παντείου Πανεπιστημίου

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

www.redcross.g

<https://www.icrc.org>

<http://www.responsibilitytoprotect.org>

<https://www.cambridge.org>

<http://4genderjustice.org/>